

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

**LIETUVOS
ŠVIETIMAS
2000**

PEDAGOGŲ PROFESINĖS RAIDOS CENTRAS
Vilnius, 2001

Ministerijos ir jai pavaldžių institucijų darbuotojai, panaudodami turimus duomenis, pabandė apžvelgti 2000 metų švietimo būklę. Kadangi tokį leidinį pasiryžta leisti pirmą kartą, ne viename skyriuje pateikta informacijos apie ankstesnių metų tam tikrų švietimo sričių veiklą. Skaitantys, analizuojantys šią švietimo būklės apybraižą galės daryti išvadas apie švietimo pokyčių dinamiką.

Rengiant šį leidinį susidurta su duomenų rinkimo metodikų įvairove, skirtingais požiūriais į tuos pačius švietimo reiškinius. Nesistengta ataskaitoje viską suvienodinti, atvirkščiai – siekta atskleisti švietimo reiškinių sudėtingumą.

Leidinio redaktoriai: Ričardas Ališauskas,
dr. Aleksandra Genovaitė Davidavičienė,
Rita Dukynaitė,
dr. Pranas Gudynas,
Dainius Numgaudis,
dr. Saulius Zybartas.

Kalbos redaktorės Zita Kutraitė,
Milda Armonienė.

Duomenis teikė: Ričardas Ališauskas, Vaino Brazdeikis, Ramutė Bruzgelevičienė,
dr. Aleksandra Genovaitė Davidavičienė, Antanas Drungilas,
Rita Dukynaitė, dr. Pranas Gudynas, dr. Lina Markauskaitė,
Kristina Markelienė, Jadvyga Mockienė, Antonas Morozovas,
Dainius Numgaudis, Edmundas Rupšlaukis, Edita Sederevičiūtė,
Marytė Speičienė, Jurgita Strumskienė, Vaiva Vaicekauskienė,
dr. Saulius Zybartas.

Leidinį maketavo Saulius Pivoriūnas.

PADĖKA

Leidiny „Lietuvos švietimas 2000“ – tai pirmoji Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos publikuota ataskaita Lietuvos piliečiams apie šalies švietimo būklę. Esame įsipareigoję švietimo būklės raportus ar ataskaitas išleisti kasmet.

Nuoširdžiai dėkoju ministerijos Švietimo plėtotės skyriui už iniciatyvą rengti švietimo ataskaitą visuomenei, ministerijos sekretoriui už vadovavimą darbo grupei, ministerijos, Pedagogikos instituto, Švietimo informacinių technologijų centro, Pedagogų profesinės raidos centro darbuotojams, teikusiems duomenų darbo grupei, talkinusiems leidžiant leidinį.

Manau, kad šis pirmas bandymas sulauks politikų, švietimo profesionalų dėmesio, nemažai vertingų pastabų, pasiūlymų, konstruktyvios kritikos.

Švietimo ir mokslo ministras
Algirdas Monkevičius

TURINYS

ĮVADAS	5
REFORMOS DARBŲ APŽVALGA	6
ANTROJO ŠVIETIMO REFORMOS ETAPO PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMAS	6
Ugdymo bei studijų modernizavimas ir švietimo kokybės kėlimas	6
Socialinių pedagoginių mokymosi ir studijų sąlygų gerinimas	7
Švietimo sistemos harmonizavimas	8
TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	10
RODIKLIAI IR STATISTINIAI DUOMENYS	14
DUOMENŲ ANALIZĖ	15
SĄLYGOS	15
Finansavimas	15
<i>Švietimo ir mokslo ministerijos biudžeto išlaidos</i>	17
Aprūpinimas	18
<i>Kompiuteriai</i>	18
<i>Vadovėliai ir kitos mokymo priemonės</i>	19
<i>Bibliotekos</i>	21
<i>Pastatų būklė</i>	21
Personalas	24
<i>Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų skaičius ir išsimokslinimas</i>	24
<i>Profesinių ir aukštesniųjų mokyklų pedagogų skaičius ir išsilavinimas</i>	26
<i>Pedagogų rengimas</i>	27
<i>Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas</i>	28
Prieinamumas	30
<i>Švietimo sistemos struktūriniai pokyčiai</i>	30
<i>Pavėžėjimo mastai</i>	31
<i>Klasių dydis ir „tuščios mokymosi vietos“</i>	31
PROCESAI	35
Dalyvavimas švietime	35
<i>Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos</i>	35
<i>Lietuvos profesinės mokyklos</i>	39
<i>Lietuvos aukštesniosios mokyklos</i>	41
Vadyba	42
<i>Įstatymų ir kitų teisės aktų ekspertinė analizė</i>	42
<i>Kokybės vadybos pajėgos ir struktūros</i>	43
Socialinis kontekstas	45
<i>Nedarbas</i>	45
<i>Skurdas</i>	46
<i>Vaikų ligotumas</i>	47
<i>Prievarta prieš vaikus</i>	48
<i>Socialinės vaikų globos augimas</i>	48
<i>Nusikalstamumas</i>	50
<i>Narkotikų, alkoholio vartojimas</i>	51
<i>Demografinė situacija</i>	53
REZULTATAI	54
Pasiekimai	54
<i>Pagrindinės mokyklos baigimas</i>	54
<i>Pagrindinės mokyklos baigimo egzaminai</i>	55
<i>Brandos egzaminai</i>	55
<i>Priėmimas į aukštąsias ir aukštesnias mokyklas</i>	58
<i>Tarptautiniai tyrimai</i>	60
APIBENDRINTA SITUACIJOS ANALIZĖ	62

ĮVADAS

Šis leidinys parengtas vadovaujantis Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo monitoringo sistemos kūrimo siekiu, įvardytu vienoje iš antrojo švietimo reformos etapo prioritetų įgyvendinimo priemonių: pradėti kurti vientisą švietimo monitoringo sistemą (žr. Kolegijos 1998 m. lapkričio 26 d. nutarimą Nr.38). Leidinio tikslas – įvertinti ir fiksuoti švietimo būklę naujos Lietuvos Respublikos Seimo kadencijos pradžioje. Kadangi toks darbas buvo atliekamas pirmą kartą, iškilo naujų uždavinių, kuriuos reikėjo nedelsiant spręsti: nustatyti švietimo būklės rodiklius, surinkti duomenis, juos analizuoti, padaryti išvadas.

1999 m. suburta specialistų grupė svarstė švietimo būklės matavimo, rodiklių pasirinkimo, patikimų duomenų rinkimo ir kitas problemas. Remiantis darbo grupės siūlymais, Pedagogikos institute įsteigtas Švietimo monitoringo ir audito skyrius (nuo 2000 m. sausio 1d.). Skyriaus specialistai toliau dirbo modeliuodami švietimo monitoringo sistemą, formuodami sistemišką švietimo būklės rodiklių rinkinį. 2000–2001 m. keturių specialistų grupė pasiūsta mokytis švietimo būklės rodiklių formavimo ir panaudojimo švietimo reformos planavimui UNESCO organizuotose distancinėse studijose. Tikimasi, kad pamažu Lietuvoje bus sukaupta daug švietimo būklės stebėsenos ir analizės patirties, kartu švietimo reforma vis labiau bus grindžiama objektyvia padėties analize.

Tačiau šis leidinys dar nesivadovauja patvirtintu švietimo būklės rodiklių sąrašu. Tai pirmas bandymas vienoje vietoje paskelbti svarbiausią informaciją apie Lietuvos švietimo padėtį, kokią buvo įmanoma per trumpą laiką surinkti iš įvairių duomenų šaltinių. Planuojama, kad jis taps pagrindu analizei, įvertinančiai leidinio privalumus ir trūkumus, numatančiai kito analogiško leidinio tobulinimo uždavinius. Mokslo ir studijų sritis leidinyje nepristatoma.

Leidiniui parengti buvo suburta 15 specialistų grupė, kuri pasitelkė gerokai daugiau kitų kolegų iš ministerijos, Pedagogikos instituto, Švietimo informacinių technologijų centro, Švietimo aprūpinimo centro. Darbo grupei vadovavo ministerijos sekretorius Dainius Numgaudis. Darbus koordinavo Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo plėtotės skyrius.

REFORMOS DARBŲ APŽVALGA

ANTROJO ŠVIETIMO REFORMOS ETAPO PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMAS

Kartu su Lietuvos švietimo koncepcija buvo paskelbta išsami švietimo reformos veiklos programa. Visi darbai turėjo būti padaryti vėliausiai iki 1997 m. pabaigos, išskyrus pagrindinės mokyklos ugdymo turinio pertvarką (iki 2000 m.). Dar 1997 m. pastebėta, kad daug numatytų darbų įvykdyta, kitų darbų terminai užsitęsė, todėl programa iš esmės tapo nebeveiksni, ji nebemobilizavo žmonių darbui, neteikė adekvačios informacijos piliečiams ir politikams. 1998 m. pradžioje buvo suburta Nacionalinės švietimo reformos koordinavimo grupė, vadovaujama habil. dr. Meilės Lukšienės. Grupė atliko išsamią situacijos analizę, kurios pagrindu buvo suformuluoti nauji reformos prioritetai ir jų įgyvendinimo priemonės. Jiems pritarė Švietimo ir mokslo ministerijos kolegija 1998 m. lapkričio 26 d. nutarimu Nr.38. Iškelti trys švietimo reformos prioritetai:

1. Ugdymo bei studijų modernizavimas ir švietimo kokybės kėlimas.
2. Socialinių pedagoginių mokymosi ir studijų sąlygų gerinimas.
3. Švietimo sistemos harmonizavimas.

Kartu buvo numatytos ir 34 pagrindinės prioritetų įgyvendinimo priemonės. Ministro 1999 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr.474 atlikta šių priemonių vykdymo analizė, kuri parodė, jog būtina dar tiksliau nusakyti darbų kryptis. Kolegijai 1999 m. birželio 22 d. nutarimu Nr.59 pritarus, ministro 1999 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr.952 buvo patvirtinti prioritetų vykdymo uždaviniai. Visas šių darbų kompleksas pavadintas antruoju švietimo reformos etapu, apimančiu 1999–2001 metus. Tolesnes reformos gaires planuojama nusakyti ilgalaikėje švietimo plėtotos strategijoje, kurią rengia Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus sudaryta darbo grupė, talkinant Švietimo ir mokslo ministerijai bei kitiems švietimo specialistams. Išsamią prioritetų vykdymo analizę galima rasti ministerijos svetainėje internete (<http://www.smm.lt>). Čia paminėsime tik svarbiausius tarpinius iki šiol pasiektus rezultatus.

Ugdymo bei studijų modernizavimas ir švietimo kokybės kėlimas

Šio prioriteto darbai apima ugdymo turinio atnaujinimo, standartų rengimo, švietimo vertinimo ir reformos aprūpinimo bei skatinimo darbus.

Reformuojant ugdymo turinį, pastangos sutelktos ikimokyklinio ugdymo, profilinio mokymo ir pedagogų rengimo srityse. Parengtas Priešmokyklinių grupių/klasių ugdymo programos projektas, Ankstyvojo (lopšelinio) amžiaus vaikų ugdymo programos metmenys – gairės, Priešmokyklinio ugdymo koncepcija. Įgyvendinant profilinį mokymą, pakoreguotas Profiline mokymo modelis, parengti ugdymo planai, patvirtintos Sustiprinto dalykų mokymo kaitos nuostatos, Profiliavimo pradmenų pagrindinės mokyklos 9–10 ir gimnazijos 1–2 klasėse nuostatos, Reikalavimai sustiprinto mokymo kaitos nuostatoms įgyvendinti, Bendrojo ankstyvojo užsienio kalbų mokymo ir mokymosi programa, išleisti Lietuvos bendrojo lavinimo bendrųjų programų projektai 11–12 klasei, nauji dienynai, atestatų priedai, parengta technologinio švietimo samprata. Nuo 2000 m. rugsėjo 1 d. profiline mokymas visuotinai įvestas visiems šalies vienuoliktokams ir gimnazijų trečiokams. Parengta Pedagogų rengimo pertvarkos koncepcija.

Parengti ir išleisti Lietuvos bendrojo lavinimo bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų projektai (11–12 klasėms). Parengti ir įteisinti 3 pagrindinio profesinio mokymo standartai (staliaus, statybininko, padavėjo–barmeno) bei 4 aukštesniųjų studijų standartai (buhalterio, kineziterapeuto, ergoterapeuto ir turizmo administratoriaus). Parengti mokyklų aprūpinimo mokymo priemonėmis standartai.

Standartai sudaro pagrindą švietimo vertinimo darbams: monitoringui, auditui, egzaminams ir moksleivių pasiekimų vertinimui, tyrimams. Pedagogikos institute įkurtas specialus skyrius švietimo monitoringo klausimams spręsti, parengtas eksperimentinis Lietuvos švietimo kokybės rodiklių sąrašas, parengta 2000–ųjų metų apžvalga „Švietimas – visiems“, kartu su Europos Komisijos darbo grupe parengtas raportas apie Europos šalių švietimo būklę, tęsiamas duomenų EURYDICE projektui kaupimas. Kartu su Mokyklų tobulinimo centru parengta ir išbandyta bendrojo lavinimo mokyklos vidinio audito metodika, sudaryta darbo grupė išorinio audito metodikai rengti. Kolegijos 1999 m. rugpjūčio 26 d. nutarimu Nr.60 pritarė „Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos egzaminų ir diagnostinio testavimo plėtros gairėms“, kurios nuosekliai įgyvendinamos, laipsniškai įvedami valstybiniai egzaminai (1999 m. – 2, 2000 m. – 5). Parengtos ir aprobuotos

ekspertų komisijoje 1–4 klasių mokinių pasiekimų vertinimo knygelės bei dienynas. Vykdytos tarptautinės IEA studijos SITES M–1 (informacijos technologija mokyklose), TIMSS–R (moksleivių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai), CIVIC (pilietinis ugdymas). Nuolatos vykdomi profilinio mokymo tyrimai, parengta ir išleista mokslinė studija „Mokyklos nelankymo priežastys“ (V.Rimkevičienė, V.Targamadžė, P.Dereškevičius, PI). Profesinio rengimo srityje analizuota, ar slaugos ir buhalterijų rengimo studijų programos atitinka standartus. Profesinio mokymo metodikos centre sukurtas Studijų ir mokymo kokybės skyrius, kuris vertina, kaip studijų ir mokymo programos atitinka darbo rinkos poreikius. Darbo grupė parengė Kolegijų steigimo Lietuvoje studiją. Parengti pagrindiniai teisiniai dokumentai, reglamentuojantys socialinių partnerių dalyvavimą vykdamas profesinį rengimą. Kvalifikacinių egzaminų organizavimas laipsniškai perduodamas Prekybos, pramonės ir amatų rūmams.

Gausiems standartams įgyvendinti, švietimo kokybei kelti būtina organizuoti paramą švietimo įstaigoms. 1999 m. mokyklos gavo 168 skirtingus vadovėlius ir mokymo priemones (iš jų IV koncentrai – 25 vadovėliai), 2000 m. – 230 pavadinimų bendru 524 tūkst. egz. tiražu (iš jų IV koncentrai – 34 vadovėliai). Papildomai paskirstyti vadovėliai iš Bibliotekų kolektoariaus rezervo. Profiliniam mokymui įgyvendinti išleistas metodinių rekomendacijų leidinys „Dėl perėjimo prie profilinio mokymo“, Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų metodiniai komentarai, organizuotas kol kas bene didžiausias profilinio mokymo sklaidos projektas (parengta per 3000 ugdymo turinio ir proceso konsultantų), platinama kompiuterinė programa pamokų tvarkaraščiui sudaryti. Įvairioms švietimo iniciatyvoms remti 1999 m. gegužės 7 d. kartu su Atviros Lietuvos fondu įsteigta viešoji įstaiga – Švietimo kaitos fondas, kurio veiklai 1999 m. skirta 540 000 Lt (iš ŠMM) ir 700 000 Lt (iš ALF), 2000 m. iš valstybės biudžeto ir iš Atviros Lietuvos fondo numatyta skirti po 800 000 Lt. Iš gretutinio fondo švietimo įstaigos gavo įvairių mokymo priemonių ir įrangos dar už 800 000 Lt. Parengtas ir apsvarstytas su bibliotekininkais praktikais, mokyklų vadovais, švietimo skyrių specialistais Mokyklos bibliotekos koncepcijos projektas. Iš Kinijos Liaudies Respublikos kaip labdara gauta ir paskirstyta 211 kompiuterių. Suremontuota ir paskirstyta mokykloms dar 30 naujų kompiuterių. Vykdomas Lietuvos švietimo informacinės sistemos projektas. Informacijų technologijų centras kaupia ir platina įvairią programinę įrangą, konsultuoja ir pagal galimybes vykdo kompiuterių priežiūros darbus, tvarko kompiuterių tinklo įrangą. Pagal tarptautinį projektą „Internetas Šiaurės ir Baltijos šalių projektų dalyviams“ prie interneto prijungta 20 mokyklų. Pagal sutartį su Atviros Lietuvos fondu organizuoti kursai 21 grupei (258 klausytojai) apie informacinių technologijų panaudojimą mokymo procese. Mokyklų iniciatyvoms skatinti skirta 148 000 Lt konkursui „Mokyklų bendruomenių iniciatyvos“ (50 kvalifikacijos tobulinimo institucijų pateikė 250 programų). Vykdomas bendras Švietimo ir mokslo ministerijos ir Mokyklų tobulinimo centro projektas „Mokykla – besimokanti organizacija: mokytojų profesinio tobulinimosi savoje mokykloje modelio kūrimas“ (dalyvauja 12 šalies mokyklų komandos). Įsteigti 3 vaikystės pedagogikos centrai. Profesinio rengimo srityje parengta metodinė medžiaga darbo grupėms, rengiančioms standartus, ir mokykloms, rengiančioms mokymo/studijų programas pagal profesinio rengimo standartus, organizuoti du aiškinamieji seminarai.

Socialinių pedagoginių mokymosi ir studijų sąlygų gerinimas

Antrojo prioriteto darbų dėmesys nukreiptas įvairių specialių besimokančiųjų kategorijų – stokojančio mokymosi motyvacijos jaunimo, karių, kalinčių asmenų, neįgaliųjų, suaugusiųjų, tautinių mažumų, užsienio lietuvių, stojančiųjų į aukštąsias mokyklas, problemoms spręsti, be to, apimamos bendresnės papildomojo ugdymo, socialinės globos problemos ir t.t. Tikėtasi, kad šio prioriteto darbai bus finansuojami iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr.764 patvirtintos Socialinių ir pedagoginių vaikų mokymosi sąlygų sudarymo programos lėšų. Deja, specialių lėšų nebuvo skirta, todėl didžioji dalis darbų yra įvairūs parengiamieji dokumentai svaresniems darbams ateityje atlikti.

Kaune įsteigta jaunimo mokykla, Marijampolės rajono Sangrūdės ir Palangos 3–iojoje vidurinėse mokyklose – jaunimo klasės.

Karių neakivaizdinis bendrasis lavinimas, finansuojant savivaldybėms, vyksta Kauno, Vilniaus, Marijampolės suaugusiųjų mokymo centruose.

Atlikta laisvės atėmimų nuteistų asmenų bendrojo lavinimo, profesinio ugdymo ir profesinio mokymo organizavimo veiklos analizė. Įgyvendinant nepilnamečių justicijos reformą, parengtas

specialiųjų vaikų globos namų pertvarkos darbo planas „Parama nepilnamečių pataisos reformai (minimalios ir vidutinės priežiūros įstaigų reforma)“ ir sudarytos 7 darbo grupės numatytiems norminiams dokumentams bei programoms rengti.

Parengta 12 įvairių Specialiojo ugdymo įstatymo lydymųjų aktų projektų. Du iš jų patvirtinti ministro įsakymais: Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka (2000 03 16 Nr.259/153) ir Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiąją ugdymo įstaigą tvarka (2000 02 22 Nr.158). 2000 m. gegužės 1 d. pradėtas įgyvendinti Šiaurės ir Baltijos šalių projektas „Mokykla visiems“, vykdomas kartu su Švedijos nacionaline specialiojo ugdymo agentūra (SIH) ir Danijos Viborgo apskrities Švietimo ir kultūros departamentu.

Parengtas „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų bendrojo lavinimo žinių pripažinimo tvarkos formaliojo švietimo įstaigose“ projektas. Ministro 1999 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr.1249 patvirtinta Valstybės užsakomų neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų ir tikslinių projektų pateikimo atrankos tvarka. Ministro 1999 m. sausio 7 d. įsakymu Nr.15, suderintu su Lietuvos Respublikos finansų ministru, patvirtinta Neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimo tvarka.

Pedagogikos institutas ištyrė tautinių mažumų mokyklų bendrojo lavinimo poreikius ir pateikė rekomendacijų jiems tenkinti bei 4 mokymo modelius pagal įvairias mokymo sąlygas ir poreikius. Tautinių mažumų poreikiams tenkinti išleisti 6 lietuvių kalbos mokymo priemonių komplektai nelietuvių mokyklų 4, 5, 6, 11 klasėms. Toliau rengiant lietuvių kalbos mokymo priemonių komplektus nelietuvių mokyklų klasėms bendradarbiaujama su Švietimo kaitos fondu.

Parengti siūlymai lituanistinio švietimo užsienyje klausimais, užmegzti ryšiai su tautiečių bendruomenėmis, parengtas lituanistinio švietimo reikalų Jungtinėse Amerikos Valstijose programos projektas.

Priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygų derinimo grupė nuolat rūpinasi, kad būtų paisoma valstybinių brandos egzaminų reikalavimų. Ministro 2000 m. kovo 22 d. įsakymu Nr.373 sudaryta darbo grupė, į kurią įtraukti Rektorių konferencijos atstovai ir mokyklų direktoriai parengė pagrindines nuostatas, į jas atsižvelgta derinant priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygas 2001 ir 2002 m. Švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencija susitarė kurti centralizuoto priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemą, pagal kurią 2000 m. centralizuotai priimti studentai į 5 aukštąsias mokyklas. Darbo grupės buvo parengtas centralizuoto priėmimo projektas.

Atliktas meninio ugdymo sistemos auditas (pritarta Kolegijos 2000 m. vasario 24 d. nutarimu Nr.3), ministro 2000 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr.571 sudaryta darbo grupė konservatorių ir menų gimnazijų reorganizavimo planui parengti, 2000 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr.548 patvirtinta darbo grupė Meninio ugdymo koncepcijai atnaujinti, yra grupė nacionalinės menų mokyklos koncepcijai parengti. Parengtas Papildomojo ugdymo koncepcijos projektas ir Bendrųjų papildomojo ugdymo įstaigų nuostatų projektas.

Ministro 1999 m. vasario 18 d. įsakymu Nr.180 patvirtinti Socialinio pedagogo laikinieji kvalifikaciniai reikalavimai ir Pavyzdinės socialinio pedagogo pareiginės instrukcijos, įgyvendinamas Socialinių pedagogų etatų steigimo bandomasis projektas (ministro 1999 m. rugsėjo 13 d. įsakymas Nr.1012), kuriame dalyvauja 118 ugdymo įstaigų, parengtas Mokyklos socialinės vadybos darbo modelio pradinis projektas, sudaryta darbo grupė socialinio pedagogo rengimo standartui parengti.

Profesinio rengimo srityje 2000 m. gegužės 5 d. įsakymu Nr.496 patvirtinta „Pagrindinio profesinio mokymo įstaigų tinklo optimizavimo programa“.

Siekdamas sukurti bendruomenei atviresnę mokyklą Švietimo kaitos fondas finansuoja projektą „Atviros mokyklos – vietos bendruomenės centro kūrimas“ (skirta 200 tūkst. Lt).

Švietimo sistemos harmonizavimas

Trečiojo prioriteto darbai skirti įvairioms švietimo sistemos dermės problemoms spręsti: tai bendroji padėties analizė, dermė tarp sistemos grandžių, savivaldos stiprinimas, finansinis efektyvumas, tarptautinis bendradarbiavimas.

Ministro 1999 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr.1177 patvirtinta darbo grupė atliko visos švietimo sistemos dermės ekspertinę analizę.

Glaudesnius ryšius tarp bendrojo ir profesinio lavinimo koreguoja Technologinio švietimo modelis. Nuo 2000 m. rugsėjo 1 d. technologinis profilis diegiamas visose profesinėse mokyklose, teikiančiose III pakopos profesinio mokymo programas, bei konservatorijose. Sudarytos 4 darbo

grupės technologinio profilio dalykų (verslo – ekonomikos, statybos, lengvosios pramonės, žemės ūkio technologijos) egzamino pavyzdinėms programoms ir užduotims parengti. Technologijos egzaminai būtų sudedamoji kvalifikacijos egzaminų dalis. Nustatant profesinio mokymo įmonėse vykdymo ir rėmimo tvarką, priimtas Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 38¹ straipsnio pakeitimo įstatymas (1998 04 16 Nr.VIII–707), parengtas Darbo sutarties įstatymo 1, 3, 5, 17, 17 (1) ir 17 (2) straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, kuris perduotas derinti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Parengtas Profesinio mokymo fondo nuostatų projektas, jam pritarta Lietuvos profesinio mokymo tarybos posėdyje.

Siekiant sudaryti platesnes galimybes studijuoti aukštosiose mokyklose baigusiems profesines mokyklas pradėtas kurti neuniversitetinių aukštųjų mokyklų tinklas. Ministro 1999 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr.1260 patvirtintos Neuniversitetinių studijų programų rengimo nuostatos. Įvertinta 41 studijų programa, parengta pagal Neuniversitetinių studijų programų rengimo nuostatas. 38 programos rekomenduotos vykdyti naujai steigiamose kolegijose. Ministro 1999 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr.1260 patvirtintos Pasirengimo steigti kolegijas nuostatos. Institucijoms, pretenduojančioms steigti kolegijas, vertinti įkurta Kokybės vertinimo taryba, o vertinimo darbai organizuoti – atitinkama tarnyba. Paraiškas steigti kolegijas pateikė 23 aukštesniosios mokyklos. Atlikus vertinimą, kolegijas rekomenduota steigti 8 valstybinių ir 3 nevalstybinių mokyklų bazėje. Sujungus mokyklas įsteigtos 4 valstybinės kolegijos Alytuje, Kaune, Utenoje ir Vilniuje bei 3 nevalstybinės kolegijos.

Ministro 1999 m. rugpjūčio 23 d. įsakymu Nr.966 patvirtinti Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai, kurie sudaro sąlygas mokyklos savivaldos veiklai. Įvairaus lygmens savivaldos problematika integruota į pilietinės visuomenės pagrindų vadovėlius (Pilietiškumo pradmenys. Žingsniai. 7 kl., sud. V.Budzinauskas; N.Letukienės „Aš – žmogus tarp žmonių“; R.Martinėnienės „Pilietis“; „Pilietinis ugdymas mokykloje“ ir kt.). Parengta Vaiko teisių plėtojimo ir diegimo mokomoji medžiaga pradinei mokyklai. Išleistas leidinys pradinėjų klasių mokytojams „Vaiko teisių konvencijos nagrinėjimo pradinėse klasėse metodika“ (*J.Strutinskaitė, PI*). Įvestas atskiras pilietinės visuomenės kursas 7–8 kl. Savivaldos srityje dirba nevyriausybinių organizacijų. Pradėta kurti informacinė sistema internete „Mokyklų savivalda“. Pasirašyta sutartis su Demokratinės mokyklos sąjunga, pagal kurią drauge su ministerija numatoma ministerijos tinklapyje sukurti interneto svetainę, skirtą mokyklų savivaldai ir pilietiniam ugdymui. Numatoma įtraukti apie 20 mokyklų iš 10 apskričių. Tai sukurs tam tikrą informacijos (gerosios patirties) mainų sistemą. Finansuojamas Pilietinių iniciatyvų centro mokyklų savivaldos efektyvumo tyrimas. Ministerija remia Pilietinių iniciatyvų centro vykdomą Lietuvos Respublikos moksleivių parlamento projektą.

Pagal ministro 2000 m. balandžio 25 d. įsakymu Nr.467 nustatytus Profilio mokymo kriterijus nuo 2000 m. rugsėjo 1 d. steigėjai atliko visų vidurinių išsilavinimą dabar teikiančių mokyklų analizę. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr.418 patvirtinti atitinkami LRV 1999 m. birželio 7 d. nutarimo Nr.726 „Dėl Švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo nuostatų patvirtinimo“ papildymai. Taigi žengtas pirmas žingsnis optimizuojant vidurinį išsilavinimą teikiančių mokyklų tinklą. Parengtas Perėjimo prie etatinio pedagogų darbo apmokėjimo modelio projektas. Ruošiami pavyzdiniai dokumentai: Valstybės tarnautojų pareigybių sąrašas ir Pareigybių vertinimo metodika. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė principinėms nuostatoms dėl švietimo įstaigų finansavimo pagal besimokančiųjų skaičių, darbo grupė rengia tokio finansavimo metodikas.

Siekiant sudaryti sąlygas migruojančių darbuotojų vaikų mokymuisi pagal Europos Sąjungos direktyvos 77–486 reikalavimus 1999–2000 mokslo metų ugdymo planuose įteisintas migruojančių darbuotojų vaikų mokymas. Parengtas ir išsiųstas derinti kitoms atsakingoms institucijoms Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl dalyvavimo programų Socrates ir Leonardo da Vinci antrajame etape projektas. Šiuo metu vykdomi pirmojo programų etapo projektai. 1999 m. vykdyta: Leonardo da Vinci programoje – 37 projektai, Socrates programoje – 141 projektas ir 112 parengiamųjų vizitų.

TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos vykdomą užsienio politiką švietimo, studijų ir mokslo srityse apibrėžia bendros Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomos užsienio politikos kryptys.

Tarptautinis bendradarbiavimas, pradėjęs intensyviai plėtotis tik 1990 metais, vyko dviem kryptimis. Stiprėjo dvišalis bendradarbiavimas ir radosi bei aktyvėjo Lietuvos veikla tarptautinių organizacijų vykdomose švietimo, studijų bei mokslo programose.

1998 metų pavasarį įsigaliojus Lietuvos ir Europos Sąjungos Asociacijos sutarčiai, pradėta intensyviai bendradarbiauti su Europos Sąjungos struktūromis. 1997 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė sprendimą dalyvauti Europos Sąjungos švietimo programose SOCRATES ir LEONARDO da VINCI. Šiuo sprendimu pademonstruotas pasiryžimas dalyvauti ne tik paramos (PHARE), bet ir lygiavėčio bendradarbiavimo programose.

Galimybė dalyvauti Leonardo da Vinci programoje Rytų ir Vidurio Europos asocijuotoms šalims yra tolesnis integracijos bei profesinio rengimo reformos žingsnis. Programoje dalyvaujančios valstybės turi galimybę pasinaudoti kitų šalių sukaupta informacija bei geriausia patirtimi, pritaikydamos ją savo šalių reformuojamoms profesinio rengimo sistemoms. Lietuvoje šią programą administruoja Leonardo da Vinci programos koordinavimo paramos fondas. Šio fondo veikla apima kelias sritis: informacijos apie programą sklaidą, projektų priežiūrą ir su ja susijusią veiklą, administravimo veiklą bei projektų rezultatų sklaidos veiklą Lietuvoje ir užsienyje.

1998 m. Lietuvos institucijos pateikė 33 projektinius pasiūlymus. Finansavimas buvo patvirtintas 25 projektams. 26 Lietuvos institucijos dalyvavo kaip partnerės kitų Europos Sąjungos šalių patvirtintuose projektuose. 1999 m. Lietuvos institucijos pateikė jau 74 projektinius pasiūlymus iš kurių 41 projektui skirtas finansavimas. 84 Lietuvos organizacijos dalyvavo projektuose kaip partnerės. 1998 m. mobilumo projektams skirta 257400 eurų, bandomiesiems projektams – 787012 eurų, o 1999 m. atitinkamai 333580 ir 722179 eurų. Programos mokestis 1998 ir 1999 m. sudarė po 1,39 mln. eurų. Iš Lietuvos biudžeto buvo atitinkamai sumokėta 0,220 mln. ir 0,437 mln. eurų. Likusi mokesčio suma sumokėta iš nacionalinės PHARE programos biudžeto.

Nuo Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos švietimo programose pradžios daug pasiekta populiarinant Socrates programą, skatinant joje dalyvauti visų tipų švietimo ir mokslo institucijas. Socrates programą sudaro paprogramės: „Comenius“, „Erasmus“, „Lingua“, „Grundtvig“, „Minerva“, „Eurydice“, „Arion“.

„Comenius“ skirta mokykliniam ugdymui, mokytojų kvalifikacijos tobulinimui, kultūriniam bendravimui. Išryškėjo dalyvavimo „Comenius“ projektuose privalumai: mokiniai ir mokytojai kasdieniame darbe aktyviai naudoja naujausias technologijas, sustiprėja motyvacija mokytis užsienio kalbų, susipažįstama su Europos šalių kultūra, gyvenimo būdu bei švietimo sistemomis. 1998 m. teikti 4, patvirtinti 4, 1999 m. – 56 ir 47, 2000 m. – 70 ir 61 projektas.

„Erasmus“ 1999–2000 m. m. atvėrė Lietuvos aukštosioms mokykloms puikias galimybes bendradarbiauti su Europos Sąjungos šalių aukštojo mokslo institucijomis, organizuoti studentų ir dėstytojų mainus, parengiamuosius vizitus bei tematinius forumus, pertvarkyti studijų programas, diegti Europos kreditų įskaitymo sistemą.

1999–2000 ir 2000–2001 m. m. Erasmus paprogramėje patvirtintas šis projektų skaičius: Europos kreditų įskaitymo sistemos diegimas – atitinkamai 14 ir 19, Bakalauro ir magistrantūros studijų programų pertvarkos projektai (koordinatorių ir partnerių skaičius) – 1999–2000 m. – 1 partneris, 2000–2001 m. – 1 koordinatorius ir 11 partnerių, Intensyvių studijų programų organizavimo projektai (koordinatorių ir partnerių skaičius) – 1 ir 8 bei 2 ir 16, studentų ir dėstytojų mainai – 1999–2000 m. – dalyvavo 361 studentai ir 89 dėstytojai, bei 2000–2001 m. Europos Komisijos patvirtinimą mainų programai gavo 833 studentai ir 291 dėstytojas.

„Lingua“ skirta šiuolaikinių Europos kalbų mokymui ir mokymuisi. Joje taip pat gali dalyvauti visų švietimo pakopų institucijos. 1998 m. teiktas 1, patvirtintas 1, 1999 m. – 15 ir 7, 2000 m. – 15 ir 11 projektų.

„Grundtvig“ skirta suaugusiųjų švietimui. Jos tikslas sukurti naują suaugusiųjų švietimo metodiką bei suaugusiųjų organizacijų tinklus. 2000 m. kartu su daugeliu Europos Sąjungos valstybių švietimo institucijų vykdyta 13 projektų.

„Minerva” skirta atvirajam ir nuotoliniam mokymuisi, informacijos ir komunikacinių technologijų panaudojimui švietime. 1999 m. buvo pateikti 5, patvirtintas vienas projektas. 2000 m. parengta 12 projektų, iš kurių 2 patvirtinti.

„Arion” skirta švietimo sistemos administratorių kvalifikacijos tobulinimui. 1998 m. į kvalifikacijos tobulinimo seminarus buvo išvykę 6, 1999 m. – 12, 2000 m. – 3 Lietuvos švietimo administratoriai.

1998 – 2000 m. parengta ir pateikta informacija Socrates Eurydice centro išleistiems spausdiniamis:

- ✦ anglų kalba – „Europos Sąjungos valstybių švietimo ir mokymo sistemos. Priedas: Estijos, Latvijos, Lietuvos, Slovėnijos ir Kipro švietimo sistemos”, „Aukštojo mokslo struktūrų organizavimas Europoje 1998–1999”, „Pagrindiniai Europos valstybių švietimo duomenys. 1999–2000 m.”, „Užsienio kalbų mokymas Europos šalių švietimo sistemose 1999–2000”, „Europos švietimo terminologijos žodyno II tomas, skirtas švietimo institucijoms”;
- ✦ lietuvių kalba – „Informacinis reklaminis leidinys Euridikė – Europos švietimo informacijos tinklas”, „Pagrindiniai Europos valstybių švietimo duomenys. 1997 m.”, „Europos Sąjungos valstybėse taikomos priemonės padėti jauniems žmonėms, kurie nutraukė mokymąsi, neįgiję tinkamo išsilavinimo”, „Svarbiausios švietimo temos. I dalis. Finansinė parama Europos aukštųjų mokyklų studentams. Tendencijos ir polemika”, „Trumpas Lietuvos švietimo sistemos ir įgyvendinamų bei planuojamų reformų aprašymas” (elektroninė versija).

2000 m. rugsėjo 28 d. įsigaliojo Lietuvos – Europos Sąjungos Asociacijos Tarybos sprendimas, sudarantis galimybes Lietuvai dalyvauti ir antrajame Europos Sąjungos švietimo programų etape. Dalyvavimas šiose programose dar labiau praplės tarptautinio bendradarbiavimo galimybes, sudarys sąlygas stiprėti mūsų kaip Europos piliečių suvokimui.

Įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdomą švietimo reformos programą padėjo ir užsienio ekspertai, pagal Europos Sąjungos PHARE (paramos Centrinės ir Rytų Europos valstybėms) programą dirbę Lietuvoje kartu su mūsų specialistais. Jiems padedant, 1999 – 2000 m. sėkmingai įgyvendintos PHARE Profesinio rengimo modernizavimo programa (VET, LI9704.01.02) ir Aukštojo mokslo reformos programa (IBER, LI9704.01.01).

VET programa, kurios biudžetas buvo 1 mln. eurų, padėjo tęsti profesinio mokymo sistemos reformą, siekiant tenkinti rinkos ekonomikos reikmes ir prisidėti prie Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje. Institucinė plėtra buvo svarbus programos prioritetas, ypač dėl pasirengimo narystei Europos Sąjungoje. Pažymėtini šie programos pasiekimai – įteisintas profesinio mokymo Išteklių centras, įsteigta 11 funkcionuojančių mokytojų asociacijų; surengti 7 vienos dienos seminarai pasirengimo narystei Europos Sąjungoje ir profesinio mokymo reformų politikos ir vykdymo klausimais (juose dalyvavo 90 ministerijų, departamentų) ir socialinių partnerių organizacijų atstovų); surengtas TAIEX seminaras 25 dalyviams apie tarptautinį kvalifikacijų pripažinimą; parengtas Vidinės kokybės užtikrinimo vadovas profesinėms mokykloms; 30 dalyvių surengtas trijų dienų išorinių ir vidinių vertintojų instruktavimo, mokymo ir vertinimo seminaras ir t.t.

Įgyvendinant IBER programą (susidedančią iš 3 paprogramių), kurios biudžetas buvo 0,7 mln. eurų, 1999 m. spalio – 2000 m. lapkričio mėnesiais buvo surganizuotos 9 konferencijos, 21 seminaras, įvyko 65 darbo grupių susitikimai, 10 studijų išvykų į ES šalis, išleisti 5 leidiniai. Tai leido sukurti naują Lietuvos švietimo sistemos sektorių – kolegijas, dirbančias pagal neuniversitetinių studijų programas, sukurti aukštojo mokslo sistemos finansavimo modelį, parengti siūlymų dėl vidinės finansų vadybos aukštojo mokslo institucijose tobulinimo, duotas impulsas kolegijų bibliotekų plėtrai.

Svarbus vaidmuo plėtojant Europos dimensiją Lietuvos švietime tenka aktyviam bendradarbiavimui su tokiomis daugiašalėmis tarptautinėmis organizacijomis kaip UNESCO ir Europos Taryba. Ypač sėkmingai Lietuvos atstovai dirba specializuotuose Europos Tarybos komitetuose (Aukštojo mokslo komitete Lietuvos atstovė 1998–1999 m. išrinkta į komiteto biurą, o Švietimo komitete Lietuvos atstovė 1999–2000 m. išrinkta komiteto pirmininke). Ne vienas Lietuvos pedagogas ir švietimo sistemos darbuotojas dalyvavo Europos Tarybos vykdomuose projektuose, rengtuose seminaruose bei konferencijose. Ypač aktyviai Lietuvos pedagogai dalyvauja Europos Tarybos nuolatinėje Europos mokytojų kvalifikacijos kėlimo programoje bei Grazo (Austrija) Šiuolaikinių kalbų centre organizuojamuose seminaruose kalbų mokytojams ir dėstytojams (1998 m. dalyvavo – 13, 1999 – 3, 2000 – 9 specialistai). Ne vienas Europos Tarybos

remiamas seminaras buvo suorganizuotas ir Lietuvoje (pvz., „Europa mokykloje” – Europos dimensijos pilietiniame ugdyme stiprinimo priemonė, Vilnius, 1999 m. rugsėjo 11–16 d. – dalyvavo 17 Europos Tarybos šalių – narių atstovai; „Mokymas apie holokaustą”, Vilnius, 2000 m. balandžio 1–6 d. – dalyvavo 25–ių Europos Tarybos šalių – narių atstovai).

Pastaraisiais metais plėtojosi aktyvus Lietuvos švietimo institucijų ir UNESCO bendradarbiavimas pilietinio ugdymo srityje. Vienas iš pirmųjų impulsų šiam bendradarbiavimui buvo UNESCO, ministerijos ir nevyriausybinės organizacijos „Lietuvos žmogaus teisių centras” 1998 m. kovo mėn. Druskininkuose organizuotas regioninis seminaras „Exploring Civic Education: from Curriculum Building to Teacher’s Training”. Dirbant pagal seminare nubrėžtas tolesnės veiklos gaires buvo organizuojami įvairaus pobūdžio kvalifikaciniai renginiai mokytojams, kuriuose nagrinėta pilietinio ugdymo 7, 8 ir 10 klasėse turinys ir metodika, mokyklos savivaldos plėtra, darbas su UNESCO mokymo priemonėmis, rengiami mokytojai konsultantai. Parengtas „Mokomasis portfelis” (Civic Education Kit), kuriame įdėta visa 1998–1999 m. Lietuvoje pasirodžiusi esmingesnė pilietiniam ugdymui skirta mokomoji medžiaga (vadovėliai, UNESCO parengtos ir lietuvių kalba išleistos metodinės priemonės ir kt.).

2000 m. kovo 21–22 d. Vilniuje ir Kaune vyko UNESCO, Švietimo ir mokslo ministerijos, Vilniaus pedagoginio universiteto Chemijos katedros, Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto ir Kauno technologijos universiteto Cheminės technologijos fakulteto organizuotas seminaras „Chemijos mokymo didaktikos naujovės”. Jo metu UNESCO ekspertai pristatė šiuolaikinius chemijos mokymo metodus, UNESCO parengtus mokymo priemonių ir metodinės medžiagos rinkinius DIDAC bei demonstravo „Mokomuosius portfelius” (Educational Kits), kuriuose sudėtos pačios naujausios mokymo priemonės cheminiams eksperimentams atlikti. Po seminario UNESCO skyrė 4000 JAV dolerių pirmajam demonstruotų „Mokomųjų portfelių” komplektui įsigyti. Šie komplektai skirti šešioms iš skirtingų Lietuvos regionų pilotinėms bendrojo lavinimo mokykloms, kurios taiko šias mokymo priemones chemijos pamokose.

Sėkmingai buvo vykdoma UNESCO programa „Švietimas visiems”, koordinuojama ministerijos ir Pedagogikos instituto. 2000 m. balandžio 26–28 d. Dakare, Senegale įvyko pasaulinis „Švietimo visiems” forumas, kurio metu kartu su kitų 180 šalių buvo pateikta ir palankiai įvertinta Lietuvos ataskaita apie pažangą šios programos numatytose srityse.

Skatindama dvišalį bendradarbiavimą su kaimyninėmis bei tolimesnėmis Vakarų bei Vidurio Europos, Azijos ir kitų žemynų valstybėmis, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija 1998–2000 m. parengė arba dalyvavo rengiant valstybines kultūrinio bendradarbiavimo sutartis su Italijos Respublika, Suomijos Respublika, Lenkijos Respublika, Šventuoju Sostu, pasirašė susitarimus su Danijos, Lenkijos, Čekijos, Baltarusijos atitinkamomis ministerijomis, parengė pasirašyti susitarimą su Rusijos Federacijos švietimo ministerija.

Ypač daug dėmesio skiriama trišalio bendradarbiavimo tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos švietimo institucijų skatinimui bei bendradarbiavimo švietimo srityje plėtrai. Kiekvienais metais vyksta Baltijos šalių švietimo ministrų, švietimo ir mokslo ministerijų sekretorių ir Baltijos šalių švietimo koordinacinės grupės susitikimai. Jų metu aptariami trims Baltijos valstybėms aktualūs švietimo valdymo klausimai, galimos veiklos priemonės, rengiami bendradarbiavimą reglamentuojantys dokumentai. 1998 m. buvo baigta rengti (koordinavo Lietuvos šalis) ir liepos 10 d. Siguldoje (Latvija) pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Latvijos Respublikos Vyriausybės ir Estijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendros švietimo erdvės Baltijos šalyse sukūrimo vidurinio bendrojo lavinimo paskutinės pakopos ir profesinio mokymo lygiu (neapimant aukštojo mokslo). 1999 m. lapkričio 5 d. Cesyje (Latvija) pasirašytas papildomas sutarties protokolas dėl praktinių procedūrų, susijusių su moksleivių ir studentų mobilumu Baltijos šalyse. 1999 m. birželį Vilniuje pasirašytas Protokolas dėl sutarties aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo Baltijos švietimo erdvėje. Tarpvyriausybė sutartis dėl išsimokslinimo pripažinimo Baltijos valstybių aukštojo mokslo erdvėje pasirašyta 2000 m. vasario mėn. 2000 m. gruodžio 8 d. Kretingoje pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Latvijos Respublikos Vyriausybės ir Estijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendros aukštojo mokslo erdvės sukūrimo Baltijos šalyse.

Su Šiaurės šalimis (Danija, Švedija, Norvegija, Suomija ir Islandija) bendradarbiaujama ir dvišalių susitarimų pagrindu, ir vykdant daugiašales programas. Iki 2000 m. Švietimo ir mokslo ministerija bendradarbiavimą su Šiaurės šalimis daugiausia vykdė pagal 1995 m. Šiaurės Ministrų Tarybos patvirtintą daugiašalę programą „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas Baltijos šalyse”.

Ši programa apėmė penkias bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo sritis – profesinį mokymą, ugdymo turinio raidą, užsienio kalbų mokymą, švietimo vadybą, neakivaizdinį (nuotolinį) mokymą ir informacinių technologijų panaudojimą mokykloje. Per penkerius metus parengti ir sėkmingai įgyvendinti devyni projektai.

Bendradarbiavimas, atsižvelgiant į Baltijos šalių švietimo ministrų apibrėžtų ir Šiaurės šalių ministrų patvirtintų bendradarbiavimo prioritetų sąrašą, tęsiamas dalyvaujant Šiaurės Ministrų Tarybos 1999 m. patvirtintoje daugiašalėje (pagal formulę 5+3) programoje „Mokykla visiems“, kuri grindžiama Šiaurės šalių švietimo koncepcija, teigiančia, kad „mokykla visiems“ – tai ugdymo institucija, kurioje užtikrinamas specialiųjų poreikių moksleivių ugdymas kartu su bendraamžiais. Pagal šią programą nuo 2000 m. gegužės 1 d. pradėtas įgyvendinti projektas „Mokykimės kartu“, kurį planuojama baigti 2002 m. gruodžio 31 d. Projekto partneriai – Švedijos nacionalinė specialiojo ugdymo agentūra ir Danijos Viborgo apskritis. Pagrindinis projekto tikslas – sukurti modelį, užtikrinantį efektyvų ir adekvatų specialiųjų poreikių vaikų ugdymą Šiaulių ir Panevėžio apskrityse, tobulinti mokyklų vadovų, pedagogų, pedagoginių–psichologinių tarnybų specialistų kompetenciją.

Su Šiaurės šalimis bendradarbiaujama vykdant ir kitą daugiašalį projektą pedagogų rengimo sistemos atnaujinimo srityje. Siekdamas įgyvendinti šiuos naujus projektus, Šiaurės Ministrų Tarybos Švietimo ir mokslo vyresniųjų pareigūnų komitetas 1998 m. vasario mėn. nusprendė pasitelkti Komitetą Šiaurės šalių mokyklų bendradarbiavimo klausimais (Steering Committee for Nordic School Co-operation (NSS)) bei Šiaurės šalių patariamąjį komitetą aukštojo mokslo klausimais (Nordic Advisory Committee for Higher Education (HÖGUT)).

Aktyviai dalyvaujame plėtojant Baltijos jūros regiono šalių bendradarbiavimą. 2000 m. kovo 24 d. vykusiame Baltijos jūros regiono švietimo ir mokslo ministrų susitikime Stokholme buvo priimta vadinamoji Hagos deklaracija, kuria grindžiamos naujo Darbotvarkės 21 (Baltic 21) sektoriaus – švietimo subalansuotosios plėtros srityje – nuostatos. Lietuva ir Švedija paskirtos atsakingomis už šio sektoriaus veiklos programos parengimą.

Siekiant subalansuotosios plėtros, reikia tinkamo bendrojo išsilavinimo, kompetencijos ir įgūdžių, kurie turėtų būti ugdomi mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, universitetuose bei suaugusiųjų švietimo institucijose. Skatindama ugdymą subalansuotajai plėtrai valstybės mastu 2000 m. rugpjūčio 2 d. Švietimo ir mokslo ministerija pasirašė sutartį su Jungtinių Tautų organizacijos vystymo programa dėl projekto „Ugdymas subalansuotajai plėtrai“ (JTO indėlis 25 000 JAV dolerių).

Pirmasis Baltic 21 Švietimo sektoriaus tinklo susitikimas vyko 2000 m. rugsėjo 4–5 d. Vilniuje, kurio metu pradėta veikla, suderinta su Hagos deklaracijos technine užduotimi – pagal švietimo pakopas įkurtos trys darbo grupės ir paskirti jų pirmininkai, pateiktos sektoriaus ataskaitos gairės ir rengimo grafikas, taip pat aptartas grupių mandatas bei pagrindinės jų darbo sąlygos. Baltic 21 Švietimo sektoriaus tinklo veikloje dalyvauja visų Baltijos jūros regiono valstybių atstovai, nevyriausybinės bei tarpyvyriausybines organizacijos, Europos Sąjungos atstovai.

2000 m. lapkričio 29–30 d. Olando saloje (Suomija) vyko Baltic 21 vyresniųjų pareigūnų grupės susitikimas, kurio metu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos atstovė pristatė pirmą Švietimo sektoriaus pažangos ataskaitą.

Lietuvos Respublika 1999 m. gruodžio mėn. pakviesta deryboms dėl narystės Europos Sąjungoje. Rengiantis priiimti narystės ES išpareigojimus, visuose derybų sektoriuose iškilo būtinybė perimti Europos Sąjungos teisės reikalavimus ir užtikrinti jų įgyvendinimą. Įgyvendinant Europos Sąjungos sutarties 78 straipsnį buvo tęsiami Lietuvos švietimo sistemos derinimo su Europos Sąjungos šalių švietimo sistemoms keliamais kokybės reikalavimais darbai (numatyti Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programoje (NAPP)), dalyvaujama Europos Sąjungos švietimo programų antrajame etape. 1999–2000 metais buvo parengta, suderinta ir Europos Komisijos nuomonei pateikta Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Švietimas ir mokymas“. Skyrius buvo preliminarai uždarytas (jo nuostatoms pritarė Europos Komisija) 2000 m. birželio 14 d.

RODIKLIAI IR STATISTINIAI DUOMENYS

Siekiant objektyviau ir įvairiapusiškiau įvertinti esamą padėtį, šiame skyriuje bus analizuojami Lietuvos švietimo būklę atspindintys rodikliai ir kita konkreti statistinė medžiaga.

Rodiklio sąvoka labai svarbi švietimo planavimui ir kokybės užtikrinimui, todėl ją aptarsime detaliau. Daugelio šalių sukauptas patyrimas rodo, kad efektyviam švietimo sistemai ir atskirų jos grandžių funkcionavimui būtinas geras grįžtamasis ryšys. Jį užtikrina švietimo monitoringas. Vykdamas monitoringą, nuolat renkama ir analizuojama su švietimu susijusi informacija. Apibendrinti duomenys bei išvados per specialias informacines sistemas pateikiami visiems švietimo procesų dalyviams. Monitoringas grindžiamas specialiai parinktų švietimo rodiklių skaičiavimu ir analize. Rodikliai apskaičiuojami iš pirminių statistinių duomenų apie švietimo ir kitų su juo susijusių visuomenės gyvenimo sričių būklę. Dažniausiai sunku patikimai įvertinti švietimo kaitos tendencijas ir išvelgti iškilusias problemas tiesiogiai remiantis pirminiais statistiniais duomenimis, todėl rodikliai parenkami taip, kad aiškiau atskleistų esamą situaciją ir jos kaitos dinamiką.

Dabartiniu metu sukurtos ir sėkmingai veikia ne tik atskirų šalių, bet ir tarptautinių organizacijų (OECD, UNESCO, Europos Komisijos) švietimo monitoringo sistemos. Nors skirtingų švietimo monitoringo sistemų rodiklių sistemos paprastai nesutampa, tačiau tiek jų struktūra, tiek atskiri rodikliai dažniausiai panašūs.

Kol kas Lietuvoje nėra šiandienos reikalavimus atitinkančios švietimo rodiklių sistemos. Lietuvos švietimo monitoringo sistema dar tik kuriama, todėl šiame skyriuje aptariami rodikliai neapima visų švietimo aspektų. Rodiklių pasirinkimą labai riboja negausi ir nelanksti statistinė informacija, kurią pavyksta surinkti tradiciniais duomenų rinkimo būdais – pildant ir apdorojant popierines duomenų rinkimo formas. Įvairiapusiškesnius ir patikimesnius duomenis gali užtikrinti tik kompiuterinės informacinės technologijos. Duomenų rinkimas turėtų iš esmės patobulėti sukūrus Lietuvos švietimo informacinę sistemą. Atskirų jos sudedamųjų dalių kūrimo darbai jau įpusėjo. Dabar diegima moksleivių duomenų bazė. Artimiausiu metu planuojama modernizuoti mokytojų duomenų bazės papildymo technologiją.

Renkamų švietimo statistinių duomenų ir skaičiuojamų rodiklių tematika susiklostė tradiciškai. Atsižvelgiant į besikeičiančius poreikius, senoji švietimo statistikos sistema tolydžio buvo papildoma vis naujomis sritimis. Pastaraisiais metais iškilo poreikis pateikti informaciją apie Lietuvos švietimo rodiklius tarptautinėms organizacijoms, tačiau esama švietimo statistikos rinkimo sistema negali jo patenkinti.

Gera švietimo rodiklių sistema turi vienodai išsamiai atspindėti visus svarbiausius švietimo aspektus. Siekiant šio tikslo, įprasta švietimo rodiklius grupuoti pagal švietimo aspektus, kuriuos jie iliustruoja, ir statistinius duomenis rinkti proporcingai tų grupių svarbai. Sekant OECD organizacijos švietimo monitoringo sistemos pavyzdžiu, šiame skyriuje bus nagrinėjami trys švietimo aspektai – švietimo sąlygos, procesas ir rezultatai. Išvardyti aspektai apima tokias smulkesnes temas:

1. Švietimo sąlygos:
 - a) kontekstas: ekonominis, demografinis, socialinis – kultūrinis;
 - b) ištekliai: finansiniai (išlaidos švietimui), konceptualinė bazė, materialinis ir intelektualinis aprūpinimas;
 - c) dalyviai: personalas, ugdytiniai;
 - d) švietimo prieinamumas.
2. Procesai:
 - a) dalyvavimas švietime;
 - b) valdymas;
 - c) vertinimas ir kokybės laidavimas;
 - d) ugdymo kokybė;
 - e) pedagoginė, psichologinė, socialinė pagalba.
3. Rezultatai:
 - a) asmens: mokymosi pasiekimai, asmenybės ir socialinė raida;
 - b) švietimo sistemos;
 - c) visuomenės: ekonominiai, socialiniai, kultūriniai.

Kadangi esama švietimo statistikos rinkimo sistema dar gana netobula, ne visas minėtas temas šiame skyriuje pavyko vienodai nuodugniai aptarti remiantis rodikliais ir kita statistine medžiaga.

DUOMENŲ ANALIZĖ

SĄLYGOS

Finansavimas

Švietimo įstatymo 36 straipsnyje teigiama, kad pagrindiniai valstybinių švietimo įstaigų finansavimo šaltiniai yra savivaldybių ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas. Valstybinis finansavimas pagal įstatymą turi užtikrinti normalias šių švietimo įstaigų veiklos sąlygas.

Švietimui skirtų lėšų kitimas nuo 1994 iki 2000 metų parodytas 1 diagramoje. Absoliučiais skaičiais iki 1998 m. nacionalinis švietimo biudžetas sparčiai augo, o pastaraisiais metais augimas sustojo, 2000 m. netgi sumažėjo. Nuo 1998 m. valstybės švietimo biudžetas pradėjo mažėti gana pastebimai ir tai bent iš dalies kompensavo vis dar didėjantis savivaldybių švietimo biudžetas (žr. 1 lentelę).

Santykis tarp švietimo biudžeto ir valstybės biudžeto pastaraisiais metais svyravo nuo 12 iki 15 proc. (žr. 2 diagramą).

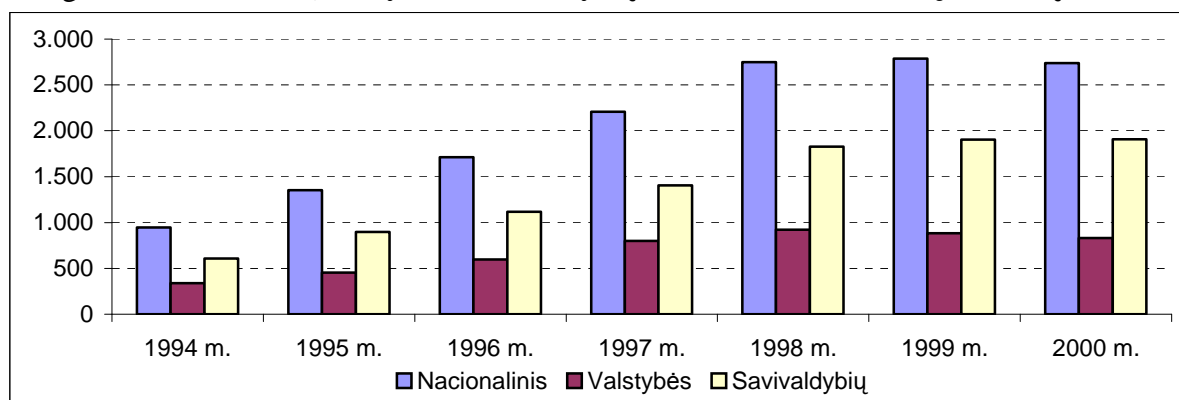
Aukštą gyvenimo lygį pasiekusiose šalyse švietimo išlaidos, įskaitant ir privatų sektorių, paprastai sudaro nuo 4,5 iki 7 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP). Lietuvos nacionalinio švietimo biudžeto santykis su BVP svyruoja ties 6 proc. lygmeniu (žr. 3 diagramą). Šis santykis 2000 m., palyginti su 1998 ir 1999 m., sumažėjo beveik puse procento.

Svarbus rodiklis, atspindintis kaitos tendencijas švietimo sistemos viduje, yra išlaidos vienam besimokančiajam pagal švietimo pakopas. Šios išlaidos bendrojo lavinimo mokyklose nuo 1997 iki 2000 m. nuolat didėjo (žr. 2 lentelę). Tai susiję su daugeliu veiksnių, taip pat ir su perėjimu prie dešimtmetės pagrindinės mokyklos ir su profilinio mokymo įvedimu. Tinkamai pasirengti šiems pokyčiams prirėkė papildomų investicijų.

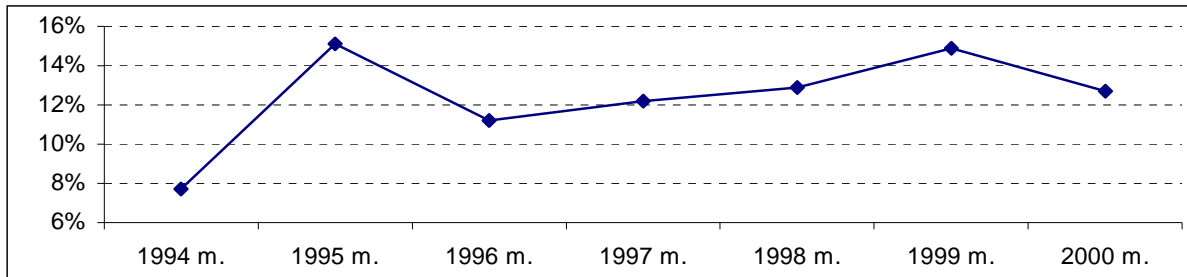
Ypač greitai augo išlaidos vienam besimokančiajam profesinėse mokyklose (žr. 2 lentelę). Tai susiję su sparčia profesinio mokymo reforma ir žemės ūkio mokyklų perėjimu (nuo 2000m.) Švietimo ir mokslo ministerijos žinion, nes išlaidos vienam žemės ūkio mokyklų moksleiviui vidutiniškai yra didesnės negu kitose profesinėse mokyklose. Išlaidos 2000 m. vienam besimokančiajam aukštesniosiose mokyklose, palyginti su 1999 ir netgi su 1998 m., šiek tiek sumažėjo ir dabar yra mažesnės negu profesinėse mokyklose (žr. 2 lentelę).

Su švietimo finansavimo kaita glaudžiai susijęs pedagogų darbo užmokestis. Mokytojų darbo užmokesčio kilimas buvo numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl pedagogų darbo užmokesčio didinimo programos įgyvendinimo“. Didžiausias mokytojų mėnesinio darbo užmokesčio (bruto) lygis buvo pasiektas 1999 m. (žr. 4 diagramą). Ketvirtąjį 1999 m. ketvirtį jis sudarė 1291 Lt. Nors 2000 m. ketvirtąjį ketvirtį jis sumažėjo iki 1174 Lt, tačiau vis dar viršijo pelno nesiekiančių įmonių darbuotojų mėnesinio darbo užmokesčio vidurkį (1138 Lt).

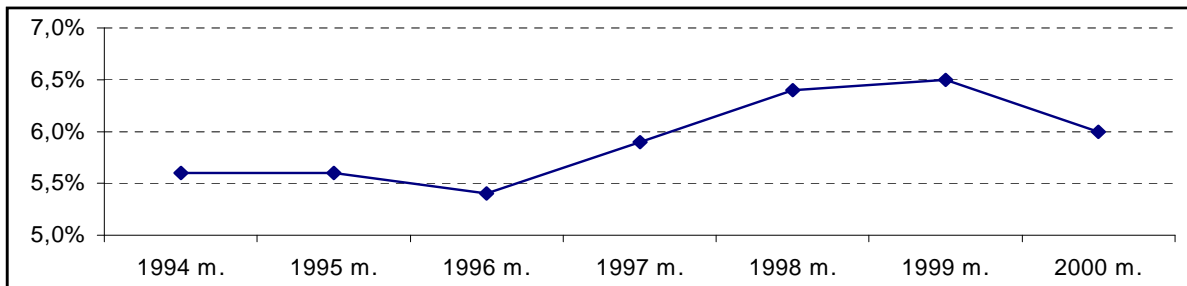
1 diagrama. Nacionalinis, valstybės ir savivaldybių švietimo biudžetai (milijonais litų)

2 diagrama. Švietimo dalies valstybės biudžete kitimas

3 diagrama. Nacionalinio švietimo biudžeto santykis su BVP

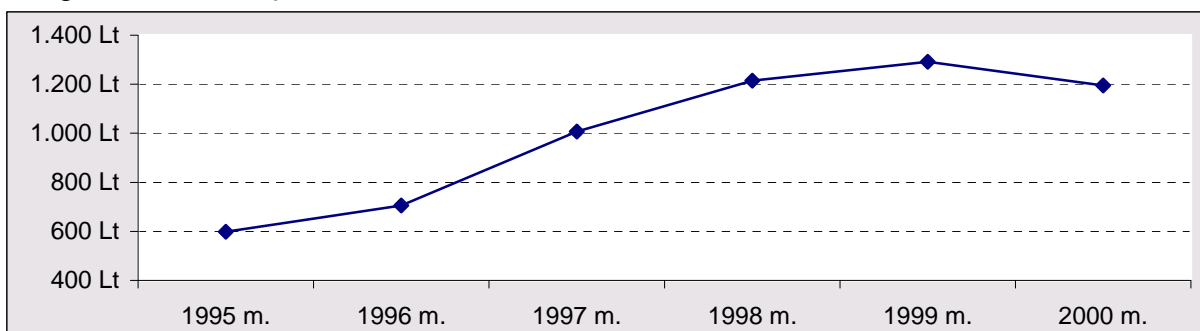
1 lentelė. Lėšos švietimui

Rodiklis	1994 m.	1995 m.	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.	2000 m.
Nacionalinis švietimo biudžetas (milijonais Lt)	947,4	1350,4	1712,9	2206,1	2749,9	2787,6	2739,4
Valstybės švietimo biudžetas (milijonais Lt)	339,3	454,4	595,7	801,2	922,3	883,7	832,3
Savivaldybių švietimo biudžetas (milijonais Lt)	608,1	896,0	1117,1	1404,9	1827,6	1904,9	1907,1
Švietimo biudžeto proc. valstybės biudžete	7,7	15,1	11,2	12,2	12,9	14,9	12,7
Švietimui skirtų lėšų procentas nuo BVP	5,6	5,6	5,4	5,9	6,4	6,5	6

2 lentelė. Išlaidos vienam besimokančiajam (litais)

	1994 m.	1995 m.	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.	2000 m.
Bendrojo lavinimo mokyklose	1232	1775	1738	1702	2065	2295	2404
Profesinėse mokyklose	891	1917	2204	2719	2850	3337	4084
Aukštesniosiose mokyklose	1095	2485	3232	3586	3813	3914	3787

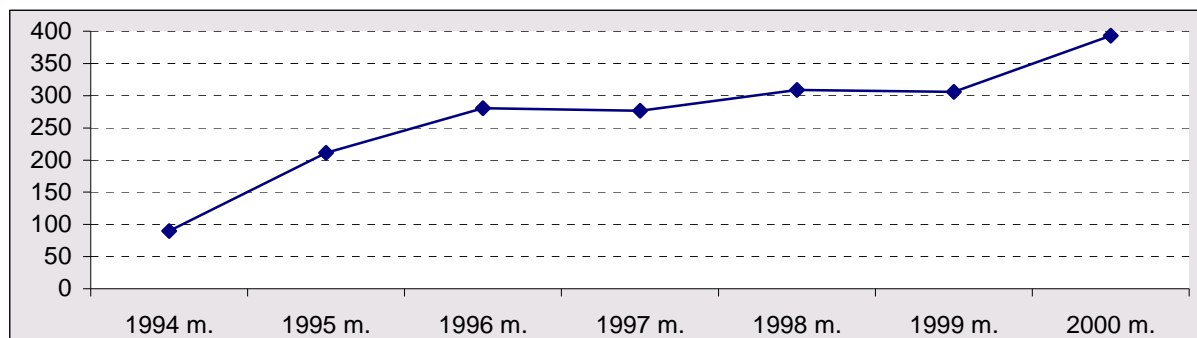
4 diagrama. Mokytojų mėnesinis darbo užmokestis (litais)

Švietimo ir mokslo ministerijos biudžeto išlaidos

Švietimo ir mokslo ministerijos biudžeto išlaidos kiekvienais metais didėja (žr. 5 diagramą). 2000 m. jos išaugo iki 393,2 milijono litų. Pamažu pereinant prie programinio biudžeto formavimo, biudžeto struktūra darosi sudėtingesnė (žr. 3 lentelę). Daugiausia lėšų iš Švietimo ir mokslo ministerijos biudžeto 2000 m. buvo skirta šiems biudžeto punkтам: *pavaldžioms institucijoms* (59,3 mln. Lt); *aukštesniosioms mokykloms* (121,1 mln. Lt); *profesinėms mokykloms* (174 mln. Lt); *vadovėlių leidybai* (15,3 mln. Lt). Labiausiai 2000 m. padidėjo (dėl žemės ūkio mokyklų perdavimo Švietimo ir mokslo ministerijai) profesinių mokyklų išlaikymo išlaidos. Iš Švietimo ir mokslo ministerijos visai neskirta lėšų *mokyklų statybai ir renovacijai*.

5 diagrama. ŠMM biudžeto išlaidos (milijonais litų)

3 lentelė. ŠMM biudžeto išlaidų struktūra (milijonais litų)

Paskirtis	1998 m.	1999 m.	2000 m.
Ugdymo programų, koncepcijų ir kt. rengimas	0,2	0,2	0,2
Operatyvi leidyba ir Informacinis leidinys	–	0,2	0,2
Vadovėlių leidyba	16,7	12,7	15,3
Mokyklų bibliotekų fondai	0,5	0	0,4
Moksleivių olimpiados ir konkursai	0,3	0,2	0,2
Kitos priemonės	10,8	5,8	5,5
Mokytojų kvalifikacijos tobulinimas	–	0,3	0,7
Mokytojų perkvalifikavimas	–	0,9	0,8
Švietimo kaitos fondas	–	–	0,6
Socialinės pedagoginės vaikų ugdymosi sąlygos	11	4,9	2
Moksleivių užimtumas, popamokinė veikla ir t.t.	–	0,2	0,2
Pavaldžios institucijos	61,4	63,3	59,3
Mokyklų kompiuterizavimas	–	–	1
Aukštesniosios mokyklos	86,5	91,2	121,1
Profesinės mokyklos	102,3	105,7	174,2
Profesinio rengimo reforma pagal „Baltąją knygą“	–	0,4	0,2
Mokyklų statyba ir renovacija	14,2	10,2	0
Bendrojo lavinimo egzaminai	–	0,4	0,7
Švietimo ir mokslo ministerijos išlaidos	4,9	4,7	4,4
Tarptautinis bendradarbiavimas	–	4,6	6,2
Iš viso:	308,8	305,9	393,2

Aprūpinimas

Kompiuteriai

Kompiuteriai mokymo tikslams Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje buvo pradėti plačiai naudoti 1986 m. Tada informatika tapo privalomu mokomuoju dalyku ir ministerija pradėjo rūpintis, kaip mokyklas geriau aprūpinti kompiuteriais. Pastaruoju metu kompiuterinių informacinių technologijų diegimas tapo vienu iš strateginių valstybės uždavinių. Vykdamas jį bendrojo lavinimo mokyklai tenka svarbus vaidmuo.

Svarbus mokyklų aprūpinimo kompiuteriais rodiklis yra moksleivių skaičiaus ir kompiuterių skaičiaus santykis. Bendrojo lavinimo mokyklose vienam kompiuteriui 2000 m. pabaigoje vidutiniškai teko 58 moksleiviai (žr. 4 lentelę). Planuojamos priemonės, kaip per ketverius metus šį santykį sumažinti iki 10.

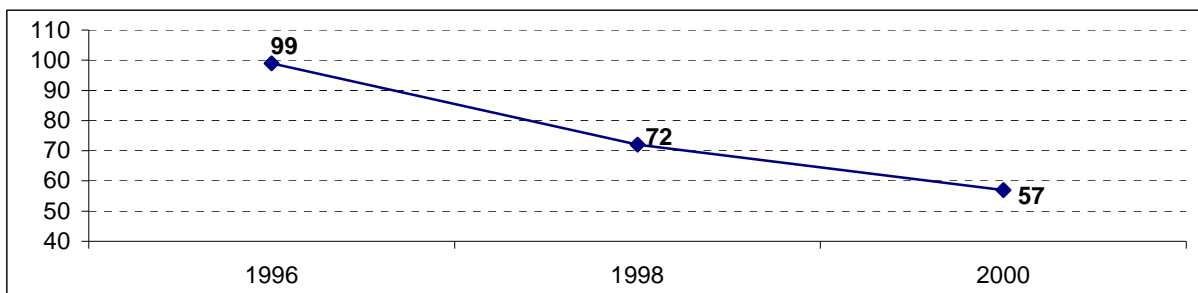
Įvairių tipų mokyklų kompiuterizacijos lygis nevienodas (žr. 4 lentelę). Šuo metu kompiuteriais geriausiai aprūpintos pagrindinės ir vidurinės mokyklos. Pastebimi kompiuterizavimo lygio skirtumai ir tarp atskirų savivaldybių, nuo mažiau kaip 30 moksleivių vienam kompiuteriui Pakruojo rajone iki daugiau kaip 100 moksleivių vienam kompiuteriui Panevėžio mieste.

Prioritetinis valstybės uždavinys yra aprūpinti kompiuterių technika vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų 11–12 klasių ir gimnazijų 3–4 klasių moksleivius. Moksleivių skaičiaus ir kompiuterių skaičiaus santykis vidurinėse mokyklose ir gimnazijose per pastaruosius metus sumažėjo (žr. 6 diagramą) iki 57. Per pastaruosius metus pagerėjo mokyklų turimų kompiuterių kokybė, Pentium tipo kompiuterių procentinė dalis 2000 m. išaugo (žr. 7 diagramą) iki 44%. Tačiau, palyginti su aukšto gyvenimo lygio šalimis, šie rodikliai vis dar tebėra gana žemi.

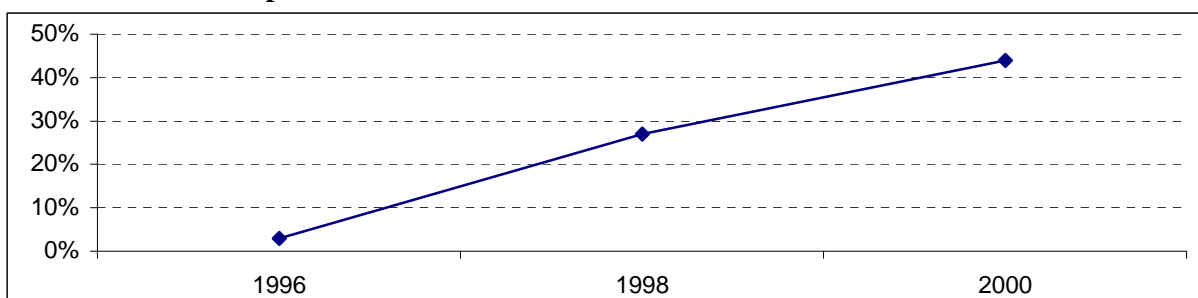
Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų aprūpinimo interneto ryšiu galimybės kol kas taip pat yra nepakankamos (žr. 5 lentelę). Tik 33 proc. jų turi tokį ryšį ir tik 3 proc. atvejų ryšio kokybė yra tikrai gera.

Bendrojo lavinimo mokyklai keliamas uždavinys išugdyti moksleivių informacinius gebėjimus ir parengti juos gyventi informacinėje visuomenėje. Tam tikslui mokyklų bibliotekose kuriami informaciniai centrai, jie aprūpinami kompiuterių technika ir kompiuteriniu ryšiu. Šis procesas dar tik prasideda – 2000 m. tik 12 proc. bendrojo lavinimo mokyklų bibliotekų buvo aprūpintos kompiuteriais ir tik 2% jų buvo prijungtos prie interneto (žr. 6 lentelę).

6 diagrama. Moksleivių skaičiaus ir kompiuterių skaičiaus santykio kitimas vidurinėse mokyklose 1996–2000 m. laikotarpiu

7 diagrama. Pentium tipo kompiuterių procentinės dalies kitimas vidurinėse mokyklose 1996–2000 m. laikotarpiu

4 lentelė. Moksleivių skaičiaus ir kompiuterių skaičiaus santykis bendrojo lavinimo mokyklose 2000 m.

Mokyklos pagal tipus	Procentinė moksleivių dalis	Vienam kompiuteriui tenka moksleivių
Pradinės mokyklos–darželiai	2,1%	459
Pradinės mokyklos	6,7%	335
Pagrindinės mokyklos	10,6%	40
Vidurinės mokyklos	80,4%	57
Jaunimo mokyklos	0,2%	14
Visos bendrojo lavinimo mokyklos	100%	58

5 lentelė. Vidurinių mokyklų ir gimnazijų apsirūpinimas telekomunikacijomis 2000 m.

Rodiklis	%
Prisijungusios prie kompiuterių tinklų vidurinės mokyklos:	33%
a) naudojančios mokymui elektroninį paštą	31%
b) naudojančios mokymui internetą	24%
Turinčios nuolatinį ryšį su internetu mokyklos	3%
Galinčios prisijungti prie interneto mokyklos	20%

6 lentelė. Kompiuteriai bendrojo lavinimo mokyklų bibliotekose 2000 m.

Rodikliai	
Kompiuteriais aprūpintų bendrojo lavinimo mokyklų bibliotekų dalis, procentais	12%
Vidutinis kompiuterių skaičius mokyklos bibliotekoje	1,5
Procentinė kompiuterių dalis mokyklų bibliotekose (palyginti su visu kompiuterių skaičiumi mokyklose)	2%

Vadovėliai ir kitos mokymo priemonės

Švietimo ir mokslo ministerija yra pasirengusi ir vykdo savo aprūpinimo vadovėliais strategiją, kuria siekiama, kad mokyklos gautų pakankamą kiekį nebrangių, kokybiškų ugdymo programų ir standartus atitinkančių vadovėlių ir kad moksleiviai bei mokytojai turėtų galimybę iš kelių informacijos šaltinių pasirinkti jų poreikius atitinkančias mokymo priemones.

Vadovėlių įvairovė kas metai didėja, tačiau bendras centralizuotai leidžiamų vadovėlių tiražas mažėja, nes mažėja leidybai iš valstybės švietimo biudžeto skirtų lėšų suma (žr. 7 lentelę). 2000 m. už valstybės lėšas išleista 224 pavadinimų vadovėlių bendru kiek didesniu nei pusė milijono vienetų tiražu.

Vadovėlių rinkinys vienam moksleiviui kainuoja nuo 60 litų pradinėse klasėse iki 280 litų baigiamosiose. Prognozuojant vadovėlių poreikį, ligi šiol buvo vadovaujama prielaida, kad už biudžeto lėšas nupirktas vadovėlis vidutiniškai tarnauja ne mažiau kaip ketverius metus. Todėl, norint palaikyti tinkamą mokyklų vadovėlių fondą, kasmet jį reiktų atnaujinti bent ketvirtadaliu, kiekvieno moksleivio vadovėlių rinkinį papildant 3–4 naujai išleistais vadovėliais. Tokio masto mokyklų vadovėlių fondo atnaujinimui valstybės biudžeto lėšų nepakanka, nes lėšos, skirtos vadovėlių leidybai, skaičiuojant, kiek jų tenka vidutiniškai vienam moksleiviui, pastaraisiais metais sparčiai mažėjo (žr. 8 diagramą). Kartu su Vyriausybės papildomai skirtomis lėšomis 2000 m. vienam moksleiviui vadovėlių leidybai iš valstybės biudžeto buvo skirta vidutiniškai 17,5 Lt.

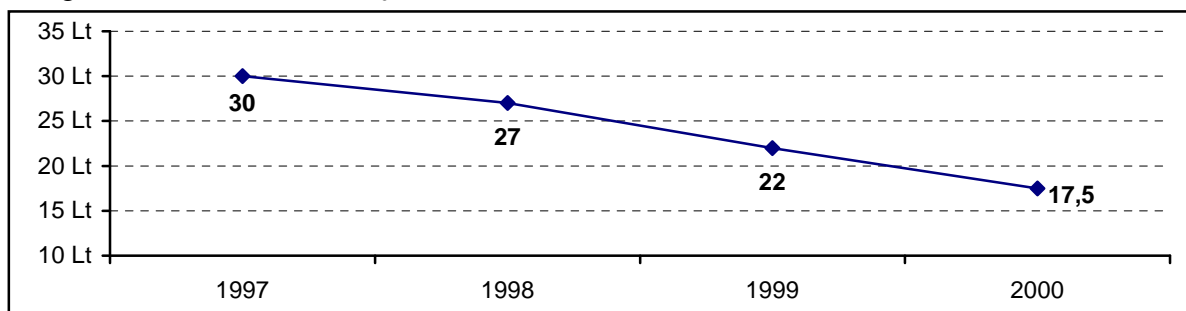
Prie aprūpinimo vadovėliais problemos sprendimo vis labiau prisideda mokyklų bendruomenės, kai kurios savivaldybės ir mokyklų rėmėjai. Iš mokyklų fondų lėšų 1999 m. buvo užsakyta vadovėlių už 3,1 mln. Lt, 2000 m. – už 4 mln. Lt. Tačiau šio mokyklų ir savivaldybių indėlio nepakako vadovėlių stygiaus problemai įveikti. Pasak specialistų, norint aprūpinti mokyklas vadovėliais, ateityje per metus kiekvienam moksleiviui vadovėlių leidybai reiktų skirti vidutiniškai apie 40 Lt. Skaičiuojant visiems šalies moksleiviams, tai sudarytų 25 mln. Lt sumą.

Svarbus Švietimo ir mokslo ministerijos aprūpinimo vadovėliais strategijos aspektas – vadovėlių kainų mažinimas. Pastaraisiais metais vadovėlių leidyboje yra susidariusi didelė konkurencija tarp leidyklų (vadovėlius leidžia apie 30 leidyklų). Leidyklos savo iniciatyva parengia alternatyvius tos pačios paskirties vadovėlius. Tai spartina tiek vadovėlių turinio, tiek poligrafinės kokybės gerėjimą ir mažina vadovėlių kainą. Lietuvoje vadovėliai yra pigesni negu kaimyninėse šalyse (Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje), o kokybe nenusileidžia Vokietijoje, Prancūzijoje ar Austrijoje leidžiamiems vadovėliams. Šiuo metu centralizuotai perkamų vadovėlių vidutinė kaina yra apie 12 Lt. Kur kas brangesni yra Lietuvos mokykloms rusų ir lenkų kalbomis leidžiami vadovėliai, nes jų tiražus riboja palyginti nedidelis tautinių mažumų moksleivių skaičius (11 ir 12 klasėse yra tik po 600–700 lenkiškai mokomų moksleivių, ne daugiau kaip 2,5 tūkst. yra ir žemesnėse klasėse). Lietuvių kalba parašytą vadovėlių leidėjas gali tikėtis parduoti ir per knygynus, todėl leidžia gerokai didesnę tiražą negu yra perkamas centralizuotai. O lenkų ir rusų kalba parengtų vadovėlių pirkėjų nėra daug, ir jų tiražai beveik sutampa su centralizuotai perkamais kiekiais. Dėl šios priežasties vadovėlių rusų ir lenkų kalbomis fondas atnaujinamas lėčiau.

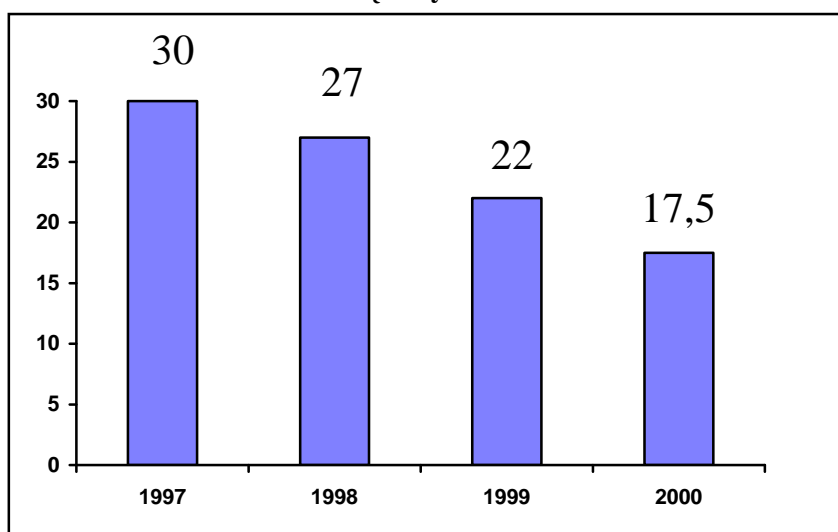
Nuo 2002 m., perėjus prie naujos mokyklų finansavimo tvarkos (paremtos principo „pinigai paskui vaiką“ taikymu), vadovėliams įsigyti skirtos lėšos bus įtrauktos į mokyklos biudžetą.

Kitomis mokymo priemonėmis mokyklos apsirūpina pačios. Tikslių duomenų apie apsirūpinimo lygį šiuo metu nėra. 2000 m. pradėti rengti svarstyti ir tvirtinti mokyklų apsirūpinimo mokymo priemonėmis valstybiniai standartai, pagal kuriuos ateityje bus vertinama mokyklų apsirūpinimo mokymo priemonėmis situacija.

8 diagrama. Lėšos vadovėlių leidybai, vienam moksleiviui per metus (Lt)

Lėšos vadovėlių leidybai vidutiniškam vienam moksleiviui per metus (Lt)

* 2000 m. duomenys pateikti su papildomai 2000 m. rugpjūčio 31 d. Vyriausybės paskirtomis lėšomis

7 lentelė. Vadovėlių leidybos apimtys ir leidybai skirtos lėšos

Leidybos metai	Pavadinimų skaičius	Lėšos (milijonais litų)	Bendras tiražas
1997	87	14,9	1 829 151
1998	117	14,9	1 592 510
1999	168	12,8	1 106 080
2000*	224	6,4	524 117

* 2000 m. duomenys lentelėje pateikti be Vyriausybės papildomai 2000 m. rugpjūčio 31 d. skirtų lėšų

Bibliotekos

Laikotarpiu nuo 1997 iki 2000 m. lėšų mokyklų bibliotekoms aprūpinti vaikus literatūra ir programine bei informacine medžiaga buvo skiriama labai mažai (žr. 8 lentelę). 1999 m. numatyta 400 000 Lt, tačiau jų neskirta. Šie pinigai buvo pervesti į Švietimo ir mokslo ministerijos sąskaitą tik 2000 m. Jie panaudoti 1999 metų skolai mokykloms padengti. Iš jų 393 100 Lt – bibliotekoms, 6900 Lt – literatūrai, nupirkta už Lietuvos fondo (JAV) skirtas lėšas, pristatyti į mokyklų bibliotekas. Vienam moksleiviui teko apytiksliai po 0,62 Lt. Pinigai buvo paskirstyti per švietimo skyrius, atsižvelgiant į juose esančių pagrindinių ir vidurinių mokyklų moksleivių skaičių.

JAV lietuvių fondas, patenkinęs Švietimo ir mokslo ministerijos prašymą, kaimo vietovėse esančių mokyklų bibliotekų fondams komplektuoti skyrė 100 000 Lt paramą. 2000 m. liepos 10 d. įvyko atvirasis konkursas, kurio metu nupirkta 560 komplektų (13 pavadinimų) knygų kaimo pagrindinėms ir vidurinėms mokykloms. Daugiausiai tai buvo vaikų literatūra. Knygas rugsėjo mėnesį išvežiojo UAB „Mūsų knyga“.

Už Švietimo ir mokslo ministerijos lėšas, likusias neišleidus kai kurių leidybos plane numatytų vadovėlių, nupirkta dar 1480 komplektų (15 pavadinimų) knygų už 701 500 Lt (su pristatymo kaina šiam tikslui išleista 743 600 Lt).

Nemažai knygų mokyklų bibliotekoms padovanoja leidyklos ir autoriai. Lietuvos valstiečių partija 2000 m. vasarą kaimo mokyklų bibliotekoms dovanavo 21 800 Lt. Už juos kaimo pagrindinėms ir vidurinėms mokykloms nupirkta 581 „Šviesos“ leidyklos išleista knyga „Pasaulio istorijos datos“.

8 lentelė. Lėšos bibliotekų fondams papildyti

Metai	Bendra suma (tūkstančiais litų)	Vienam moksleiviui (litas)
1997	850	1,62
1998	475	0,96
1999	0	0
2000	400	0,62

Pastatų būklė

Daugelis Lietuvos mokyklų buvo pastatytos 1960–1980 metais pagal senas statybos normas ir neatitinka dabarties reikalavimų energijos taupymo bei kitais požiūriais. Naujai statomiems arba renovuojamiems pastatams yra taikomi projektavimo kriterijai nustatyti teisės aktais, parengtais ir patvirtintais po 1991 m., todėl šiuos pastatus pigiau naudoti, jie yra šiltesni.

Dėl lėšų stygiaus mokyklų pastatai daugelį metų nebuvo rimčiau remontuojami, tad šiuo metu daugelio mokyklų stogai yra susidėvėję, seni mediniai langai perkrypę arba sudūlėję ir jų neįmanoma tinkamai užsandarinti. Pastatų fasadai seniai neperdažomi ir neremontuojami, todėl per siūles, o kartais ir pačias išorinių sienų plokštes į vidų patenka drėgmė. Mokyklų šiluminiai mazgai yra pasenusios, neekonomiškos konstrukcijos, juose neįrengti šilumos tiekimo reguliavimo ir apskaitos prietaisai. Keistini eksploatacijos metu susidėvėję šildymo ir vandentiekio vamzdiniai.

Mokomuosiuose kabinetuose, didėjant kompiuterių ir kitų elektros energiją naudojančių mokymo priemonių skaičiui, esamas elektros tinklas neatitinka padidėjusių energijos poreikių ir neatitinka saugumo technikos reikalavimų. Neveikia patalpų vėdinimo sistemos. Pastatai ir aplinka nepritaikyti žmonėms, turintiems fizinių negalių.

Siekiant pagerinti padėtį ir atlikti Švietimo ir mokslo ministerijai, apskričių viršininkų administracijoms bei miestų ir rajonų savivaldybėms priklausančių valstybės ir savivaldybių ugdymo institucijų pastatų sanitarinės paskirties patalpų remonto darbus, 1998 ir 1999 metais buvo parengta ir vykdoma Valstybės ir savivaldybių ugdymo institucijų sanitarinės būklės gerinimo rėmimo programa. Buvo apskaičiuota, kad esminiam visų sanitarinių higieninių patalpų sutvarkymui reikia apie 300 milijonų litų. Programai įgyvendinti skirta 40 milijonų litų (žr. 9 lentelę). Įvykdžius programą, pagerėjo ugdymo institucijų sanitarinė higienos būklė.

9 lentelė. Lėšos, skirtos valstybės ir savivaldybių ugdymo institucijų sanitarinės būklės gerinimo rėmimo programai vykdyti

Programos lėšų gavėjai	Skirta lėšų, milijonais litų	Iš jų miestų ir rajonų savivaldybėms
Alytaus apskritis	2,0	1,8
Kauno apskritis	5,1	4,5
Klaipėdos apskritis	3,6	3,1
Marijampolės apskritis	1,7	1,2
Panevėžio apskritis	3,5	2,9
Šiaulių apskritis	3,5	3,3
Tauragės apskritis	1,8	1,7
Telšių apskritis	2,1	1,7
Utenos apskritis	2,9	2,3
Vilniaus apskritis	6,5	5,2
Ministerijai tiesiogiai pavaldžioms ugdymo institucijoms	7,3	–
Iš viso:	40,0	27,7

Vykdamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 25 d. nutarimą Nr.882 „Dėl Rytų Lietuvos rajonų socialinio plėtojimo 1996–2000 metų programos“, pastaraisiais metais pastatytos lietuviškos mokyklos: Lietuvos tūkstantmečio vidurinė mokykla Šalčininkuose (atliekami baigiamieji darbai), vidurinė mokykla Jašiūnuose, Šalčininkų rajone, vidurinė mokykla Vilniaus rajono Riešės gyvenvietėje, pradinė mokykla Grigiškių gyvenvietėje. Statomos vidurinės mokyklos Šalčininkų rajono Eišiškių mieste, Vilniaus rajono Kalvelių gyvenvietėje, Grigiškių gyvenvietėje, Vilniaus miesto A.Vienuolio vidurinės mokyklos gimnazijos klasių korpusas, lietuviškos vidurinės mokyklos priestatas Visagine. Šalčininkuose statomas 22–jų butų gyvenamasis namas mokytojams.

Lietuvos Respublikos miestuose ir rajonuose mokyklų statybai lėšų skiriama per atskirų savivaldybių, kurios vykdo statybų užsakovo funkcijas, biudžetus. Tokiu būdu dabar statomos 22 mokyklos (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Mokyklų statyba iš savivaldybių biudžetų

Objektų pavadinimas	Statyba pradėta (metai)	Numatoma lėšų 2001 m. (tūkstančiais litų)
1. Katalikiškoji mokykla Alytuje	1992	1 000
2. Vidurinė mokykla Klaipėdoje	1993	1 000
3. Vidurinės mokyklos rekonstrukcija Nidoje	1996	1 000
4. Vidurinė mokykla Panevėžyje	1994	1 000
5. Vidurinė mokykla Vilniuje, Pilaitėje	1991	3 560
6. Vidurinė mokykla Vilniuje, Fabijoniškėse	1997	3 100
7. Anykščių vidurinės mokyklos pastato remontas	2001	984
8. Gimnazijos pastato statyba Ignalinoje	2000	1 000
9. Joniškio 2-osios vidurinės mokyklos priestatas	1998	1 160
10. Kauno rajono Noreikiškių vidurinės mokyklos rekonstrukcija	2000	1 000
11. Kauno Lapių pagrindinė mokykla	1999	1 000
12. Kėdainių Juozo Paukštelio gimnazijos rekonstrukcija	1994	1 000
13. Kretingos rajono Vydmantų vidurinės mokyklos priestatas	2001	943
14. Kretingos S.Daukanto vidurinės mokyklos rekonstrukcija	2001	1 228
15. Kretingos J.Pabrėžos gimnazijos rekonstrukcija	2001	537
16. Kretingos darželio–mokyklos „Pasaka“ kapitalinis remontas	2001	150
17. Pradinė mokykla Molėtuose	1999	1 000
18. Pagėgių savivaldybės Vilkyškių vidurinės mokyklos priestatas	1991	1 000
19. Prienų rajono Išlaužo pagrindinės mokyklos priestatas	1991	1 000
20. Telšių Atžalyno vidurinės mokyklos kapitalinis remontas	2001	996
21. Telšių 6-osios vidurinės mokyklos renovacija	2001	823
22. Vilkaviškio rajono Kybartų vidurinė mokykla	1997	1 000

Personalias

Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų skaičius ir išsimokslinimas

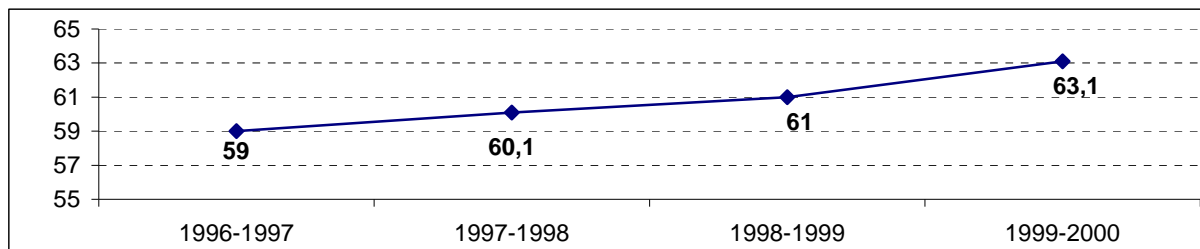
Pasaulio šalių švietimo reformų patirtis rodo, kad pedagogų skaičius ir kvalifikacija vaidina svarbų vaidmenį užtikrinant švietimo kokybę ir efektyvumą.

Pedagoginių darbuotojų skaičius per ketverius metus (nuo 1996–1997 iki 1999–2000 mokslo metų) išaugo 7 proc. ir pasiekė 63,1 tūkstančio (žr. 9 diagramą). Pedagoginių darbuotojų skaičius valstybinėse ir nevalstybinėse mokymo įstaigose didėjo daug sparčiau – per tą patį laikotarpį padidėjo 35 proc. 1999–2000 mokslo metais nevalstybinėse mokymo įstaigose dirbo 1,8% visų pedagoginių darbuotojų. Didžiausią įtaką pedagoginių darbuotojų skaičiaus didėjimui turėjo aukštesniųjų mokyklų pedagoginių darbuotojų skaičiaus augimas. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų skaičius nuo 1996–1997 iki 1999–2000 mokslo metų išaugo tik 5 proc., o 2000–2001 mokslo metų pradžioje netgi sumažėjo (žr. 10 diagramą).

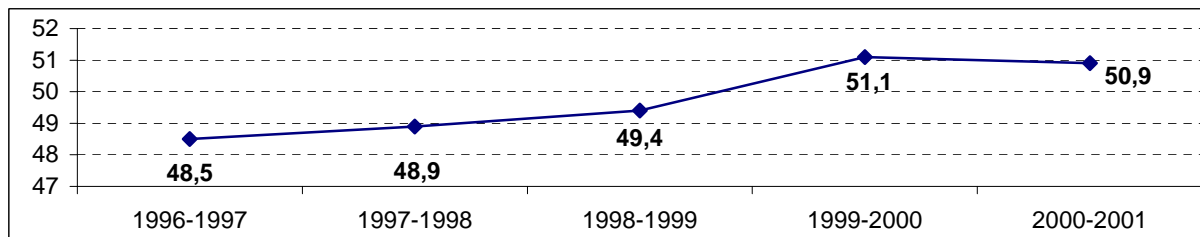
Aktualus tebėra ikimokyklinio ugdymo pedagoginių darbuotojų ir bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų išsimokslinimo klausimas. Ženkli ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagoginių darbuotojų dalis nėra įgijusi ikimokyklinio ugdymo specialybės (žr. 11 lentelę).

Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų išsimokslinimo rodikliai jau kelerius metus beveik nesikeičia (žr. 12 lentelę). Tarp kaimo ir miesto mokytojų yra gana didelis išsimokslinimo lygio skirtumas. Aukštąjį mokslą baigusių mokytojų procentinė dalis kaime yra daugiau nei 12 proc. mažesnė nei mieste. Nagrinėjant dalyko mokytojų išsimokslinimo rodiklius, reikia pažymėti, kad tik apie 78 proc. iš jų yra baigę aukštąjį mokslą ir dėsto pagal aukštojoje mokykloje įgytą specialybę (žr. 13 lentelę).

9 diagrama. Pedagoginių darbuotojų skaičius bendrojo lavinimo, profesinėse ir aukštesniosiose mokyklose mokslo metų pradžioje (tūkstančiais)

10 diagrama. Mokytojų skaičius visų tipų bendrojo lavinimo mokyklose mokslo metų pradžioje (tūkstančiais)

11 lentelė. Ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagoginių darbuotojų skaičius ir išsimokslinimas (1999 metų pabaigoje)

Bendras pedagoginių darbuotojų skaičius	Iš jų darbuotojai, turintys:					
	aukštąjį išsimokslinimą	iš jų įgiję ikimokyklinio ugdymo specialybę	aukštesnįjį pedagoginį išsimokslinimą	iš jų įgiję ikimokyklinio ugdymo specialybę	aukštesnįjį nepedagoginį išsimokslinimą	bendrąjį vidurinį išsilavinimą
12526	46,7%	63,2%	44,7%	85,3%	5,6%	3,0%

12 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų išsimokslinimas (dalis procentais)

	1996/1997	1997/1998	1998/1999	1999/2000
Baigę aukštąjį mokslą	85,6%	85,5%	85,6%	86,0%
iš jų pedagoginį	96,2%	95,7%	95,9%	96,0%
Baigę aukštesniąją mokyklą	11,4%	11,6%	11,6%	11,5%
iš jų pedagoginę	82,8%	80,3%	81,4	82,9%
Turi vidurinį išsilavinimą	3,0%	2,9%	2,8%	2,5%

13 lentelė. Dieninių bendrojo lavinimo mokyklų dalyko mokytojų, turinčių pagrindines pareigas, išsilavinimas (1999–2000 m.m. duomenys)

	Iš viso mokytojų	Iš jų turi išsimokslinimą (procentais)		
		aukštąjį	iš jų šio dalyko specialistų	aukštesnįjį ir bendrąjį vidurinį
Iš viso dalyko mokytojų	35194	87,9	88,8	12,1
Iš jų:				
lietuvių kalbos	4842	93,5	93,1	6,5
lenkų kalbos	219	98,2	100,0	1,8
istorijos ir politologijos	2137	95,5	93,2	4,5
anglų kalbos	3273	83,9	79,3	16,1
prancūzų kalbos	402	96,8	93,0	3,2
vokiečių kalbos	1567	87,3	87,6	12,7
lotynų	37	83,8	67,7	16,2
rusų kalbos	2479	97,7	95,9	2,3
matematikos	3941	97,9	96,3	2,1
informatikos	618	90,9	80,4	9,1
gamtos	234	90,6	72,2	9,4
geografijos	1216	92,5	87,0	7,5
biologijos	1444	96,3	94,5	3,7
fizikos ir astronomijos	1347	98,6	93,8	1,4
chemijos	943	98,3	91,8	1,7
darbelių ir dailės	1269	76,8	87,8	23,2
muzikos	1790	61,1	95,0	38,9
civilinės saugos	2167	78,9	69,3	21,1
kūno kultūros	2555	91,6	91,5	8,4
tikybos	1273	49,1	74,1	50,9
etikos	568	87,9	49,1	12,1
piliietinės visuomenės pagrindų	60	93,3	76,7	6,7
civilinės saugos ir saugaus eismo	139	71,2	29,3	28,8
pasirenkamųjų dalykų	656	59,5	72,1	40,5

Profesinių ir aukštesniųjų mokyklų pedagogų skaičius ir išsilavinimas

Profesinėse mokyklose 1999–2000 m. m. dirbo 5032 pedagoginiai darbuotojai (žr. 14 lentelę). Aukštąjį išsilavinimą turėjo 67,3% iš jų. Tarp pedagoginių darbuotojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, 55,5% turėjo aukštąjį pedagoginį išsilavinimą. Profesinių mokyklų pedagoginių darbuotojų skaičius per pastaruosius trejus mokslo metus beveik nesikeitė.

Aukštesniosiose mokyklose 1999–2000 m. m. dirbo 4274 dėstytojai (žr. 15 lentelę). Aukštąjį išsilavinimą turėjo 96% iš jų. 48% aukštesniųjų mokyklų dėstytojų turėjo aukštąjį pedagoginį išsilavinimą. Gana didelė dalis (43 proc.) dėstytojų dirbo nepagrindinėje darbovietėje.

14 lentelė. Profesinių mokyklų pedagoginių darbuotojų skaičius ir išsilavinimas

	1997–1998 m.m.			1998–1999 m.m.			1999–2000 m.m.		
	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija
Iš viso	5044	3175	1844	5078	3330	1728	5032	3231	1791
Su aukštuoju išsilavinimu	3309 65,6	2098 66,1	1194 64,8	3412 67,2	2260 67,9	1137 65,8	3386 67,3	2200 68,1	1181 66,0
Su aukštesniuoju išsilavinimu	1449 28,7	895 28,2	546 29,6	1395 27,5	884 26,5	506 29,3	1392 27,7	851 26,3	536 29,9
Su viduriniu išsilavinimu	286 5,7	182 5,7	104 5,6	271 5,3	186 5,6	85 4,9	254 5,0	180 5,6	74 4,1
Pedagogai dirbantys pagrindiniame darbe	3951 78,3	2566 80,1	1373 74,5	4005 78,9	2664 80,0	13335 77,3	3740 74,3	2448 75,8	1282 71,6

15 lentelė. Aukštesniųjų mokyklų dėstytojų skaičius ir išsilavinimas

	1997–1998 m.m.			1998–1999 m.m.			1999–2000 m.m.		
	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija	Iš viso	Švietimo ir mokslo ministerija	Žemės ūkio ministerija
Iš viso dėstytojų	4292	2930	781	4589	3067	748	4274	2718	807
Dėstytojų su aukštuoju išsilavinimu	4071 94,9%	2796 95,4%	703 90%	4377 95,4%	2923 95,3%	692 92,5%	4111 96,2%	2631 96,8%	742 91,9%
Dėstytojų su aukštesniuoju išsilavinimu	195 4,5%	121 4,1%	68 8,7%	193 4,2%	133 4,3%	51 6,8%	145 3,4%	81 3,0%	53 6,6%
Dėstytojų su viduriniu išsilavinimu	26 0,6%	13 0,5%	10 1,3%	19 0,4%	11 0,4%	5 0,7%	18 0,4%	5 0,2%	12 1,5%
Iš jų dirbančių antraeilėse pareigose	1543 35,9%	944 32,2%	215 27,5%	1749 38,1%	1017 33,2%	169 22,6%	1828 42,8%	965 35,5%	251 31,1%

Pradinės mokyklos	16,0	10,6	13,3	15,6	10,3	13,0	16,3	10,2	13,2
Darželiai-mokyklos	15,4	12,9	14,1	15,4	12,2	13,8	14,8	12,0	13,4
Pagrindinės mokyklos	10,6	7,4	9	11,0	7,5	9,2	11,9	7,6	7,7
Vidurinės mokyklos	13,2	10,3	11,7	13,1	10,3	11,7	13,5	10,6	12,1
Iš viso:	13,8	10,3	12,03	13,8	10,1	12,0	14,1	10,1	11,6

* OECD šalių vidurkis 13,8.

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas

Siekiant kelti švietimo kokybę, labai svarbu tinkamai organizuoti pedagogų kvalifikacijos tobulinimą. Vykdamas 1998 m. lapkričio 26 d. Švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos nutarimą „Dėl pedagogų kvalifikacijos tobulinimo kaitos nuostatų“ pertvarkyta pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistema. Esminė pertvarkos nuostata buvo decentralizuoti kvalifikacijos tobulinimą. Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas (LPKI) 1999 m. reorganizuotas į Pedagogų profesinės raidos centą. Jam pavesta skleisti švietimo reformos idėjas ir naujoves, vykdyti strateginius šalies kvalifikacijos tobulinimo projektus bei programas, rengti konsultantus regionams ir kt. Aukštųjų mokyklų, apskričių viršininkų administracijų ir savivaldybių iniciatyva įsteigta ir šiuo metu veikia 52 regioniniai švietimo centrai, kurių tikslas – inicijuoti aktyvų pedagogų dalyvavimą švietimo pertvarkoje ir sudaryti pedagogams sąlygas nuolat mokytis, skatinti ir diegti pažangias iniciatyvas, teikti metodinę paramą.

Pedagogų ir švietimo įstaigų vadovų atestacija yra sudedamoji švietimo reformos dalis. Atestacija paskatino ir paspartino pedagogų ir įstaigų vadovų kvalifikacijos kėlimą ir turėjo didelę įtaką švietimo reformos uždavinių įgyvendinimui. Pedagogų atestacija pradėta 1993 metais. Vėliau jos sistema ir nuostatai buvo tobulinami. Dėl naujos švietimo įstaigų finansavimo tvarkos ir Valstybės tarnybos įstatymo reikalavimų dabar vėl yra būtina peržiūrėti pagrindines pedagogų atestavimo nuostatas, tvarką, vertinimo kriterijus bei darbo apmokėjimo pagal įgytas kvalifikacines kategorijas tvarką. Artimiausiu metu turės būti sprendžiamas klausimas dėl švietimo įstaigų vadovų atestavimo: ar prasminga atestuoti juos, atsižvelgiant į Valstybės tarnybos įstatymo nuostatas.

2000 m. liepos 1 d. duomenimis, iš viso atestuota 74,7 proc. bendrojo ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų. Iš jų daugiausia mokytojų įgijo vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją (žr. 18 lentelę). Per pastaruosius 3 metus ženkliai išaugo pedagogų, atestuotų aukščiausiomis kvalifikacinėmis kategorijoms, skaičius – mokytojų ekspertų padidėjo 3,7 karto, o mokytojų metodininkų – 5,4 karto. Esant tokiems spartiems tempams reikia peržiūrėti šių kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarką ir reikalavimus.

Pagal atestacijos tempus pirmauja Alytaus, Telšių ir Panevėžio apskritys. Mažiausiai atestuotų pedagogų Šiaulių apskrityje (žr. 19 lentelę). Didesni skirtumai tarp apskričių yra pagal įgytą mokytojo eksperto ir mokytojo metodininko kvalifikacinių kategorijų skaičių. Tarp savivaldybių pagal atestuotų pedagogų dalį pirmauja Varėnos (88,3%), Ukmergės (84,7%) ir Šilalės (83,3%) rajonai. Mažiausiai atestuotų pedagogų (54,5%) yra Šiaulių rajone.

2000 m. liepos 1 d. duomenimis, buvo atestuota 69% ugdymo įstaigų vadovų. Jų pasiskirstymas pagal vadybines kategorijas pateiktas 20 lentelėje. 31% neatestuotų vadovų sudaro jauni vadovai, kurie dar negali atestuotis, ir seniai vadybinį darbą dirbantys asmenys, dėl įvairių priežasčių nenorintys atestuotis.

18 lentelė. Atskiras kvalifikacines kategorijas įgijusių mokytojų skaičius ir procentinė dalis (2000 07 01)

Kvalifikacinė kategorija	Mokytojų skaičius	Procentinė dalis
Mokytojo	6700	12,5%

Vyresniojo mokytojo	39307	73,3%
Mokytojo metodininko	6973	13%
Mokytojo eksperto	640	1,2%

19 lentelė. Duomenys apie atestuotus pedagogus apskrityse (2000 01 01)

Apskritis	Mokytojų skaičius	Vyresniųjų mokytojų skaičius	Mokytojų metodininkų skaičius	Mokytojų ekspertų skaičius	Atestuotų mokytojų dalis
Alytaus	555	1998	369	33	76,4%
Kauno	900	6908	1318	119	69,1%
Klaipėdos	449	4659	920	54	68,7%
Marijampolės	330	2106	315	18	70,3%
Panevėžio	474	3427	615	29	74,1%
Šiaulių	360	4107	628	55	63,4%
Tauragės	204	1469	223	4	73,2
Telšių	437	2112	288	17	75,5
Utenos	342	2234	384	25	69,8
Vilniaus	1960	7314	1568	231	66,3

20 lentelė. Vadybinės kvalifikacinės kategorijas įgijusių švietimo institucijų vadovų skaičius ir procentinis pasiskirstymas (2000 07 01)

Vadybinė kategorija	Vadovų skaičius	Procentinė dalis
I	3373	84,2%
II	613	15,3%
III	18	0,5%

Prieinamumas

Švietimo sistemos struktūriniai pokyčiai

Vykdamas švietimo reformą ir pertvarkant švietimo sistemos struktūrą orientuotasi į besikeičiančius visuomenės poreikius. Sukurti nauji ikimokyklinių įstaigų tipai: ikimokyklinio ugdymo centrai, darželiai–mokyklos, bendrojo lavinimo mokyklos, turinčios ikimokyklines grupes. Alternatyva pagrindinei mokyklai tapo jaunimo mokyklos ir pirmosios pakopos profesinės mokyklos. Jaunimo mokyklos skirtos 12–16 metų paaugliams, stokojantiems mokymosi motyvacijos. Jos sudaro galimybę šiai jaunuomenės daliai įgyti pagrindinį išsilavinimą. Pirmosios pakopos profesinės mokyklos, skirtos 14 metų paaugliams, nebaigusiems pagrindinės bendrojo lavinimo mokyklos ir norintiems įsigyti profesiją.

Dėl socialinių ekonominių sąlygų negalintiems tęsti mokslo dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose 16–18 metų asmenims kuriamos vakarinės pamaininės mokyklos. Kaip alternatyva pagalbinėms mokykloms kuriami ugdymo centrai, kuriuose ugdomi vaikai iki 1990 metų laikyti nemokytiniais. Praplėstos dalies institucijų, ugdančių akluosius, silpnaregius, kurčiuosius ir neprisigirdinčiuosius, funkcijos. Pedagogai jose teikia specialiąją pagalbą integruotai ugdomiems moksleiviams. Suaugusiųjų mokymui buvo įkurti: suaugusiųjų švietimo (mokymo) centrai, suaugusiųjų švietimo informaciniai centrai, pedagogų švietimo centrai, moterų centrai, nuotolinio mokymo centrai.

1998–1999 m.m. šalyje pereita prie pagrindinio dešimtmečio mokymo. Kadangi dalis pagrindinių mokyklų neatitiko dešimtosios klasės steigimui keliamų reikalavimų ir buvo neperspektyvios, jos tapo nepilnomis pagrindinėmis mokyklomis. 1999–2000 mokslo metais iš 571 pagrindinės mokyklos dešimtąsias klases įsisteigė 319 mokyklų, 2000–2001 mokslo metais iš 572 – 347. Palyginti su 1998–1999 mokslo metais, vidurinėse mokyklose ir gimnazijose praėjusiais mokslo metais papildomai atidarytos 288 10-osios klasės ar 2-osios gimnazijų klasės.

Siekiant užtikrinti moksleiviams geresnes galimybes įgyti vidurinį išsilavinimą, nuo 2000–2001 m.m. paskutinėje bendrojo lavinimo pakopoje įvestas profiliuotas mokymas. Iš 740 vidurinių mokyklų, gimnazijų ir suaugusiųjų mokymo centrų, 11-osios profilinės klasės ir 3-iosios gimnazijų klasės įsisteigtos 596 švietimo įstaigose. Likusiose švietimo institucijose šias klases steigti buvo netikslinga.

Duomenys apie mokyklų steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą pateikti 21 lentelėje. Iš jos matyti, kad per pastaruosius trejus metus padidėjo likviduojamų mokyklų skaičius. Dažniausiai tai susiję su steigėjų noru efektyviau naudoti švietimui skirtas lėšas.

21 lentelė. Švietimo įstaigų steigimas, reorganizavimas, likvidavimas

Metai	Įsteigta	Reorganizuota	Likviduota
1998	8: 6 pradinės mokyklos 1 pagrindinė mokykla 1 vidurinė mokykla	39	5: 3 pradinės mokyklos 1 pagrindinė mokykla 1 vidurinė mokykla
1999	6: 4 pradinės mokyklos 1 jaunimo mokykla 1 vidurinė mokykla	33	14: 13 pradinių mokyklų 1 pagrindinė mokykla
2000	4: 1 suaugusiųjų mokykla 3 pradinės mokyklos	26	31: 28 pradinės mokyklos 1 vidurinė mokykla 1 suaugusiųjų mokykla 1 specialioji mokykla

Pavėžėjimo mastai

Transporto lengvatų įstatymas numato važiavimo išlaidų kompensavimą moksleiviams. 2000–2001 m.m. pradžioje transporto lengvatos buvo taikomos 72913 moksleivių. 2000–2001 m.m. į mokyklas pavežami 91108 moksleiviai (18 proc. visų moksleivių). Iš jų: visuomeniniu transportu 69210 – 76%; privačiu transportu 13865 – 15,2%; mokykliniu transportu 8055 – 8,8%. Vykdamas Specialiojo ugdymo įstatymą į švietimo įstaigas pavežami 704 neįgalūs vaikai. Nepavežami 1993 moksleiviai, tarp jų ir 35 neįgalieji. Dalis moksleivių tėvų patys moka už moksleivių pavėžėjimą į mokyklas. Tai susiję su savivaldybių finansinėmis problemomis ir maršrutinio transporto sumažėjimu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2000 metais patvirtino „Geltonojo autobuso“ programą. Pagal šią programą autobusais aprūpinamos profilinės vidurinės mokyklos, kurios 2000–2001 mokslo metais priėmė moksleivius į vienuoliktąsias klases iš mažų kaimo vidurinių mokyklų, nes jose nebus steigiamos 11-osios ir 12-osios klasės. Profilinėms mokykloms paskirti 68 autobusai.

Šiuo metu bendrojo lavinimo mokyklos turi 225 autobusus, tačiau didžioji dalis jų pasenę (pagaminti prieš 10–15 ir daugiau metų). Jiems reikalingas kapitalinis remontas. Siekiant patenkinti moksleivių pavėžėjimo poreikius vien mokykliniais autobusais, mokykloms reikėtų apie 650 įvairios talpos autobusų.

Klasių dydis ir „tuščios mokymosi vietos“

Švietimui skirtos lėšos turi būti naudojamos efektyviai. Viena iš priežasčių, mažinančių jų naudojimo efektyvumą, yra „tuščios mokymosi vietos“. Šią sąvoką paprasčiausiai būtų galima paaiškinti taip. Ekspertų apskaičiavimu 2000–2001 m.m. Lietuvoje, nedidinant finansavimo, nekeičiant normatyvų ir nepanaudojant papildomų patalpų, būtų buvę galima mokyti 207 009 moksleiviais daugiau, nei jų realiai buvo mokyklose. Šias 207 009 vietas natūralu vadinti tuščiomis. Apytiksliai apskaičiavimai rodo, kad 1999–2000 m.m. tuščioms vietoms finansuoti buvo išleista apie 360 milijonų litų. Tuščios mokymosi vietos atsiranda dėl to, kad Lietuvoje dėl istoriškai susiformavusio tankaus nedidelių švietimo institucijų tinklo vidutinis klasės dydis (moksleivių skaičius klasėje) yra palyginti mažas. Norint sumažinti tuščių mokymosi vietų skaičių reikia (kur tai įmanoma) stambinti mokyklas ir didinti vidutinį moksleivių skaičių klasėje. Mokyklų skaičiaus ir vidutinio moksleivių skaičiaus klasėje dinamika pateikta 22 ir 23 lentelėse. Nors mokyklų skaičius per paskutinius trejus metus keitėsi nedaug, klasių užpildomumas (dėl moksleivių skaičiaus didėjimo) šiek tiek pagerėjo. Smarkiai pagerėjo tik gimnazijų klasių užpildomumas (žr. 24 lentelę). Kita vertus, 237 mokyklos tebedirba dvejomis pamainomis (žr. 25 lentelę).

22 lentelė. Valstybinių ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklų skaičius
Bendrojo lavinimo mokyklų suvestinė ataskaita

Rodiklių pavadinimas	2000–2001 m. m.			1999–2000 m. m.			1998–1999 m. m.			1997–1988 m.m.		
	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso
A	1	2	3	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Iš viso mokyklų	743	1568	2311	738	1581	2319	737	1593	2330	731	1606	2337
pradinių	79	725	804	78	737	815	76	745	821	73	751	824
darželių–mokyklų	98	51	149	97	51	148	102	46	148	104	43	147
jaunimo	23	1	24	23	1	24	22	1	23	21	1	22
pagrindinių	39	533	572	39	532	571	36	539	575	33	552	585
vidurinių	449	248	697	451	252	703	451	254	705	451	251	702
iš to sk.: mokyklų su												
gimnazijų klasėmis	12		12	25	0	25	29	0	29	42	1	43
gimnazijų	77	2	79	63	2	65	57	2	59	41	1	42
specialiųjų	54	8	62	49	6	55	49	6	55	48	6	54
sanatorinių	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

23 lentelė. Vidutinis moksleivių skaičius klasėje

Mokslo metai	1–4 klasės			5–10(11) klasės			10(11–12) klasės			1–4 gimnazinės klasės		
	Klasių komplektų skaičius	Moksleivių skaičius	Vidutinis moksleivių skaičius komplekte	Klasių komplektų skaičius	Moksleivių skaičius	Vidutinis moksleivių skaičius komplekte	Klasių skaičius	Moksleivių skaičius	Vidutinis moksleivių skaičius klasėje	Klasių skaičius	Moksleivių skaičius	Vidutinis moksleivių skaičius klasėje
1998–1999	11690	215837	18,5	12945	253443	19,6	3438	66849	19,4	725	15653	21,6
1999–2000	11615	214594	18,5	13955	290035	20,9	2212	42399	19,2	889	20409	23
2000–2001	11347	208186	18,3	13743	295392	21,5	2197	46092	21	1172	29009	24,8

24 lentelė. **Klasių užpildomumas**

Mokslo metai	1–4 klasės			5–10 (11) klasės			11 (10)–12 klasės			1–4 gimnazijinės klasės			Iš viso tuščiai finansuojamų vietų
	Galimas maksimalus moksleivių skaičius pagal esamą klasių kompleksų skaičių	Esamas moksleivių skaičius	Tuščiai finansuojamų vietų skaičius	Galimas maksimalus moksleivių skaičius pagal esamą klasių kompleksų skaičių	Esamas moksleivių skaičius	Tuščiai finansuojamų vietų skaičius	Galimas maksimalus moksleivių skaičius pagal esamą klasių kompleksų skaičių	Esamas moksleivių skaičius	Tuščiai finansuojamų vietų skaičius	Galimas maksimalus moksleivių skaičius pagal esamą klasių kompleksų skaičių	Esamas moksleivių skaičius	Tuščiai finansuojamų vietų skaičius	
1998 – 1999	280 560	215 837	64 723	388 350	253 443	134 907	103 140	66 849	36 291	21 750	15 653	6 097	242 018
1999 – 2000	278 760	214 594	64 166	418 650	290 035	128 615	66 360	42 399	23 961	26 670	20 409	6 261	223 003
2000 – 2001	272 328	208 186	64 142	412 290	295 392	116 898	65 910	46 092	19 818	35 160	29 009	6 151	207 009

25 lentelė. Valstybinių ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklų 2000–2001 mokslo metų pradžios suvestinė ataskaita

Rodikliai		Eil. Nr.	Miesto vietov	Kaimo vietov	Iš viso (1+2 sk.)
A		B	1	2	3
Iš viso mokykl. (02-06, 08,10,11 eil. suma):		01	743	1568	2311
Iš j.	pradini.	02	79	725	804
	darželi.-mokykl.	03	98	51	149
	pagrindini. mokykl.	04	39	533	572
	jaunimo mokykl.	05	23	1	24
	vidurini. mokykl.	06	372	246	618
	iš j. su gimnazijos klas.mis	07	12		12
	gimnazij.	08	77	2	79
	iš j. su tarpt. bakalaureato klas.mis	09	1		1
	speciali.j. mokykl. ir ugdymo centr.	10	54	8	62
	sanatorini. mokykl.	11	1	2	3
Iš viso moksleivi. (13-17,19,23,24,25,26 eil. suma):		12	444400	149991	594391
Iš j.	pradin.se mokyklose	13	24656	15359	40015
	darželiuose-mokyklose	14	11424	3048	14472
	pagrindin.se mokyklose	15	11941	56808	68749
	jaunimo mokyklose	16	2472	129	2601
	vidurin.se mokyklose	17	31982 4	72613	39243 7
	iš j. gimnazijos klas.se	18	2459		2459
	gimnazijose	19	66894	1126	68020
	Iš j. gimnazijos klas.se	20	28191	307	28498
	(iš 19 eil.) bendrojo lavinimo klas.se	21	38657	819	39476
	tarpt. bakalaureato klas.se	22	46		46
	specialiosiose mokyklose ir ugdymo centruose	23	5955	465	6420
	specialiosiose ir išlyginamosiose klas.se	24	906	46	952
	sanatorin.se mokyklose	25	144	253	397
	klas.se prie spec. vaik. globos nam.	26	184	144	328
Iš bendro mokykl. skai.iaus mažakomplekt.s mokyklos (iš 01 eil.):		27	25	1026	1051
Iš j.	pradin.s	28	4	707	711
	pagrindin.s	29	8	278	286
	vidurin.s	30	13	41	54
Iš viso moksleivi. mažakomplekt.se mokyklose:		31	6724	43480	50204
Iš j.	pradin.se mokyklose	32	183	13928	14111
	pagrindin.se mokyklose	33	1327	20815	22142
	vidurin.se mokyklose	34	5214	8737	13951
. mokykl. pavežam. moksleivi. skai.ius		35	32058	40146	72204
Ugdymo proceso metu patyrusi. traumas moksl. sk.		36	2076	112	2188
Našlai.i. ir beglobi. vaik. skai.ius bendrojo lavinimo internatin.se mokyklose		37	374	47	421

Mokykl. skai.ius	dirban.i. dviem pamainomis	38	208	29	237
	dirban.i. trimis pamainomis	39			
Moksleivi. skai.ius	besimokan.i. antroje pamainoje	40	46753	1907	48660
	besimokan.i. tre.ioje pamainoje	41			

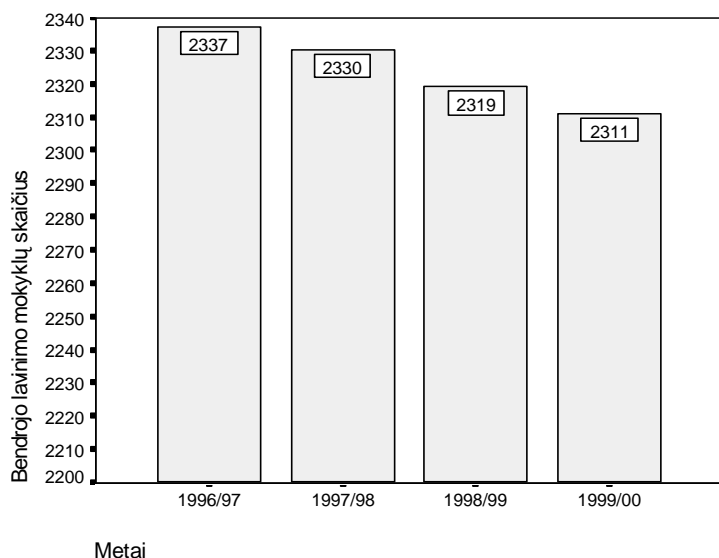
PROCESAI

Dalyvavimas švietime

Labai svarbus dalyvavimą švietime apibūdinantis rodiklis yra atskirų pakopų mokyklų ir jas lankančių moksleivių/studentų skaičius, baigusiujų atitinkamą pakopą tolesnis mokymasis.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos

11 diagrama. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų skaičius

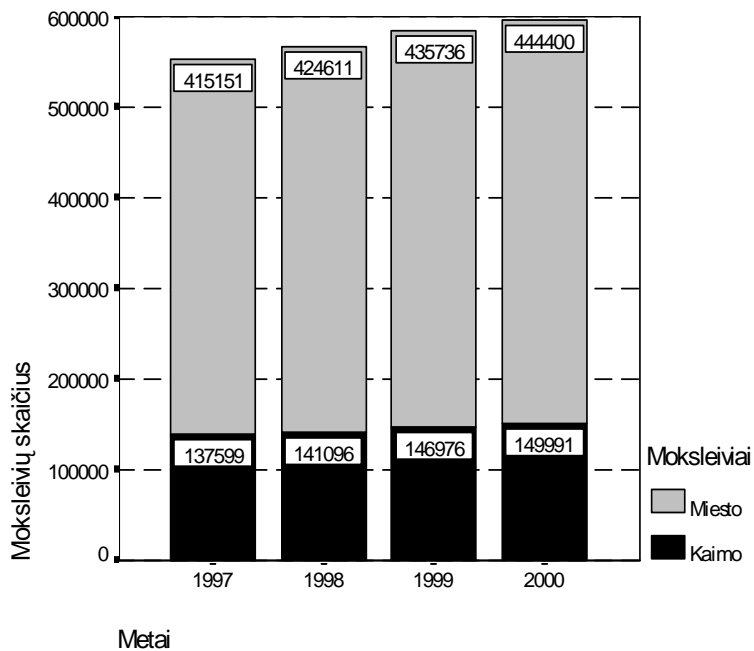
Iš 11 diagramos matome neryškų, tačiau nuolatinį bendrojo lavinimo mokyklų skaičiaus mažėjimą. Panagrinėję miesto ir kaimo mokyklų skaičiaus kitimą matome, kad šį mažėjimą lemia kaimo mokyklų skaičiaus sumažėjimas (žr. 26 lentelę), o miesto mokyklų skaičius didėja, ir šį didėjimą lemia gana ženklus gimnazijų skaičiaus augimas (1999 m. buvo 63 miesto gimnazijos, 2000 m. – 77).

26 lentelė. Miesto ir kaimo mokyklų skaičius

	1996–1997	1997–1998	1998–1999	1999–2000
Miesto bendrojo lavinimo mokyklų skaičius	731	737	738	743
Kaimo bendrojo lavinimo mokyklų skaičius	1606	1593	1581	1568

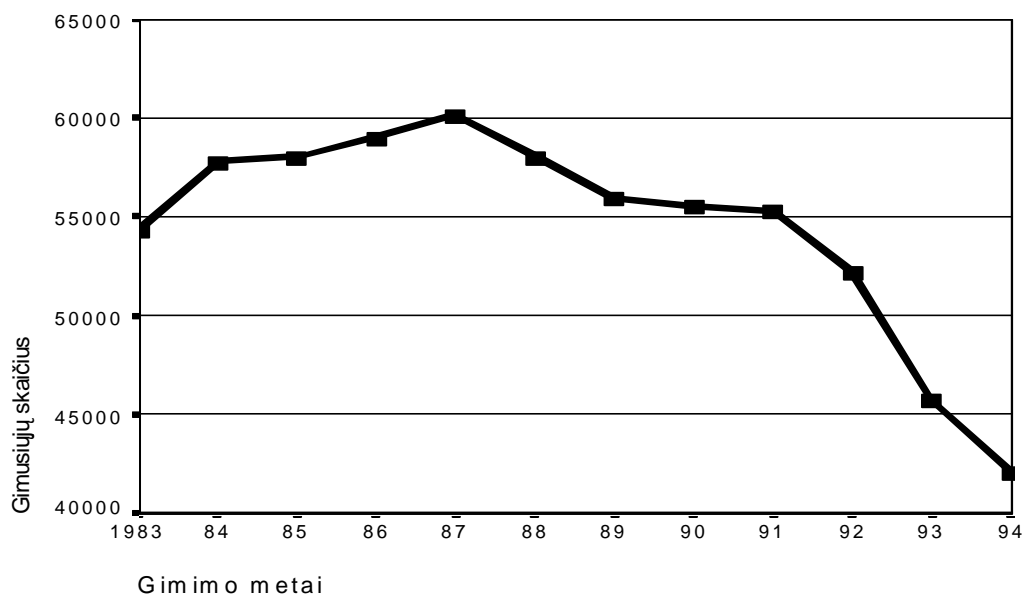
Bendrojo lavinimo mokyklų bendras skaičius mažėjo, tačiau jose besimokančių moksleivių skaičius tiek miesto mokyklose, tiek kaimo mokyklose 1996–2000 mokslo metais didėjo (žr. 12 diagramą).

12 diagrama. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos moksleivių skaičius

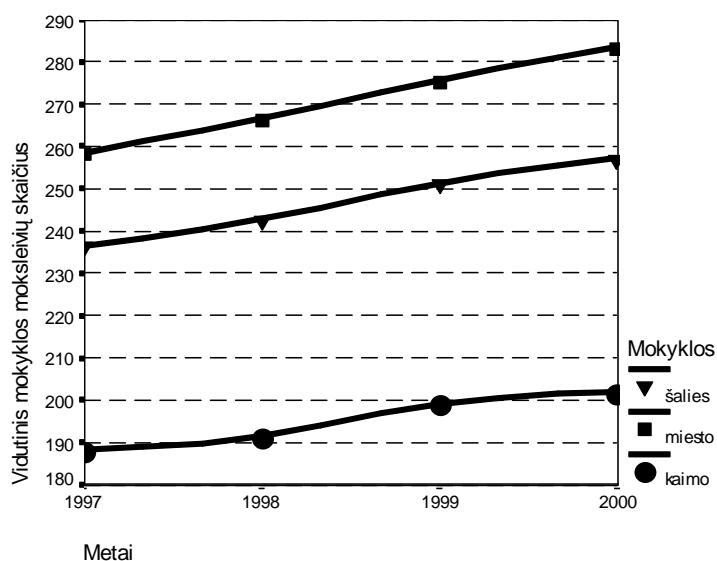
Pažymėsime, kad vaikų gimstamumo statistika (žr. 13 diagramą) rodo, jog artimiausiais metais moksleivių skaičius turėtų mažėti.

13 diagrama. Gyventojų skaičius 2000 m. pradžioje

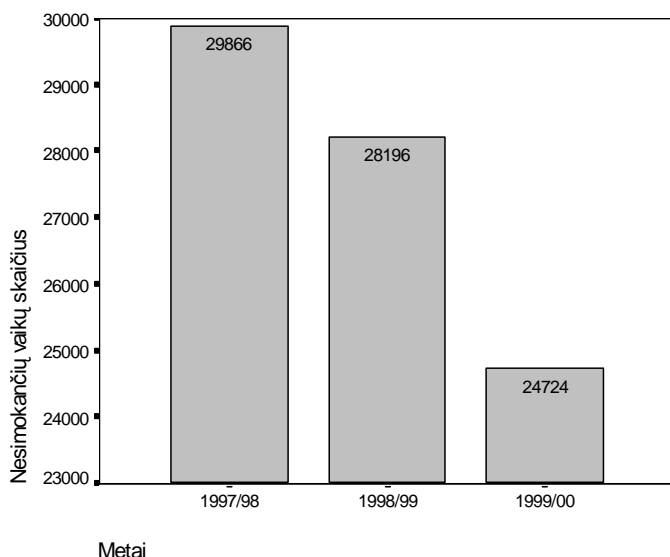
Kasmet didėja vidutinis vienos mokyklos moksleivių skaičius (žr. 14 diagramą). Miesto mokyklose šis pokytis kiekvienais metais yra didesnis nei kaimo mokyklose. Vadinasi, skirtumas tarp kaimo mokyklos ir miesto mokyklos vidutinio moksleivių skaičiaus didėja kasmet.

14 diagrama. Vidutinis mokyklos moksleivių skaičius

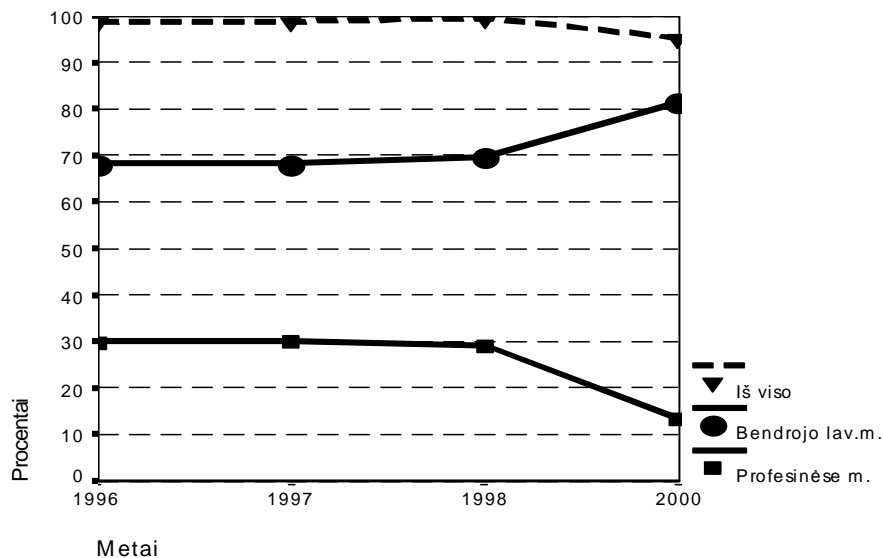
Lietuvoje išlieka gana didelis nesimokančių vaikų iki 16 metų skaičius. 1999–2000 mokslo metais tokių vaikų buvo 24 724. Dideliu nesimokančiųjų skaičiumi išsiskiria 10–12 metų amžiaus vaikų grupė (nesimoko 3116, arba 5,5 proc., dešimtmėčių, 4122, arba 7,1 proc., vienuolikmečių, 3719, arba 6,2 proc., dvylikamečių). Reikia pastebėti, kad kiti šaltiniai nurodo žymiai mažesnius mokyklos nelankančių moksleivių skaičius, tačiau pastebima aiški nesimokančių vaikų mažėjimo tendencija (žr. 15 diagramą).

15 diagrama. Nesimokančių vaikų iki 16 metų skaičius

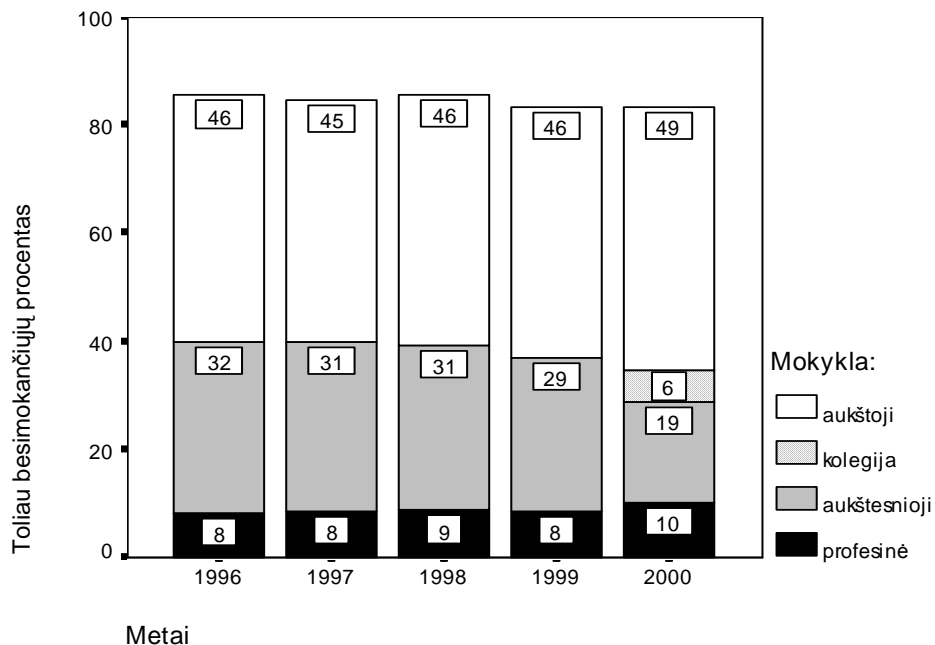
Duomenys apie vaikų, baigusių pagrindinę mokyklą, tolesnį mokymąsi (žr. 16 diagramą) rodo, kad 2000 metais toliau besimokančiųjų procentas (palyginti su 1998 metais) apytikriai sumažėjo 4,3 proc. Tačiau per pastaruosius dvejus metus net apie 12 procentų padidėjo vaikų, tęsiančių mokymąsi bendrojo lavinimo mokykloje, o tęsiančių mokymąsi profesinėse mokyklose sumažėjo apie 15,7 procento. Dalis moksleivių (1998 m. – 0,6%, 2000 m. – 0,2%) tęsia mokslą aukštesniosiose mokyklose.

16 diagrama. Moksleivių, baigusių pagrindinę mokyklą, tolesnis mokymasis

Duomenys apie vaikų, baigusių vidurinę mokyklą, tolesnį mokymąsi (žr. 17 diagramą) rodo, kad 2000 metais toliau besimokančiųjų procentas (palyginti su 1999 metais) nepakito. Tačiau reikia pažymėti, kad per pastaruosius metus neženkiai didėja tęsiančiųjų mokslą aukštesiose ir profesinėse mokyklose procentas (nuo 45,6% 1999 m. iki 48,7% 2000 m.) ir mažėja procentas moksleivių, tęsiančių mokslą aukštesniosiose mokyklose (aukštesniosiose mokyklose ir kolegijose).

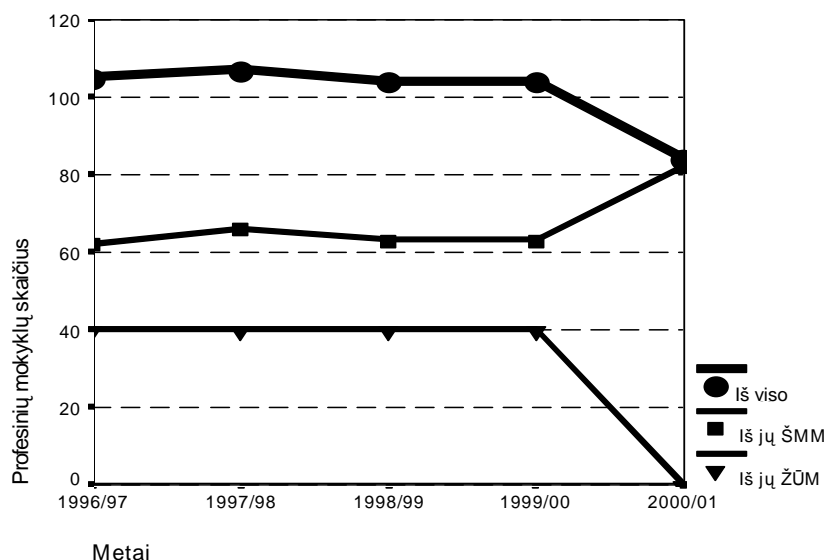
17 diagrama. Moksleivių, baigusių vidurinę mokyklą, tolesnis mokymasis

Lietuvos profesinės mokyklos

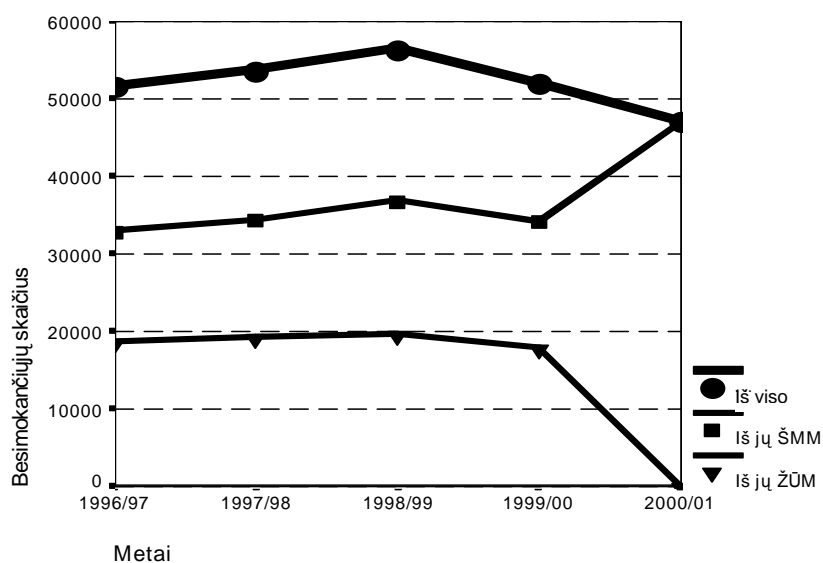
18 diagramoje pateiktas profesinių mokyklų skaičius. Joje atsispindi 2000–2001 m.m. pradėto profesinių mokyklų tinklo pertvarkymo, kada dalis mokyklų buvo sujungta, uždaryta ar kitaip pakeistas jų statusas, pirmieji rezultatai. Pertvarkant tinklą profesinių mokyklų skaičius sumažėjo nuo 104 iki 84.

18 diagrama. Profesinių mokyklų skaičius

Profesinių mokyklų moksleivių skaičiaus kitimą vaizduoja 19 diagrama. Iš jos matome, jog nuo 1999–2000 mokslo metų, kada priėmimas į profesines mokyklas sumažėjo apytikriai trečdaliu (nuo 21448 iki 15473), bendras profesinių mokyklų moksleivių skaičius taip pat mažėja (1998–1999 m.m. – 56442, 1999–2000 m.m. – 51962, 2000–2001 m.m. – 47065).

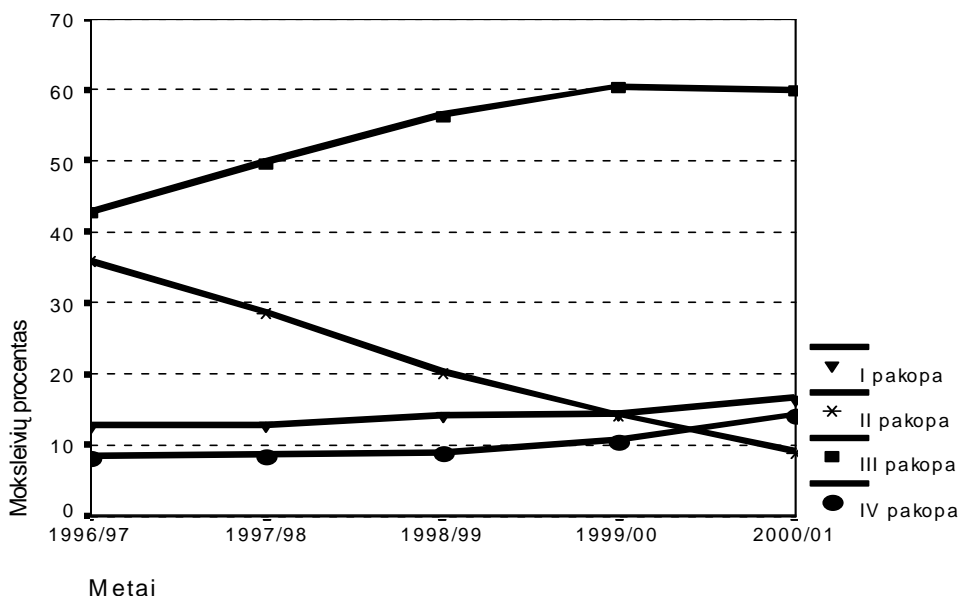
19 diagrama. Profesinių mokyklų moksleivių skaičiaus kitimas

Šalies profesinių mokyklų moksleivių skaičiaus kitimo analizė atskirose pakopose rodo, kad pastaraisiais metais moksleivių pasiskirstymas čia pakito iš esmės (žr. 20 diagramą). Ypač sumažėjo II pakopos moksleivių, baigusių pagrindinę mokyklą ir besimokančių profesijos, procentas (nuo 36% 1996–1997 m.m. iki 9,1% 2000–2001 m.m.). Stabilizavosi pastaruosius keletą metų gana ženkliai didėjęs (nuo 42,8% 1996–1997 m.m. iki 60%

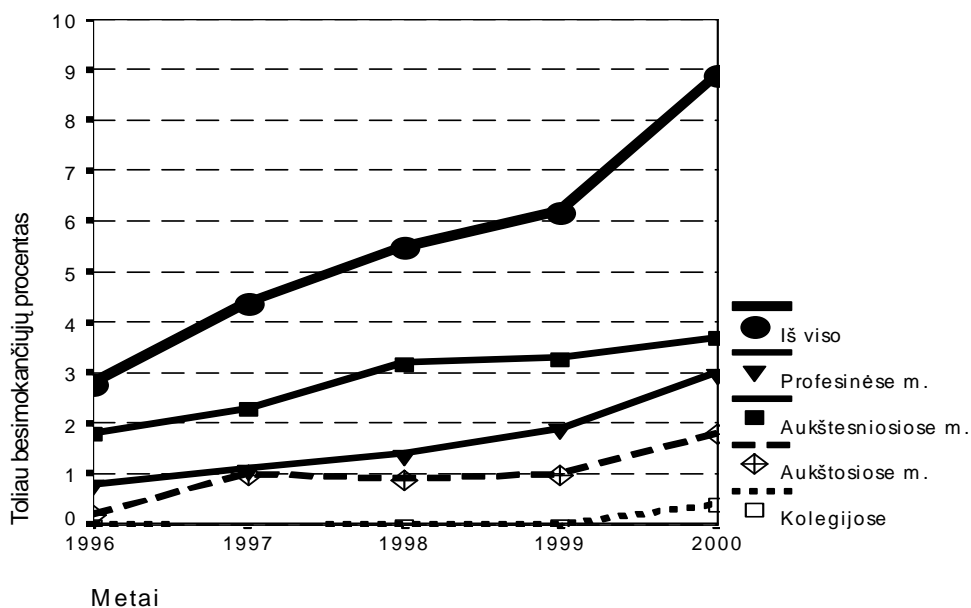
2000–2001 m.m.) III pakopos moksleivių, besimokančių profesinėje ir bendrojo lavinimo mokykloje, procentas, neženkliai padidėjo ir I bei IV pakopų moksleivių procentas.

20 diagrama. Profesinių mokyklų moksleivių pasiskirstymas atskirose pakopose

21 diagrama pateikia moksleivių, baigusių profesines mokyklas, tolesnio mokymosi dinamiką. Iš diagramos matome, jog baigusių profesinę mokyklą ir tęsiančių mokslą vaikų procentas nuolat didėja. 1996 metais tik 2,8 proc. (398 absolventai) tęsė mokslą, o 2000 metais mokslą tęsė 8,9 proc. (1440) baigusiųjų profesines mokyklas. Daugiau jų stojo į profesines mokyklas (3 procentai visų baigusiųjų). 1,8 proc. profesinių mokyklų absolventų (297) įstojo į aukštąsias mokyklas, kiti į aukštesnias mokyklas ir kolegijas.

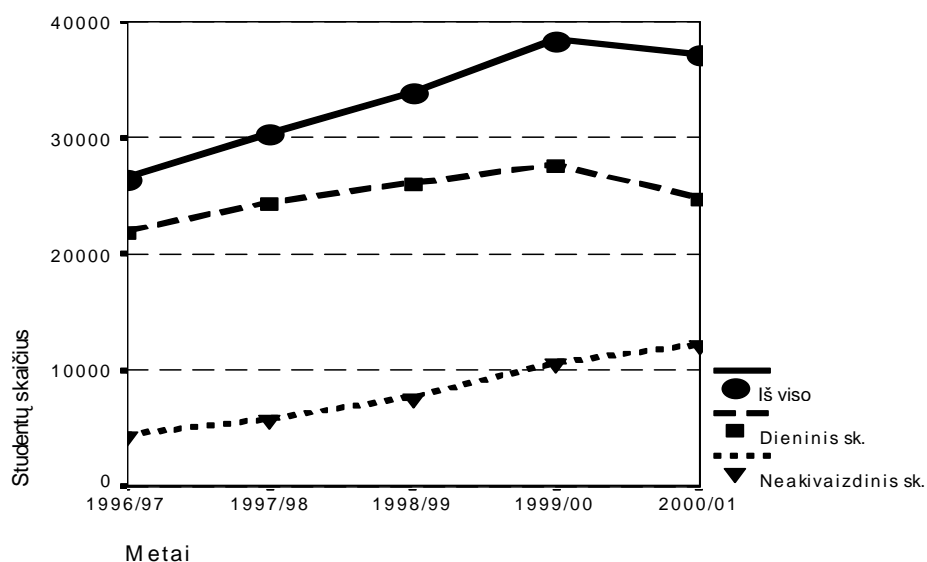
21 diagrama. Moksleivių, baigusių profesines mokyklas, tolesnis mokymasis

Lietuvos aukštesniosios mokyklos**27 lentelė. Lietuvos aukštesniųjų mokyklų skaičius**

	1996–1997	1997–1998	1998–1999	1999–2000	2000–2001
Aukštesniųjų mokyklų skaičius	68	70	70	69	63
Iš to skaičiaus nevalstybinės	15	17	18	18	16

2000 – 2001 m.m., palyginti su praėjusiais, sumažėjo aukštesniųjų mokyklų skaičius (žr. 27 lentelę). Kartu nuo 38397 iki 37187 sumažėjo keletą metų iš eilės didėjęs aukštesniųjų mokyklų studentų skaičius (žr. 22 diagramą). Ši sumažėjimą lėmė tai, jog 2000 metais studentų priimta 4362 mažiau nei 1999 m. Pastebimai didėja studijuojančiųjų neakivaizdžiai (1998–1999 buvo 7674, 1999–2000 – 10623, o 2000–2001 – 12189 studentų) bei vakariniuose skyriuose (1998–1999 buvo 120, 1999–2000 – 142, o 2000–2001– 168 studentai).

22 diagrama. Aukštesniųjų mokyklų studentų skaičius

28 lentelėje pateikiama, kiek procentų studentų, baigusių aukštesniąsias mokyklas, tęsia mokymąsi atitinkamose mokymo įstaigose 1996–2000 metais. 2000 m., palyginti su 1999 m., neženkliai padidėjo žmonių, tęsiančių studijas aukštesniosiose mokyklose, ir sumažėjo tęsiančių studijas aukštesniosiose mokyklose procentas.

28 lentelė. Studentų, baigusių Lietuvos aukštesniąsias mokyklas, tolesnis mokymasis (procentais)

	1996	1997	1998	1999	2000
Profesinėse mokyklose	–	0,2	0,1	0,3	0,2
Aukštesniosiose mokyklose	1,7	3,0	1,7	1,8	0,8
Kolegijose	–	–	–	–	0,2
Aukštesniosiose mokyklose	7,1	10,0	11,3	8,1	9,7
Iš viso	8,8	13,1	13,2	10,2	10,9

Vadyba

Įstatymų ir kitų teisės aktų ekspertinė analizė

Švietimo ir mokslo ministerijai pavesta formuoti ir įgyvendinti valstybinę švietimo, mokslo ir studijų politiką. Tam tikslui yra parengta ir toliau tobulinama teisinė bazė. 1998 m. liepos 2 d. buvo pakeistas Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, kuris išdėstytas nauja redakcija (Žin., 1998, Nr.67–1940). Įstatymui įgyvendinti yra parengti ir patvirtinti reikalingi įstatymą lydintys teisės aktai:

- Švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 7 d. nutarimu Nr.726 (Žin., 1999, Nr.51–1640)
- Švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarka, patvirtinta švietimo ir mokslo ministro 1999 m. spalio 11 d. įsakymu Nr.1090 (Žin., 1999, Nr.88–2612)
- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai, patvirtinti švietimo ir mokslo ministro 1999 m. rugpjūčio 23 d. įsakymu Nr.966 (Žin., 1999, Nr.72–2246)
- Jaunimo mokyklos bendrieji nuostatai, patvirtinti švietimo ir mokslo ministro 2000 m. liepos 25 d. įsakymu Nr. 1016 (Žin., 2000, Nr.66–2006)
- Valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų vadovų kvalifikaciniai reikalavimai ir viešo konkurso organizavimo nuostatai, patvirtinti švietimo ir mokslo ministro 1999 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 467 (Žin., 1999, Nr.33–969).

Parengti ir galioja visi kiti švietimo įstatymą papildantys teisės aktai.

2000 m. vasario 17 d. nutarimu Nr.178 Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino naujos sudėties Lietuvos švietimo tarybą ir Lietuvos švietimo tarybos nuostatus. Švietimo taryba atlieka mokslinę ekspertizę bei konsultuoja strateginiais švietimo plėtros klausimais.

1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII–71 buvo ratifikuota 1953 m. gruodžio 11 d. Europos konvencija dėl diplomų, suteikiančių teisę stoti į universitetus lygiateisiškumo. 1998 m. liepos 10 d. pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendros švietimo erdvės Baltijos šalyse sukūrimo vidurinio bendrojo lavinimo paskutinės pakopos ir profesinio mokymo lygiu (neapimant aukštojo mokslo). Šie teisės aktai palengvina jaunimo mobilumą, teikia galimybių įgyti reikiamą išsilavinimą.

Lietuvos Respublikos Seimui yra pateiktos Švietimo įstatymo pataisos, susijusios su Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimu dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo atskirų straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (1999 07 08, Nr.VIII–1316) įpareigojo per 2 metus parengti ir pateikti Seimui kitų įstatymų pataisas, suderintas su nurodytuoju įstatymu. Švietimo ir mokslo ministras sudarė darbo grupę, kuri turi parengti naujos redakcijos Švietimo įstatymą. Su įstatymo priėmimu keisis ir bus tobulinami įstatymą įgyvendinantys teisės aktai.

1998 m. gruodžio 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1998, Nr.115–3228). Jo įgyvendinimui švietimo ir mokslo ir sveikatos apsaugos ministrai bendru 2000 m. liepos 05 d. įsakymu Nr.916/385 patvirtino Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarką (Žin., 2000, Nr.66–2004). Švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr.1056 patvirtinta Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka, 2000 m. rugpjūčio 18 d. įsakymu Nr.1057 – Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka bei kiti įstatymą papildantys teisės aktai, tačiau jiems įgyvendinti labai trūksta lėšų.

Nuo 1998 m. galioja Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, veikia suaugusiųjų švietimo sistema, kuriamas tinklas, patvirtinta Teisės užsiimti neformaliuoju suaugusiųjų švietimu įgijimo tvarka (švietimo ir mokslo ministro 1999 12 24 įsakymas Nr.1279).

1997 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė profesinio mokymo įstatymą (Žin., 1997, Nr.98–2478), reglamentuojanti pagrindinį ir darbo rinkos profesinį mokymą. Suformuota Lietuvos profesinio mokymo taryba, palaikomi ryšiai su socialiniais partneriais, parengta ir patvirtinta Profesinio mokymo sutartis ir kiti įstatymą lydintys teisės aktai.

2000 m. kovo 21 d. priimtas Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas, reglamentuojantis studijų, kurias baigusiam asmeniui pripažįstamas aukštasis išsilavinimas, sistemą, aukštųjų mokyklų veiklos valstybinio reguliavimo ribas, dėstytojų, mokslo darbuotojų bei studentų teises ir pareigas, aukštųjų mokyklų finansavimo principus ir kitus dalykus, susijusius su aukštųjų mokyklų veikla. Baigiami rengti įstatymui įgyvendinti įstatymą lydintys aktai. Patvirtintos Lietuvos aukštojo mokslo studijų programos, kasmet su aukštosiomis mokyklomis derinamos studentų priėmimo į aukštąsias mokyklas sąlygos, ratifikuota Europos Tarybos ir UNESCO kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, pripažinimo Europos regiono valstybėse konvencija.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. kovo 9 d. nutarimu Nr.294 „Dėl studijų ir mokymo programų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“ įsteigtas studijų ir mokymo programų registras, Švietimo ir mokslo ministerija paskirta jo tvarkymo įstaiga, patvirtinti studijų ir mokymo programų registro nuostatai.

Ministerijos specialistai dalyvavo rengiant įstatymų projektus, kurie yra susiję su jaunimo, moksleivių ar studentų teisine padėtimi, pvz.:

- Kūno kultūros ir sporto įstatymas
- Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas
- Transporto lengvatų įstatymas
- Vaiko globos įstatymas
- Bibliotekų įstatymas
- Užsieniečių teisinės padėties įstatymas ir kt.

Rūpinamasi, kad rengiami įstatymų, Vyriausybės nutarimų, kitų teisės aktų projektai būtų suderinti su galiojančiais įstatymais ir sudarytų teisinę bazę tolesnei švietimo reformai vykdyti.

Kokybės vadybos pajėgos ir struktūros

Kokybė švietime nėra absoliuti ir pastovi samprata. Jos turinys yra sutartinis ir priklauso nuo nacionalinių švietimo tikslų bei principų ir nuo konteksto (regioninio, europinio, pasaulinio), su kuriuo šalies švietimas yra lyginamas.

Lietuvos švietimo sistemai integruojantis į Europos švietimo kontekstą, vienas iš prioritetų yra ne tik suderinti *švietimo kokybės sampratą*, bet ir *užtikrinti kokybę*. Būtina kokybės vadyba, tai yra tikslinga ir organizuota veikla, grindžiama aiškiai apibrėžtais švietimo kokybės kriterijais ir apimanti šiuos nuolat atliekamus darbus: būklės stebėjimo ir vertinimo; strateginio planavimo; sąlygų kokybės kriterijus atitinkančiam ugdymui ir švietimui sudarymo.

Vertinant šalies švietimo kokybę, ypač svarbūs du lygmenys. Pirmasis, nacionalinis, yra švietimo kaip sistemos lygmuo. Jos kokybė matuojama įvertinant, kiek esama struktūra, funkcijų pasidalijimas tarp dalyvių ir jų ryšiai atitinka šalies poreikius bei padeda (ar trukdo) siekti nacionalinių švietimo tikslų. Šis lygmuo sudaro sąlygas antrajam, tai yra procesų, vykstančių švietimo ir ugdymo įstaigose, kokybei.

Šiuo metu šalies švietimo sistema ne visai atitinka švietimo ir ugdymo kokybės užtikrinimo poreikius. Schematiškai parodyta, kaip pasiskirsčiusios atliekamos, iš dalies atliekamos ir neatliekamos kokybės vadybos funkcijos.

ŠVIETIMO KOKYBĖS STRATEGIJA

- ◆ Kokybės sampratos formavimas
- ◆ Tikslų bei principų apibrėžimas
- ◆ Kokybės užtikrinimo modelių kūrimas
- ◆ Problemų sprendimo inicijavimas

	ŠMM
	Ekspertų komisijos

INTELEKTUALINIS ŠVIETIMO APRŪPINIMAS

- ◆ Švietimo veiklą reglamentuojančių dokumentų kūrimas
- ◆ Nacionalinio ugdymo turinio kūrimas ir monitoringas
- ◆ Pedagogų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas
- ◆ Ugdymo šaltinių kūrimas
- ◆ Teorinis/mokslinis ugdymo pagrindimas

	PPRC
	Regioniniai švietimo centrai
Aukštosios mokyklos	Kiti

ŠVIETIMO SISTEMOS FUNKCIONAVIMO UŽTIKRINIMAS

- ◆ Švietimo politikos vykdymo organizavimas
- ◆ Vadovavimas suderinant švietimo grandžių ir dalyvių veiklą
- ◆ Materialinis/finansinis aprūpinimas

ŠMM	Vietinės Valdžios institucijos
-----	--------------------------------

ŠVIETIMAS IR UGDYMAS

- ◆ Įstaigos lygmens ugdymo programų sudarymas
- ◆ Ugdymo organizavimas
- ◆ Ugdymo rezultatų ir problemų vertinimas (įstaigos lygmeny)

Švietimo ir ugdymo įstaigos

ŠVIETIMO IR UGDYMO ĮSTAIGŲ VEIKLOS PRIEŽIŪRA

Vidinis ir išorinis auditas	
-----------------------------	--

ŠVIETIMO MONITORINGAS

- ◆ Švietimo būklės stebėjimas
- ◆ Švietimo problemų diagnozavimas

--

ŠVIETIMO KOKYBĖS VERTINIMAS

- ◆ Švietimo kokybės rodiklių ir jos vertinimo metodikų kūrimas
- ◆ Švietimo/ugdymo rezultatų vertinimas
- ◆ Švietimo/ugdymo procesų vertinimas
- ◆ Švietimo sistemos efektyvumo vertinimas

	Nacionalinis egzaminų centras	Kiti
--	-------------------------------	------

Kuriant švietimo kokybės vadybos sistemą būtina:

- ✦ aiškintis su kokybės užtikrinimu susijusias problemas ir jų priežastis;
- ✦ pereiti nuo dalinio, fragmentiško požiūrio prie sisteminio ir sukurti trūkstamas švietimo kokybės vadybos grandis;
- ✦ aiškiai paskirstyti funkcijas ir apibrėžti sistemos narių tarpusavio ryšius bei įsipareigojimus.

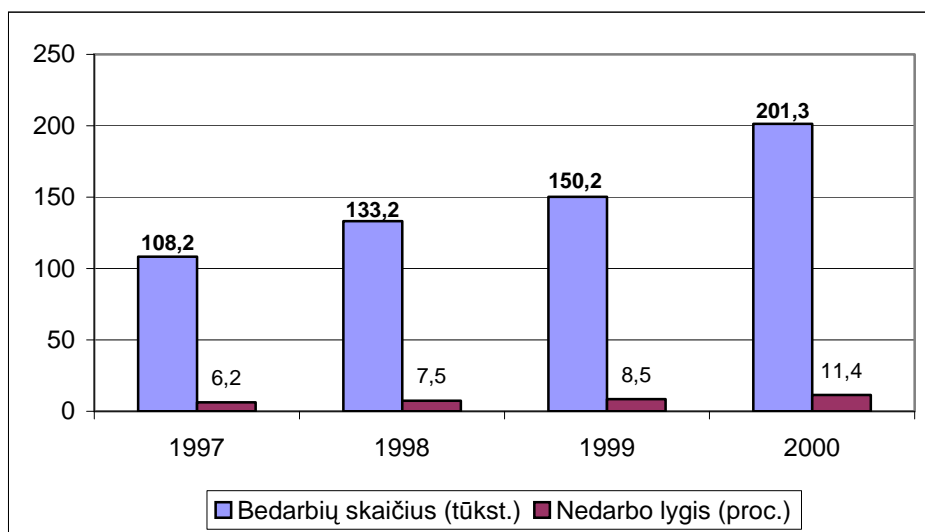
Socialinis kontekstas

Ugdymo kokybei ir dalinei švietimo kokybės sričiai didelės įtakos turėjo, turi ir turės socialinis kontekstas. Viena, švietimas gali daryti poveikį socialiniam kontekstui, antra vertus, gali būti pats šio konteksto veikiamas.

Nedarbas

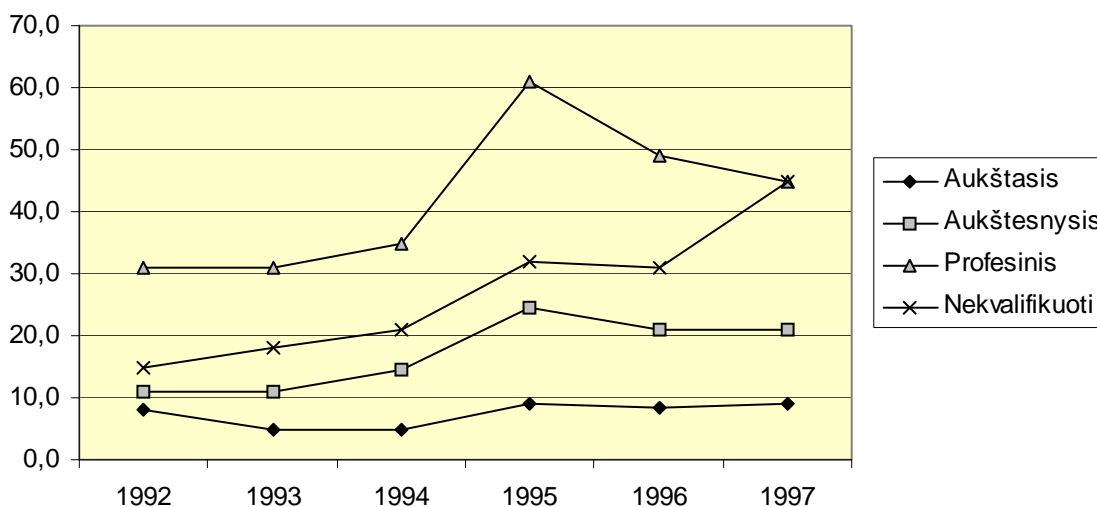
Nedarbas lemia šeimų pajamas, mikroklimatą, nuostatas, turi įtakos šeimų galimybėms mokslinti vaikus, mokyklos lankymo rodikliams, tiesiogiai atsiliepia socialinės paramos poreikiams – nemokamam maitinimui, pašalpoms mokymo priemonėms, drabužiams įsigyti.

23 diagrama. **Bedarbiai ir nedarbo lygis 1997–2000 m.** (kiekvienų metų I ketvirčio pabaiga)

Kita vertus, žmonių išsimokslinimas turi įtakos jų galimybėms įsidarbinti, t.y. mažiausiai bedarbių yra tarp turinčiųjų aukštąjį išsimokslinimą, daugiausia – tarp profesinį pasirengimą įgijusių ir nekvalifikuotų asmenų. Tokia tendencija fiksuota kelerius metus.

24 diagrama. **Bedarbių skaičius pagal išsimokslinimo lygį** (laikotarpio pabaigoje, tūkst.)

29 lentelė. Bedarbių struktūra 2000 m. II ketvirčio pabaigoje

Išsimokslinimas	Aukštasis	Aukštesnysis	Profesinis	Nekvalifikuoti	Iš viso
Bedarbių skaičius	85 44	30 834	88 575	68 735	196 688
%	4,3	15,7	45,0	34,9	

1998 m. duomenimis 14–19 metų amžiaus asmenų, aktyvių darbo rinkoje, nedarbo lygis buvo 27,4%. Tais pačiais metais darbo biržos buvo įregistravusios 4 492 16–17 metų amžiaus jaunuolius, per metus jų įdarbino tik 751. Darbo biržos kasmet skiria kvotas nepilnamečiams įdarbinti, tačiau kvotos problemų neišsprendžia. 2000 m. II ketvirtį 29 874, t.y. 15,2%, visų bedarbių sudarė 16–24 metų amžiaus asmenys.

Skurdas

Nedarbas dažnai yra skurdo palydovas. Dėl skurdo mažėja šeimų galimybės mokslinti vaikus, dalyvauti įvairiose švietimo programose. 1998 m. skurdo 40,8% dėl įvairių priežasčių nedirbančių asmenų. 1997 m. skurstančių Lietuvoje buvo 16,6% visų gyventojų. Skurdo lygiui, kaip ir nedarbui, įtakos turi išsimokslinimas.

30 lentelė. Skurdo lygis pagal išsimokslinimą

Metai	Pradinis	Pagrindinis	Bendras vidurinis	Aukštesnysis	Aukštasis
1997	24,7	24,4	20,6	11,8	3,5
1998	24,7	24,6	19,6	11,2	2,8

Tokie rodikliai atskleidžia švietimo daromą įtaką socialiniam kontekstui. EBPO (OECD) šiuos rodiklius priskiria švietimo sistemos rezultatų sričiai.

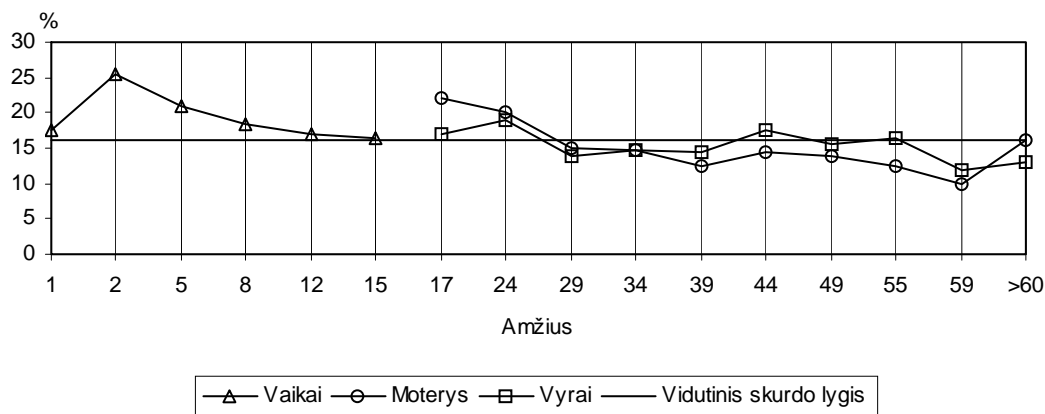
Akivaizdu, kad skurdas tiesiogiai nulemia vaikų galimybes mokytis.

31 lentelė. Skurdo lygis pagal vaikų skaičių namų ūkyje 1997 m.

Be vaikų	Su vienu vaiku	Su dviem vaikais	Su trim ir daugiau vaikų
13,0	14,9	16,0	37,2

Pavojinga švietimui tendencija ta, kad vaikai ir jaunuoliai iki 17 metų skursta kur kas dažniau, negu vidutinis šalies gyventojas.

25 diagrama. Skurdo lygis pagal amžių ir lytį (procentais nuo visų gyventojų atitinkamoje jų grupėje)

Problemiška yra ir tai, kad vaikų skurdas užprogramuotas į ateitį – nors dalyvavimo švietime rodikliai rodo, kad išsimokslinimo svarbą Lietuvoje pripažįsta visi socialiniai sluoksniai, tačiau skurstančios šeimos suteikti savo vaikams aukšto lygio išsimokslinimo neįstengs.

Vaikų ligotumas

Didelę įtaką ugdymo kokybei turi moksleivių sveikata. Vaikų ligotumas didėja.

- 1992 m. iš 1000 moksleivių 105 diagnozuota sutrikusi rega, 1998 m. – 134. Laikysenos sutrikimų kilimas: nuo 44,5 – 1992 m. iki 82,7 – 1998 m.. Stuburo iškrypimų: atitinkamai nuo 12,8 iki 24,3. Virškinimo organų ligų iki 1997 m. daugėjo nuo 26,6 iki 31,0 sergančiųjų 1000–ui vaikų, o 1998 m. sumažėjo iki 26,3, t.y. netgi mažiau nei 1992 m. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 1997 m. prasidėjo Vaikų maitinimo programos finansavimas.

- 1992 m. I grupei priklausė 56,8%, II – 36,8, III – 6,1%, IV nebuvo. 1998 m. I – 47,9%, II – 44,6, III – 6,7, IV – 0,5%. **Taigi nė pusės moksleivių neturime visiškai sveikų.**

- 1998–1999 m. daugiausia sveikatos sutrikimų 1000–ui patikrintų moksleivių buvo tarp gimnazistų. Vidurinėje mokykloje regos sutrikimų 1000–ui fiksuota 134,8, gimnazistų – 190,9; laikysenos sutrikimų atitinkamai 82,7 ir 96,9; stuburo iškrypimų atitinkamai 24,3 ir 34,3. I sveikatos grupei gimnazistų priskirta 43,8 %, II – 48,3, III – 7,4%.

- **Kuo aukštesnė mokyklos pakopa, tuo daugiau fiksuojama sveikatos sutrikimų 1000–ui moksleivių.** 1998–1999 mokslo metais fiksuota 56,2 pirmokų laikysenos sutrikimų, 96,9 gimnazistų; 106,3 – pirmokų regos sutrikimai, 190,9 – gimnazistų.

- **Moksleivių susirgimai kelis kartus pranoksta suaugusiųjų.** Susirgimų kreivė kyla. 1994 m. 1000–ui suaugusiųjų teko 400,7 susirgimo, 1000–ui vaikų – 1000 susirgimų. 1997 m. atitinkamai suaugusiųjų 498,2, vaikų – 1384,5.

Švietimo ir mokslo ministerija lauktų iš Sveikatos apsaugos ministerijos konkrečių įvairaus amžiaus moksleivių sveikatos tyrimų. Kas lemia moksleivių sveikatos pablogėjimą? Kiek sveikatos pablogėjimą lemia socialinės ir ekonominės sąlygos?

Moksleivių sveikatos priežiūros organizavimas problemiškas. Iki šiol neaiški padėtis dėl ugdymo institucijų medicinos darbuotojų. Ilgai rengiami ugdymo institucijų sveikatos punktų tipiniai nuostatai, kurie numato, kad vaikų ir moksleivių sveikatos priežiūrą vykdo bendruomenės slaugytojas arba bendrosios praktikos slaugytojas, įgijęs edukologo specializaciją, ir aptarnauja 1000–1200 vaikų ir moksleivių. Tai reiškia, kad vienam etatui priklausys 5–8 ir net daugiau vaikų darželių. O mokyklų sveikatos punktų funkcijos gana plačios. Ar turime tokių specialistų pakankamai? Kokiai ministerijai priklausys mokyklos medicinos darbuotojai?

Iki šiol nevykdomas Sveikatos apsaugos ministerijos 1992 m. balandžio 21 d. įsakymas Nr.144 „Dėl gyventojų sveikatos tikrinimo tvarkos“, kuris įpareigoja šeimos gydytojus, pediatrus ar terapeutus kasmet patikrinti vaikų iki 16 metų (moksleivių iki 18 metų) sveikatą ir apie jų būklę informuoti ugdymo institucijas. Tos informacijos ugdymo institucijos negauna. Stomatologinė pagalba moksleiviams tebėra problemiška. Parengtas stomatologinės gyventojų priežiūros projektas nenumato gerinti vaikų ir moksleivių stomatologinės priežiūros.

Didėja socialinis užsakymas sveikatos ugdymui institucijose. Universali (integruojanti) sveikatos ugdymo bei rengimo šeimai ir Lytiškumo ugdymo programos laiduoja socialinio turinio integraciją reformuotoje mokykloje. Efektyvi priemonė išmokyti sveikos ir saugios gyvensenos – projektas „Sveikatą stiprinanti mokykla“. Tyrimai rodo, kad ugdymo įstaigose, kurios dalyvauja tarptautiniame ar nacionaliniame sveikatą stiprinančios mokyklos projekte, vaikų sveikata geresnė – jie mažiau serga tarp jų, mažiau paplitęs narkotikų ir psichoaktyvių medžiagų vartojimas, stipresni sveikos gyvensenos įgūdžiai. Tačiau tokių mokyklų šalyje nedaug: tik 18 mokyklų, t.y. 0,8%, dalyvauja tarptautiniame projekte ir apie 56, t.y. 2,5% – nacionaliniame. Pedagogikos instituto atlikti sveikatos ugdymo mokyklose tyrimai rodo, kad apie 40 proc. mokyklų turi privalomą ar pasirenkamą sveikatos ugdymo ar sveikos gyvensenos kursą. Rengdama sveikatos ugdymo priemones Švietimo ir mokslo ministerija bendradarbiavo su įvairiomis organizacijomis – *Procter and Gamble, Johnson and Johnson, Stimorol* ir kitomis, kurios aprūpino mokyklas kai kuriomis ugdymo priemonėmis. Sveikatos ugdymui stokojame įvairios ugdymo medžiagos moksleiviams, metodinės medžiagos pedagogams, įvairios vaizdinės mokymo/mokymosi medžiagos ir priemonių.

Prievarta prieš vaikus

Vaikų seksualinė prievarta, komercinis išnaudojimas ir kiti nusikaltimai prieš vaikus taip pat tampa opia problema.

32 lentelė. **Nusikaltimų skaičius, kurių metu nukentėjo vaikai (0–17 metų)**

	1994	1996	1997	1998
Tyčiniai sunkūs kūno sužalojimai (111 BK str.)	12	20	9	12
Tyčiniai apysunkiai kūno sužalojimai (112 BK str.)		28	32	16
Žmogžudystės (104–107 ir 109 BK str.)	15	23	22	14
iš jų nužudė motinos (tėvai) savo vaikus (iki 1 metų)	6	7	6	5
Palikti gyvybei pavojingoje aplinkoje (128 BK str.)	2	12	3	7
Lytiniai nusikaltimai (118, 120, 121 ir 122 BK str.)	131	155	174	187
iš jų išžaginta (118 str.)	54	83	80	71
Tvirkinamieji veiksmai	27	35	48	20
Berniukų, tapusių vyrų lytinės prievartos aukomis	10	13	8	7
Plėšimai (272 BK str.)		158	172	206
Savižudybės	30	30	26	23
Elgetavo		306		208
Valkatavo		720		405

Švietimo ir mokslo ministerija dažniausiai susiduria su pasekmėmis, dėl kurių vaikams prireikia pedagoginės psichologinės pagalbos. Problema – identifikuoti šiuos vaikus. Ji įpareigoja imtis reikiamų teisinių, administracinių, socialinių, švietimo bei reabilitacinių priemonių. Tam reikalingas stiprus tarpžinybinis bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas.

Socialinės vaikų globos augimas

Ugdymo kokybei didelę įtaką turi blogėjanti vaikų socialinė padėtis. Per 1990–1998 metus vaikų skaičius Lietuvoje sumažėjo 86 tūkst.; vaikų, netekusių tėvų globos, skaičius padidėjo nuo 1190 (1990 m.) iki 3502 (1998 m.). Rodiklių dinamika pateikta 33 lentelėje.

33 lentelė. **Tėvų globos netekusių vaikų skaičius**

	1995	1996	1997	1998	1999
Per metus netekę tėvų globos vaikai	2907	3391	3175	3502	3261
iš jų iki 7 metų amžiaus	1049	1254	1136	1219	1130
Netekusių tėvų globos vaikų perduota šeimų (asmenu) globai	1260	1372	1236	1550	1844

Apie 80% netekusių tėvų globos vaikų yra iš asocialių šeimų, kurių Lietuvoje tolydžio daugėja, daugėja ir vaikų tose šeimose.

34 lentelė. **Asocialios šeimos** (Vaikų teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys; metų pabaigoje, tūkstančiais)

	1995	1996	1997	1998	1999
Šeimų skaičius	9,7	12,6	14,9	15,1	16,0
jose vaikų	25,6	29,9	34,3	34,4	36,9

Tėvų globos netekimo pagrindinėmis priežastimis tampa tėvystės teisių atėmimas ir šeimų asocialumas. Be to, nuo 1997 metų atsirado vaikų, kuriems globa suteikta dėl skurdo.

35 lentelė. Vaikų, netekusių tėvų globos, skaičius

Globos netekimo priežastys	Vaikų skaičius					
	1994	1995	1996	1997	1998	1999 m. I pusm.
Iš viso:	2567	2907	3391	3175	3502	1771
1. Tapo našlaičiais	358	330	397	317	293	176
2. Tėvystės teisių atėmimas	300	403	392	362	354	226
3. Ilegalikė tėvų liga	58	113	98	142	168	101
4. Tėvai įkalinimo įstaigose	152	271	194	184	197	100
5. Nenustatyta tėvų buvimo vieta	128	122	123	117	132	61
6. Asocialios šeimos	1301	1183	1020	843	1046	479
7. Globėjai atsisakė globoti vaiką	46	68	104	45	45	30
8. Tėvai patys atsisakė vaikų	98	262	279	236	177	98
9. Dėl skurdo	–	–	–	462	361	67
10. Dėl smurto (tėvų)	–	–	–	30	24	23
11. Vieno iš tėvų nėra, kitas vaikais nesirūpina	–	–	531	396	600	296
12. Dėl invalidumo	–	–	–	25	9	34
13. Globėjai mirė	–	–	–	–	–	17
14. Atsisakyta globėjų	–	–	–	–	–	34
15. Tėvai išvyko į užsienį ir neprižiūri, neišlaiko vaikų	–	–	–	–	–	15
16. Kitos priežastys	126	155	253	16	17	14

Vaikų globa organizuojama įvairiomis formomis. Daugėja savivaldybių vaikų globos namų, kurie pradėjo kurtis tik dešimtmečio pradžioje. Laikomasi nuostatos, kad vaikai turėtų būti globojami arčiau jų gimimo vietos. Atsiranda dar naujų globos formų: 1996 m. – savivaldybių vaikų globos grupės, centrai, 1997 m. – laikinosios vaikų globos namai.

36 lentelė. Vaikų globos įstaigų ir jose globojamų vaikų skaičius

	1995	1996	1997	1998	1999
Kūdikių namai	6	6	6	6	6
juose kūdikių	479	516	510	506	479
Bendrojo lavinimo internatinės mokyklos	9	9	9	9	8
jose našlaičių ir beglobių vaikų	751	648	663	833	599
Specialiosios internatinės mokyklos	53	55	57	55	55
jose našlaičių ir beglobių vaikų	968	965	928	831	893
Globos įstaigos neįgaliems vaikams	5	7	6	6	6
jose vaikų	822	865	840	884	886
Apskričių vaikų globos namai	29	28	28	28	30
juose vaikų	2844	2755	2762	2723	2738
Savivaldybių vaikų globos namai	13	15	15	19	20
juose vaikų	562	668	740	821	821
Savivaldybių vaikų globos grupės, centrai	–	40	44	47	48
juose vaikų	–	1227	1792	1876	1498
Nevyriausybiniai vaikų globos namai	4	6	14	14	14
juose vaikų	122	164	316	361	355
Šeimynos (šeimyniniai globos namai)	36	39	46	46	51
jose globotinių	279	261	345	374	427
Laikinos vaikų globos namai	–	–	8	15	18
juose vaikų	–	–	156	143	295

Nusikalstamumas

Viena iš socialinio konteksto problemų, turinčių įtakos ugdymui, – nepilnamečių nusikalstamumas. Jo dinamika pateikta 37 lentelėje.

37 lentelė. Nepilnamečių padaryti nusikaltimai 1990–1998 metais

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Iš viso išaiškintų nepilnamečių padarytų nusikaltimų	2506	2702	3555	4297	4433	4551	5348	5278	4977
Iš jų									
Tyčiniai nužudymai ir pasikėsinimai	2	7	11	14	22	30	28	27	23
Tyčiniai sunkūs kūno sužalojimai	9	3	3	13	12	12	15	16	16
Išžaginimai (su pasikėsinimais)	40	26	22	29	28	33	29	16	21
Plėšimai	46	37	47	89	123	286	296	347	333
Vagystės	1643	1963	2702	3330	3157	3455	3736	3539	3383
Chuliganizmas	164	100	146	137	216	389	432	420	350

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1997 m. kovo 6 d. nutarimu Nr. 197 pritarė Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinei programai, 1997 m. spalio 8 d. buvo įregistruotas Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998 m. rugsėjo 15 d. – Socialinių ekonominių programų vykdymo koordinavimo tarnyba prie Švietimo ir mokslo ministerijos. Nacionalinei programai Vyriausybė iš biudžeto skyrė finansavimą, tačiau planuotų lėšų realiai nebuvo.

38 lentelė. Lėšos vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinei programai

Metai	1996	1997	1998	1999
Planuotos lėšos (litais)	3 000 000	7 619 600	8 375 140	9 775 282
Realios lėšos	3 000 000	3 447 000	5 851 000	2 065 000

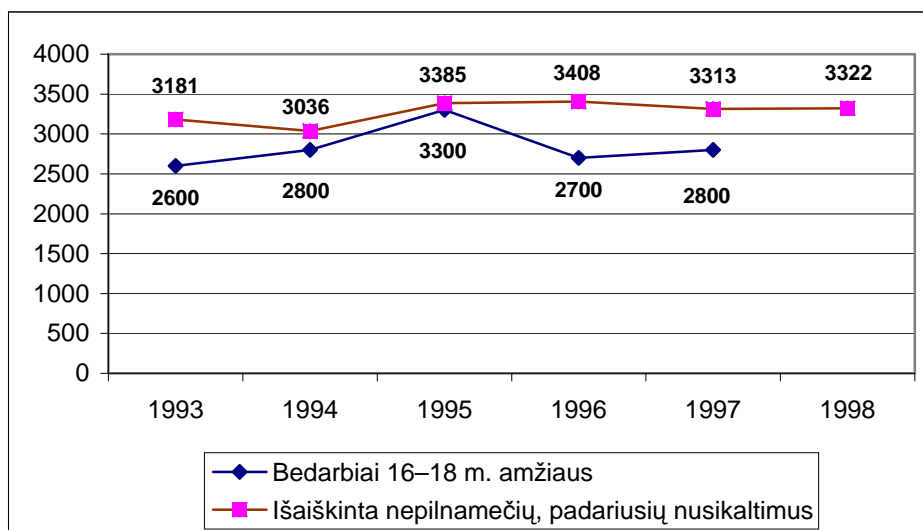
Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nepilnamečių nusikaltimų skaičius nuo 5 348 (1996 m., kai pirmąsyk buvo skirta tikslinių biudžeto lėšų) sumažėjo iki 4 977 (1998 m., kai programa buvo geriausiai finansuojama). Beje, 1999 m. Kauno auklėjamųjų darbų kolonijoje buvo 247 nepilnamečiai berniukai, vieno išlaikymas per mėnesį valstybei kainavo 1 558 Lt, per metus – 18 705 Lt, visi per metus kainavo 4 620 115 Lt. O Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa skirta visiems Lietuvos vaikams, ypač socialiai apleistiems ir delinkventiems bei jų užimtumui.

Nusikalstamumui įtakos akivaizdžiai turi ir nepilnamečių nedarbas.

39 lentelė. Bedarbiai nepilnamečiai ir jų nusikalstamumas

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Bedarbiai 16–18 m. amžiaus	2600	2800	3300	2700	2800	–
Išaiškinta nepilnamečių, padariusių nusikaltimus	3181	3036	3385	3408	3313	3322

26 diagrama. Bedarbių nepilnamečių nusikalstamumas

Narkotikų, alkoholio vartojimas

Nuo 1995 m. Švedijos informacijos apie alkoholį ir kitus narkotikus tarybos (CAN – angl.) ir Europos Tarybos kovos su piktnaudžiavimu ir neteisėta prekyba narkotikais kooperacinės Pompidu grupės iniciatyva 26-iose Europos šalyse (tarp jų ir Lietuvoje) vienu metu vykdomas moksleivių tyrimo projektas dėl alkoholio ir narkotikų vartojimo (ESPAD – angl.). Tyrimai atliekami vadovaujantis tarptautine metodika ir naudojant bendrą apklausos struktūrą. Jų duomenys rodo, kad Lietuvoje jaunimo alkoholio, cigarečių bei narkotikų vartojimas pasiekia pavojingą ribą.

Tabakas. Ilgiau ar trumpiau rūkančių moksleivių skaičius šalies mokyklose per 4 metus išaugo (nuo 65,1 iki 77,0%). Gatvės vaikų, esančių institucijose, rūkymas siekia net 94,4 %. Tyrimų duomenimis trečdalis moksleivių pradeda rūkyti nuo 11 ir mažiau metų. Gatvės vaikai neretai rūkymo pradžią nurodo 5 ar 6 gyvenimo metus. Per paskutines 30 dienų kasdien rūkė 39,8% 15–16 metų amžiaus moksleivių ir 86,5% gatvės vaikų. Berniukai rūko dažniau (48,9%, gatvės berniukai – 91,7%) nei mergaitės (30,0% ir 80,4% atitinkamai), bet rūkančiųjų mergaičių skaičius auga sparčiau nei berniukų.

Tyrimo rezultatai parodė glaudų ryšį tarp rūkymo ir mokymosi pažangumo, moksleivių pomėgių, televizoriaus ar videoklipų žiūrėjimo trukmės bei alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo. ESPAD 99 tyrimų duomenys rodo, kad rūkomuosius narkotikus vartojo be išimties moksleiviai, rūkantys cigaretes. Taigi rūkymas, be neigiamo poveikio sveikatai, yra narkomanijos rizikos veiksnys.

Alkoholis. Apklausa atskleidė, kad 15–19 metų moksleivių blaivybė šalyje nėra populiari. Alkoholiniai gėrimai jaunimo plačiai vartojami ir yra būdinga jų bendravimo priemonė. Abstinentų toje amžiaus grupėje yra mažai (3,5% ESPAD 95 ir 2,5% ESPAD 99 duomenimis). 73,6% 15–16 metų amžiaus moksleivių bent kartą buvo neblaivūs.

Nustatyta, kad 54–70% moksleivių, būdami trylikos ir mažiau metų, jau gėrė alų ir vyną, per 30 proc. – stiprius alkoholinius gėrimus ir per 20 proc. tame amžiuje buvo bent kartą girti. Šie duomenys rodo nesąmoningumo veiksnio svarbą. Vaikai imituoja vyresnius (pirmiausia paveldi šeimos tradicinius alkoholio vartojimo papročius), pamėgdžioja bendraamžius arba svaigalus išbando nesąmoningai, tiesiog iš smalsumo. Todėl alkoholio bei kitų narkotikų prevencija būtina ankstyvame, netgi ikimokykliniame amžiuje.

Narkotinės medžiagos. Palyginus Lietuvos ESPAD 95 duomenis su kitų šalių duomenimis bei Europos vidurkiu, narkotikai nebuvo paplitę tarp šalies moksleivių. Pastaruoju metu ėmė daugėti moksleivių, išmėginusių vieną ar kelis narkotikus, o kai kurie iš jų narkotikus vartoja sistemingai. Narkotikų plitimas per pastaruosius metus yra šuoliškas, tiesiogiai proporcingas moksleivių rūkymui bei alkoholio vartojimui: dažniau nelegalius narkotikus vartoja tie moksleiviai, kurie rūko ir vartoja alkoholinius gėrimus. 2000 metų tyrimai rodo rūkomų narkotikų paplitimą, alkoholio kartu su marihuana bei tabletėmis vartojimą.

Nelegalūs narkotikai ir psichoaktyvios medžiagos ypač paplitusios tarp gatvės vaikų. Net 81,0 proc. gatvės vaikų išbandė bent vieną iš narkotikų. Pati narkotiko sąvoka tapo labai populiari ir madinga jaunų žmonių bendruomenėje.

Legalios psichoaktyvios medžiagos buvo itin populiarios 1995 m.: inhaliantus uostė 15,7%, o raminauosius ir migdomuosius vartojo 14,6% 15–16 metų moksleivių. 1999 m. jų plitimas kiek sumažėjo (iki 9,7% ir 12,4% atitinkamai). Minėtos medžiagos dar labai paplitusios tarp gatvės vaikų (64,0% ir 46,8% atitinkamai).

Duomenų analizė parodė, kad dažniau rūkė, vartojo alkoholį (6 ir daugiau kartų per paskutines 30 dienų) ir nelegalius narkotikus (marihuaną, heroiną, amfetaminus bei ekstazi) moksleiviai, kurių abu tėvai yra įgiję aukštąjį išsilavinimą ir kurie auga nepilnoje šeimoje (tiek vienišų motinų, tiek suirusioje šeimoje).

40 lentelė. Nelegalių narkotikų vartojimas (procentais)

Tyrimas	Lytis	Nelegalus narkotikas							
		Marihuana /hašišas	Amfeta- minai	LSD	Ekstazi	Kokainas	Heroinas	Krekas	Bet koks
Respublika ESPAD 95	Berniukai	2,0	0,3	0,1	0,4	0,1	0,1	0,1	3,4
	Mergaitės	1,2	0,3	0,1	0,4	0,6	0,2	0,1	2,7
	Iš viso	1,6	0,3	0,1	0,4	0,4	0,2	0,1	3,2
Respublika ESPAD 99	Berniukai	17,4	1,9	2,9	6,4	1,3	5,9	0,5	21,0
	Mergaitės	6,1	1,0	0,7	2,3	0,8	3,6	0,1	9,6
	Iš viso	11,9	1,5	1,4	4,4	1,1	4,8	0,3	15,5
Vilnius 1998	Berniukai	28,7	8,2	8,7	13,0	–	1,1	2,3	30,2
	Mergaitės	11,9	2,3	1,8	4,7	–	–	1,5	14,6
	Iš viso	19,8	4,5	5,1	8,3	–	0,5	1,8	22,7
Klaipėda 1999	Berniukai	23,1	3,1	4,6	3,1	–	1,5	–	27,7
	Mergaitės	4,7	–	–	0,7	0,7	–	–	6,0
	Iš viso	13,3	1,4	2,2	1,8	0,4	0,7	–	16,1
Klaipėda 1999	Berniukai	31,7	3,1	3,7	9,3	2,5	4,3	3,1	37,3
	Mergaitės	14,4	0,9	2,8	7,0	1,9	0,9	1,4	14,0
	Iš viso	27,1	1,9	3,2	8,0	2,1	2,4	2,1	23,9

Kaip rodo tyrimai, alkoholiniai gėrimai moksleivių yra vartojami dažniau nei kiti narkotikai ir jais labiau piktnaudžiaujama (girtumas, besaikis gėrimas). Legalios svaiginamosios medžiagos yra labiau paplitusios nei nelegalūs narkotikai ir menkiausias pastarųjų legalizavimas gali smarkiai pabloginti padėtį ir sukelti didelių problemų. Greitai ir stipriai susidaranti priklausomybė vartojant narkotikus paauğlystės amžiuje ir jų šuoliškas plitimas tarp 15–16 metų moksleivių kelia nerimą ir didesnius reikalavimus prevencijai bei jos veiksmingumui.

Prevencijos programos. Narkotinių medžiagų vartojimo prevencija mokykloje – tai sudedamoji Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999–2003 metų programos dalis, kurią patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. rugsėjo 6 d. nutarimu Nr.970. Be šios programos Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1998 m. liepos 30 d. nutarimu Nr.954 patvirtino Valstybės tabako kontrolės programą 1998–2008 ir 1999 m. vasario 25 d. nutarimu Nr.212 – Valstybės alkoholio kontrolės programą 1999–2009 m. Bendrojo lavinimo mokyklose narkotinių medžiagų vartojimo prevencinis ugdymas yra integruotas į sveikatos ugdymą, o pastarasis integruotas į daugelį mokomųjų dalykų arba dėstomas kaip papildomojo ugdymo, arba kaip pasirenkamas dalykas.

211 mokyklų 2388 pedagogų 1998 m. apklausos duomenys rodo, kad narkotinių medžiagų prevencija bendrojo lavinimo mokykloje yra ribota. 59,0% respondentų nurodė, jog nepakanka žinių diskutuoti šiais klausimais. 85,2% mokytojų mano, kad narkotikų (tiek legalių, tiek nelegalių) prevencija yra labai svarbi mokyklai, bet tik 26,1% respondentų nurodė, jog narkotikų prevencijos temas nagrinėja moksleivius ugdydami.

Tarptautinė patirtis rodo, kad narkotinių medžiagų vartojimo prevencija – tai ne tik žinių ir informacijos suteikimas, higienos nuostatų ugdymas. Prevencijos metodai privalo formuoti gyvenimo įgūdžius, tokius kaip gebėjimas bendrauti, valdyti konfliktus ir stresus, gebėjimas racionaliai apsispręsti, prireikus pasakyti „ne“, įsisąmoninti atsakomybę už poelgius. Šiandien labai svarbu ugdyti socialinius įgūdžius: gebėjimą atsispirti bendraamžių (socialiniam) spaudimui, tinkamai vertinti reklamą, kai kuriuos suaugusiųjų veiksmus.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija 1999 m. lapkritį įsitraukė į Jungtinių Tautų tarptautinės narkotikų kontrolės programos regioninį Baltijos šalių projektą „Ugdymo medžiagos narkotikų vartojimo prevencijos klausimais rengimas ir su tuo susijęs ugdymas mokyklose Baltijos valstybėse“. Projekto trukmė – 3 metai, jis bus vykdomas dviem etapais. Pirmajame etape rengiama ugdymo medžiaga – knyga mokytojui, o antrajame – medžiaga bus eksperimentuojama ir publikuojama.

Demografinė situacija

Nuo 1991 metų Lietuvai būdinga ryški gimstamumo mažėjimo tendencija. Šio mažėjimo nesustabdė ir tai, kad reproduktyvų amžių pasiekė gana gausi karta. 1997 metais vaikų gimė 34% mažiau nei 1990 metais. Ypač ryškių pokyčių būta 1993 metais, kai gimstamumas sumažėjo net 11% (žr. 13 diagramą). Pastaraisiais metais mažėjimo tendencija vis dar išlieka, tačiau jos tempai lėtesni (žr. 41 lentelę). Įdomu pastebėti, kad iki 1988 metų vaikų gimstamumas 1000 gyventojų, kaime buvo didesnis negu mieste. Dabar taip pat gimstamumas mažesnis mieste ir atotrūkis didėja.

41 lentelė. Natūralus gyventojų judėjimas

Metai	Tūkstančiais			1000–ui gyventojų tenka		
	Gimusių	Mirusių	Natūralus prieaugis	Gimusių	Mirusių	Natūralus prieaugis
1992	53,6	41,4	12,2	14,3	11,1	3,2
1993	47,5	46,1	1,4	12,7	12,3	0,4
1994	42,4	46,5	-4,1	11,4	12,5	-1,1
1995	41,2	45,3	-4,1	11,1	12,2	-1,1
1996	39,1	42,9	-3,8	10,5	11,6	-1,1
1997	37,8	41,1	-3,3	10,2	11,1	-0,9
1998	37,0	40,7	-3,7	10,0	11,0	-1,0

Švietimui įtakos turės nuolatinis visuomenės senėjimas, gimstančiųjų mažėjimas – prie kintančios demografinės situacijos jau dabar priverstas prisitaikyti ugdymo įstaigų tinklas, problemiškas tampa didelis mokytojų skaičius ir vis mažėjantis mokinių skaičius. Klostėsi ir klostosi švietimui nepalanki demografinė kreivė.

Šaltiniai

1. Socialinė apsauga Lietuvoje. 1998. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys.– V., 2000.
2. Darbo rinka ir gyventojų užimtumas. 2000. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys.– V., 2000.
3. Lietuvos statistikos metraštis.– V., 2000.
4. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. 1998 / Jungtinių Tautų vystymo programa. Socialinės politikos grupė.– V., 1998.
5. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. 1999 / Jungtinių Tautų vystymo programa. Socialinės politikos grupė.– V., 1999.
6. Vaikų teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Parengė M.Karalienė. Informacija apie vaikus ir jų globą, Nr.1843, 1999 11 03.
7. Socialinių ekonominių programų vykdymo koordinavimo tarnyba. Parengė N.Liugienė. Informacija Nr.377, 1999 10 15.
8. Vaikų nusikalstamumas ir jų baudžiamoji atsakomybė. Teisės instituto Kriminologinių tyrimų skyriaus Vaikų ir jaunimo nusikalstamumo prevencijos sektoriaus duomenys. Pranešimą parengė G.Sakalauskas, 1999 04 20.
9. A.G.Davidavičienė. Alkoholį ir kitus narkotikus vartojantys moksleiviai. Tyrimo duomenys.– V., 1999.

REZULTATAI

Pasiekimai

Pagrindinės mokyklos baigimas

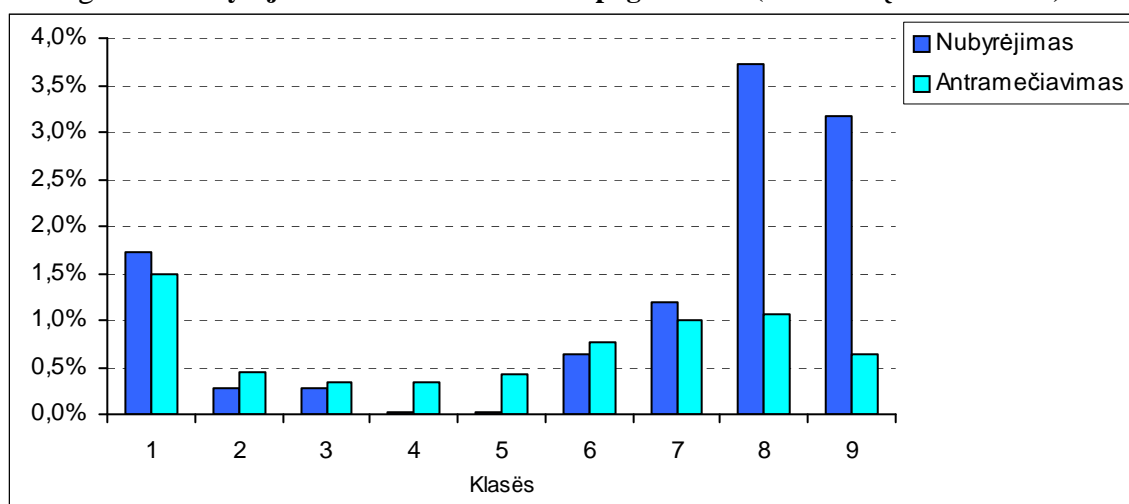
Svarbus šalies švietimo sistemos veiksmingumo rodiklis yra *pagrindinės mokyklos baigimo koeficientas*. Jis leidžia įvertinti, kokiai daliai įstojusių į pirmąją klasę moksleivių pavyksta įgyti pagrindinį išsilavinimą. Sociologiniai tyrimai rodo, kad ypač dažnai bedarbiais tampa asmenys, neįgiję pagrindinio išsilavinimo. Daugumoje išsivysčiusių šalių pagrindinės mokyklos baigimo koeficientas yra aukštesnis nei 0,9. Lietuvoje 2000 metais jis buvo lygus 0,77 (žr. 42 lentelę). Jau keletą metų šis rodiklis nedaug tesikeičia. 2000 metais jam įtakos turėjo perėjimas nuo devynmečio prie dešimtmečio pagrindinio mokslo. Papildomi mokymosi metai kiek padidino bendrą moksleivių nubyrėjimą pagrindinėje mokykloje, nors atskirose klasėse jis turi tendenciją mažėti.

42 lentelė. **Pagrindinės mokyklos baigimo koeficientas 2000 m.**

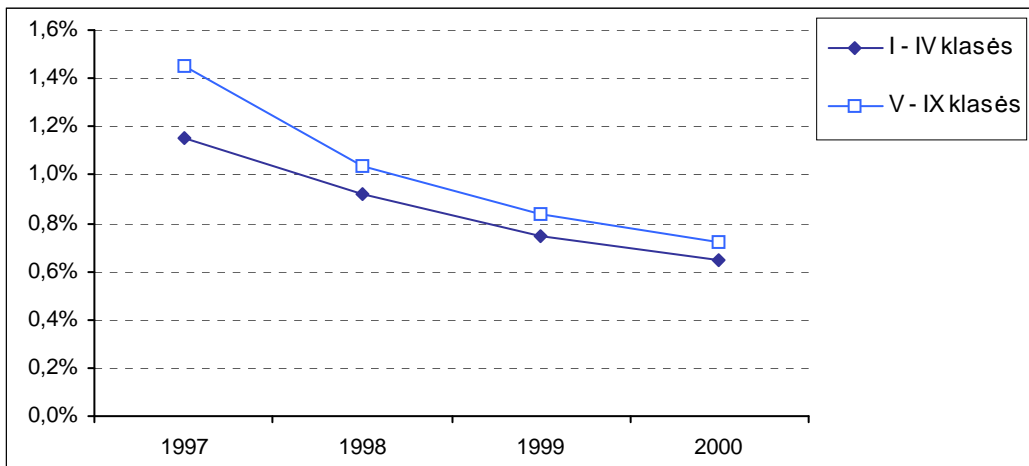
Pagrindinės mokyklos baigimo koeficientas	Skaičius moksleivių, pradėjusių mokytis I klasėje 1990–1991 m.m.	Skaičius moksleivių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą 1999–2000 m.m.
0,77	53504	41365

Pagrindinės mokyklos baigimo koeficientas Lietuvoje gana žemas dėl didelio moksleivių nubyrėjimo I ir VII – IX klasėse (žr. 27 diagramą). Ekspertai mano, jog viena iš tikėtinų moksleivių išėjimo iš bendrojo lavinimo mokyklos VI – IX klasėse priežasčių yra gana aukštas antramečiavimo lygis (žr. 27 diagramą). Pastaraisiais metais stebima antramečiavimo lygio mažėjimo tendencija (žr. 28 diagramą). Akivaizdu, kad tam įtakos turėjo ir Lietuvos mokyklose vykstanti švietimo reforma. Prognozuojama, kad jau kitais metais pagrindinę mokyklą baigiančių jaunuolių procentas pradės didėti.

27 diagrama. **Nubyrėjimas ir antramečiavimas pagal klases (1999 metų duomenimis)**

28 diagrama. Vidutinio antramečiavimo lygio kitimas pradinėje ir pagrindinėje (5–9 kl.) mokykloje nuo 1997 iki 2000 metų

Pagrindinės mokyklos baigimo egzaminai

2000 metais Lietuvos pagrindinė mokykla tapo dešimtmete ir dešimtųjų klasių moksleiviai pirmą kartą laikė pagrindinės mokyklos baigiamuosius egzaminus. Visi moksleiviai laikė lietuvių kalbos (gimtosios ar valstybinės) ir matematikos egzaminus. Nelietuvių dėstomąja kalba mokyklų moksleiviai laikė ir mokyklos dėstomosios kalbos (gimtosios kalbos) egzaminą, t.y. lenkų, rusų, baltarusių ar vokiečių. Bendroji pagrindinės mokyklos baigiamųjų egzaminų statistika pateikta 43 lentelėje. Daugumos moksleivių egzaminų rezultatai buvo įvertinti gerais ir labai gerais pažymiais (7, 8, 9 ir 10). Nė viename iš egzaminų neišlaikiusiųjų skaičius neviršijo 1% laikusiųjų. Daugiausia moksleivių neišlaikė matematikos egzamino, nors jis buvo gana lengvas – *dešimtukas* iš matematikos egzamino gavo 24 proc. laikusiųjų.

43 lentelė. Pagrindinės mokyklos egzaminus 2000 metais laikusių moksleivių statistika

Egzaminas	Laikiusių egzaminą moksleivių skaičius
Matematika	39450
Lietuvių gimtoji kalba	33594
Lietuvių valstybinė kalba	6073
Baltarusių gimtoji kalba	20
Lenkų gimtoji kalba	1362
Rusų gimtoji kalba	4457
Vokiečių gimtoji kalba	18

Brandos egzaminai

2000 metais brandos egzaminus laikė 37,3 tūkstančio kandidatų. Palyginkime: 1999 metais brandos egzaminus laikė 33,7 tūkstančio kandidatų. Brandos egzaminus laiko vidurinių mokyklų ir gimnazijų abiturientai, profesinių ir žemės ūkio mokyklų mokiniai, suaugusiųjų mokymo centrų klausytojai, perlaiko (norėdami gauti aukštesnį įvertinimą) ankstesnių metų abiturientai (žr. 44 lentelę).

44 lentelė. Kandidatų, 2000 m. laikusių lietuvių kalbos egzaminus, pasiskirstymas

Kandidatai	Kandidatų skaičius	Procentai
Vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų abiturientai	22938	61,5
Aukštesniųjų mokyklų moksleiviai	443	1,2
Profesinių mokyklų mokiniai	7084	19,0
Žemės ūkio mokyklų mokiniai	2946	7,9
Suaugusiųjų mokymo centrų klausytojai	3560	9,5
Ankstesnių metų kandidatai	339	0,9
Iš viso:	37310	100,0

Penkių dalykų (matematikos, istorijos, biologijos, fizikos ir chemijos) 2000 metais buvo laikomi valstybiniai (centralizuotai administruojami) egzaminai. Bendroji laikusių valstybinius egzaminus kandidatų statistika pateikta 45 lentelėje. Fizikos ir chemijos valstybinius egzaminus rinkosi ypač mažas kandidatų skaičius. Tai gali liudyti mažą šių ypač svarbių mokomųjų dalykų populiarumą. Pagal kandidatų, neišlaikiusių egzamino, skaičių išsiskyrė matematikos valstybinis egzaminas. Jo neišlaikė daugiausia, t.y. 7,8 proc. laikusiųjų.

Informatyvus moksleivių aktyvumo ir nusiteikimo toliau mokytis rodiklis atskirose savivaldybėse yra nustatomas pagal tai, kiek procentų visų kandidatų, laikusių brandos egzaminus toje savivaldybėje, pasirinko vieno ar kito dalyko valstybinį egzaminą. Moksleivių aktyvumas atskirų savivaldybių teritorijose, lyginant pagal šį rodiklį, gana smarkiai skiriasi (žr. 46 lentelę). Pavyzdžiui, šiuo požiūriu akivaizdus skirtumas tarp Šiaulių ir Klaipėdos miestų – Klaipėdoje valstybinius egzaminus rinkosi daug mažesnė kandidatų dalis nei Šiauliuose. Panašiai galima palyginti Lazdijų ir Varėnos rajonus – Varėnos rajone valstybiniai egzaminai buvo daug populiariesni nei Lazdijų rajone.

45 lentelė. Valstybinių egzaminų 2000 m. statistika

Egzaminas	Pasirinko	Laikė	Neišlaikė
Matematika	8810	8620	678
Istorija	7689	7465	276
Biologija	1860	1775	34
Fizika	1333	1285	28
Chemija	821	801	12

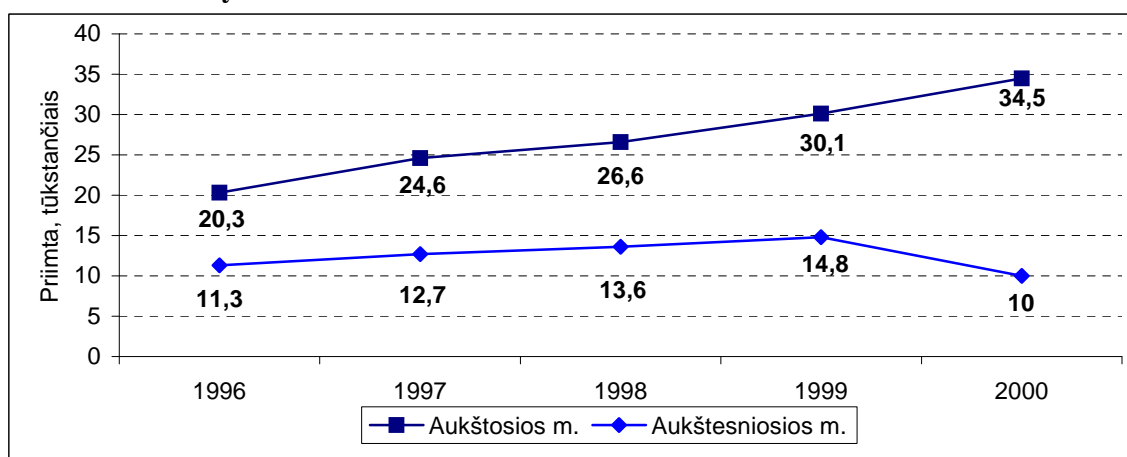
46 lentelė. **Brandos egzaminus 2000 m. laikusių bendrojo lavinimo, gimnazijų ir suaugusiųjų mokyklų moksleivių skaičius ir atskirų dalykų valstybinius brandos egzaminus laikusių moksleivių dalis savivaldybėse**

	Brandos egzaminus laikusiųjų skaičius	Matema-	Istorija	Biologija	Chemija	Fizika		Brandos egzaminus laikusiųjų skaičius	Matema-	Istorija	Biologija	Chemija	Fizika
		tika							tika				
		%	%	%	%	%			%	%	%	%	%
Vilniaus m.	5062	39,0	35,6	4,9	3,5	6,5	Šakių r.	288	21,9	24,0	8,0	1,4	6,6
Vilniaus r.	546	18,1	15,0	4,4	2,9	0,7	Kazlų Rūdos sav.	51	13,7	25,5	31,4	5,9	2,0
Šalčininkų r.	337	20,2	13,1	4,2	3,0	1,8	Kalvarijos sav.	40	22,5	10,0	2,5	2,5	0,0
Širvintų r.	147	21,8	19,0	0,7	0,0	0,7	Biržų r.	213	41,3	33,3	10,3	6,6	8,9
Švenčionių r.	232	21,6	20,7	6,9	4,7	0,9	Kupiškio r.	167	24,0	22,2	7,8	1,8	4,2
Trakų r.	383	21,9	22,2	4,2	2,6	1,0	Panevėžio r.	125	30,4	17,6	3,2	2,4	11,2
Ukmergės r.	318	27,4	22,6	6,3	1,3	0,6	Panevėžio m.	974	38,0	29,5	6,9	4,3	4,6
Elektrėnų sav.	204	41,7	29,9	8,8	2,5	10,3	Pasvalio r.	185	31,9	17,3	10,3	4,3	1,6
Alytaus m.	856	29,9	27,8	5,6	2,7	5,3	Rokiškio r.	313	36,4	21,7	4,5	2,9	5,4
Alytaus r.	117	23,9	18,8	13,7	2,6	2,6	Šiaulių m.	1079	37,1	26,9	7,3	2,1	9,8
Druskininkų sav.	328	35,4	26,8	5,2	3,0	7,0	Akmenės r.	188	33,0	41,0	5,3	1,6	2,1
Lazdijų r.	205	24,9	18,0	3,9	2,4	4,4	Joniškio r.	188	31,9	30,9	9,6	5,9	11,7
Varėnos r.	220	43,6	37,3	12,7	4,5	1,8	Pakruojo r.	158	27,8	24,7	13,9	2,5	7,0
Kauno m.	3262	32,3	20,1	5,5	2,9	2,0	Radviliškio r.	350	28,3	24,9	9,4	0,9	8,9
Kauno r.	401	34,2	21,4	6,5	3,2	3,0	Šiaulių r.	167	35,3	25,1	6,0	1,2	10,2
Birštono m.	45	55,6	53,3	11,1	8,9	0,0	Kelmės r.	274	19,7	27,4	5,8	2,2	4,0
Jonavos r.	304	37,2	36,8	8,6	4,6	1,6	Tauragės r.	334	29,0	26,3	9,3	0,9	2,1
Kaišiadorių r.	238	29,4	29,8	5,9	2,9	2,5	Jurbarko r.	236	28,0	16,1	5,1	4,2	8,9
Kėdainių r.	423	25,3	27,2	7,1	3,1	2,1	Šilalės r.	264	17,4	22,7	11,0	3,0	3,4
Prienų r.	178	34,3	30,3	9,6	0,6	3,4	Pagėgių sav.	63	11,1	11,1	1,6	1,6	1,6
Raseinių r.	276	24,3	23,6	5,4	1,1	2,2	Telšių r.	494	19,2	28,3	5,3	2,0	2,6
Klaipėdos m.	1689	23,9	17,2	5,7	2,3	3,6	Mažeikių r.	500	28,8	29,4	7,8	3,0	5,8
Klaipėdos r.	186	33,3	28,5	4,3	2,2	10,8	Plungės r.	282	37,6	29,4	5,7	1,8	8,5
Kretingos r.	265	35,5	40,8	–	–	–	Rietavo sav.	60	30,0	31,7	5,0	1,7	0,0
Neringos m.	12	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	Anykščių r.	228	34,2	39,5	7,0	3,1	3,1
Skuodo r.	227	12,3	20,7	6,2	2,2	3,5	Molėtų r.	172	31,4	29,7	8,1	4,1	5,2
Šilutės r.	360	26,7	33,9	5,8	1,1	4,2	Ignalinos r.	173	13,9	27,2	2,3	0,6	2,9
Palangos m.	160	33,1	28,8	6,3	6,3	1,9	Visagino m.	381	30,7	6,6	2,6	3,7	8,4
Marijampolės sav.	571	29,9	24,0	6,3	2,3	5,8	Zarasų r.	145	24,1	24,8	4,1	0,0	0,0
Vilkaviškio r.	355	29,6	20,0	3,9	0,8	1,7	Utenos r.	499	31,5	33,9	–	–	–

Priėmimas į aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas

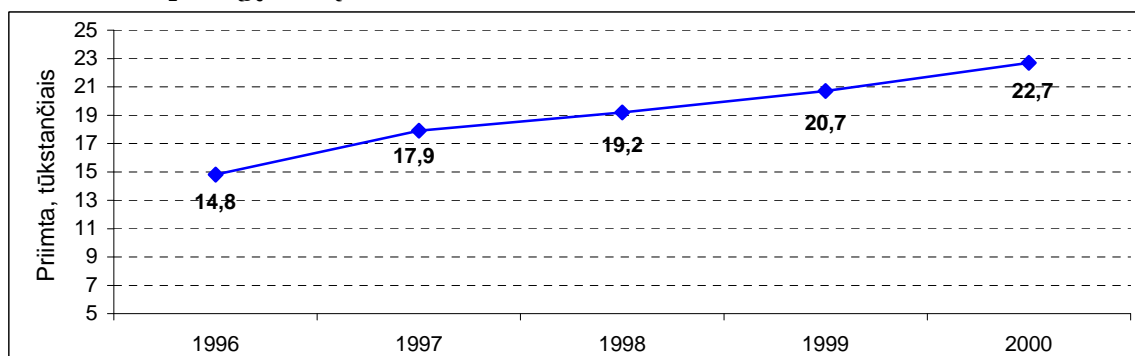
Per pastaruosius penkerius metus stojančiųjų į aukštąsias mokyklas skaičius nuolat didėjo. Studijuoti į aukštųjų mokyklų I, II bei III studijų pakopas 2000 metais priimta 34,5 tūkstančio studentų (žr. 29 diagramą). Tuo pat metu, lyginant su 1999 metais, 4,8 tūkstančio (žr. 29 diagramą) sumažėjo priėmimas į aukštesniąsias mokyklas, nes dalis aukštesniųjų mokyklų tapo neuniversitetinėmis aukštosiomis mokyklomis, be to, gerokai sumažėjo aukštesniųjų mokyklų finansavimas.

29 diagrama. Priimta studijuoti į aukštųjų mokyklų I, II bei III studijų pakopas ir aukštesniąsias mokyklas

Nuolat didėja priėmimas į valstybinių universitetinių aukštųjų mokyklų pagrindines studijas (žr. 30 diagramą). 2000 metais į pirmąjį kursą (dienines, vakarines ir neakivaizdines studijas) priimta 22,7 tūkstančio studentų (žr. 47 lentelę), iš to skaičiaus 41,9 proc. – studijuoti savo lėšomis. Be to, 3,4 tūkstančio studentų priimta į kolegijas (valstybines ir nevalstybines neuniversitetines aukštąsias mokyklas) ir 10 tūkstančių studentų priimta į aukštesniąsias mokyklas. Bendra vietų aukštųjų ir aukštesniųjų mokyklų pirmuosiuose kursuose suma 2000 metais viršijo 36 tūkstančius. Taigi galima pagrįstai teigti, kad reali galimybė toliau mokytis buvo sudaryta visiems 2000 metais išlaikiusiems brandos egzaminus (jų skaičius neviršijo 37 tūkstančių).

30 diagrama. Priimta studijuoti į valstybinių universitetinių aukštųjų mokyklų pagrindinių studijų pirmąjį kursą

47 lentelė. Priimta studijuoti į valstybinių universitetinių aukštųjų mokyklų pagrindinių studijų

I kursą 2000 metais

Priimta į valstybės finansuojamas vietas				Priimta studijuojančių savo lėšomis				Iš viso				Priimtų studijuoti savo lėšomis procentas nuo visų priimtų į I kursą
Dieninės studijos	Vakarinės studijos	Neakivaizdinės studijos	Iš viso	Dieninės studijos	Vakarinės studijos	Neakivaizdinės studijos	Iš viso	Dieninės studijos	Vakarinės studijos	Neakivaizdinės studijos	Iš viso	
11204	445	1530	13179	4706	933	3878	9517	15910	1378	5408	22696	41,9%

Į antrąją studijų pakopą 2000 metais priimta 7487 studentai. Iš jų į magistrantūros studijas priimta 6324 studentai. Studijuoti magistrantūros studijose savo lėšomis priimta 30,1% studentų. Daugiausia studentų į magistrantūros studijas priėmė Vilniaus universitetas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Kauno technologijos universitetas (žr. 48 lentelę).

48 lentelė. Priimta į magistrantūros studijas 2000 metais

Aukštoji mokykla	Priimta iš viso	Priimta į valstybės finansuojamas vietas I kurse	Priimta studijuoti savo lėšomis skaičius	Priimtų studijuoti savo lėšomis procentas nuo visų priimtų į I kursą
Vytauto Didžiojo universitetas	290	398	50	17,2%
Vilniaus dailės akademija	134	102	32	23,9%
Lietuvos veterinarijos akademija	20	20	0	0,0%
Vilniaus pedagoginis universitetas	476	340	136	28,6%
Kauno technologijos universitetas	1019	735	284	27,9%
Lietuvos kūno kultūros akademija	135	90	45	33,3%
Šiaulių universitetas	226	152	74	32,7%
Vilniaus Gedimino technikos universitetas	1091	702	381	34,9%
Lietuvos muzikos akademija	82	80	1	1,2%
Kauno medicinos universitetas	65	65	0	0,0%
Lietuvos teisės universitetas	793	374	419	52,8%
Klaipėdos universitetas	403	279	124	30,8%
Lietuvos žemės ūkio universitetas	256	193	63	24,6%
Vilniaus universitetas	1334	1039	295	22,1%
Iš viso:	6324	4569	1904	30,1%

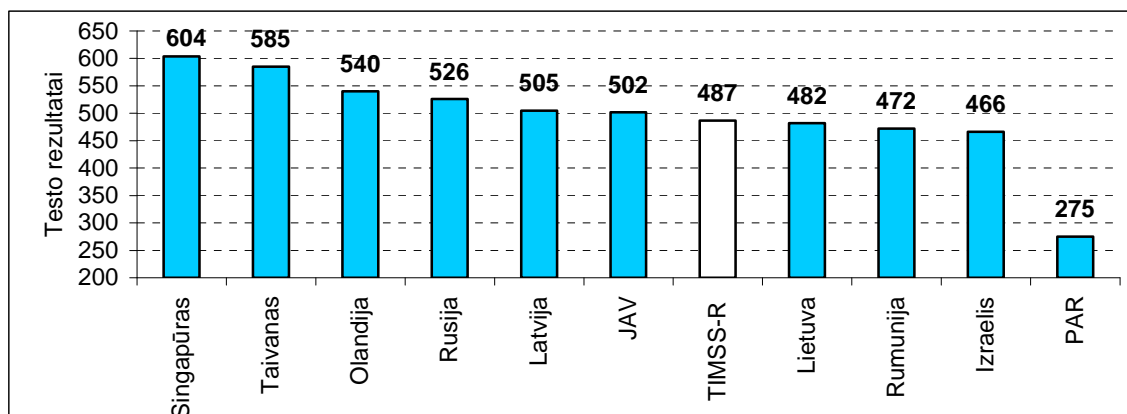
Tarptautiniai tyrimai

Pastaraisiais metais Lietuvoje buvo vykdomi du tarptautiniai lyginamieji moksleivių pasiekimų tyrimai. Tai TIMSS–R (Pakartotinis trečiosios tarptautinės matematikos ir gamtos mokslų studijos tyrimas) ir CivEd (Tarptautinis pilietinio ugdymo tyrimas). Pagl TIMSS–R programą Lietuvoje moksleiviai buvo testuojami 1999 metų rudenį. Tais pačiais metais testuoti ir pagal CivEd programą. Abiejų testavimų duomenų apdorojimas užtruko daugiau nei metus.

Pagrindinis TIMSS–R tyrimo objektas – keturiolikmečių moksleivių matematikos ir gamtos mokslų (biologijos, chemijos, fizikos) žinios, gebėjimai ir mokymosi nuostatos. TIMSS–R buvo vykdomas kaip prieš ketverius metus atlikto TIMSS tyrimo pakartojimas, todėl atsirado galimybė palyginti, kaip keičiasi Lietuvos moksleivių pasiekimai. TIMSS–R tyrime, kuriame dalyvavo 38 šalys, Lietuvos moksleiviai pasirodė geriau nei TIMSS tyrime.

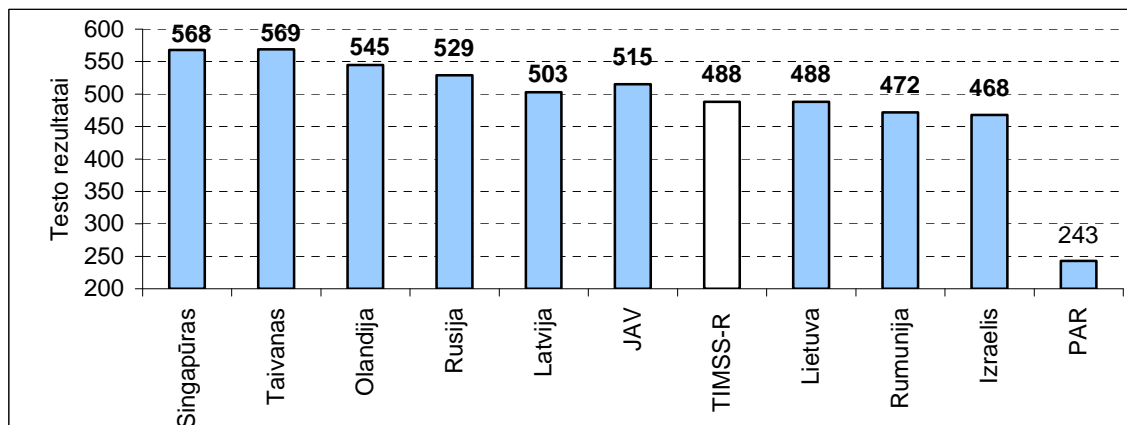
Norint vaizdžiau pailustruoti Lietuvos moksleivių matematikos pasiekimus, 31 diagramoje pateikti devynių (pasirinktų palyginti iš 37) šalių rezultatai, Lietuvos rezultatai ir visų TIMSS–R dalyvių vidutinis rezultatas (baltasis stulpelis). Singapūras pasirinktas todėl, kad jo moksleiviai geriausiai pasirodė atlikdami matematikos testą, o Pietų Afrikos Respublika – kad pasirodė blogiausiai. 31 diagramoje matome, jog Lietuvos moksleivių matematikos testo rezultatai buvo artimi visų tyrime dalyvavusių moksleivių rezultatų vidurkiui. Pagal matematikos testo rezultatus, Lietuvos moksleiviai palyginti nedaug teatsiliko nuo tokių šalių, kaip Latvija ir JAV, moksleivių ir truputį aplenkė Rumunijos bei Izraelio moksleivius. Palyginti su ankstesniu TIMSS tyrimu, smarkiai išaugo Lietuvos moksleivių nusiteikimas mokytis matematikos.

5 diagrama. TIMSS–R tyrimo matematikos testo dešimtys šalių (pasirinktų palyginti) rezultatai

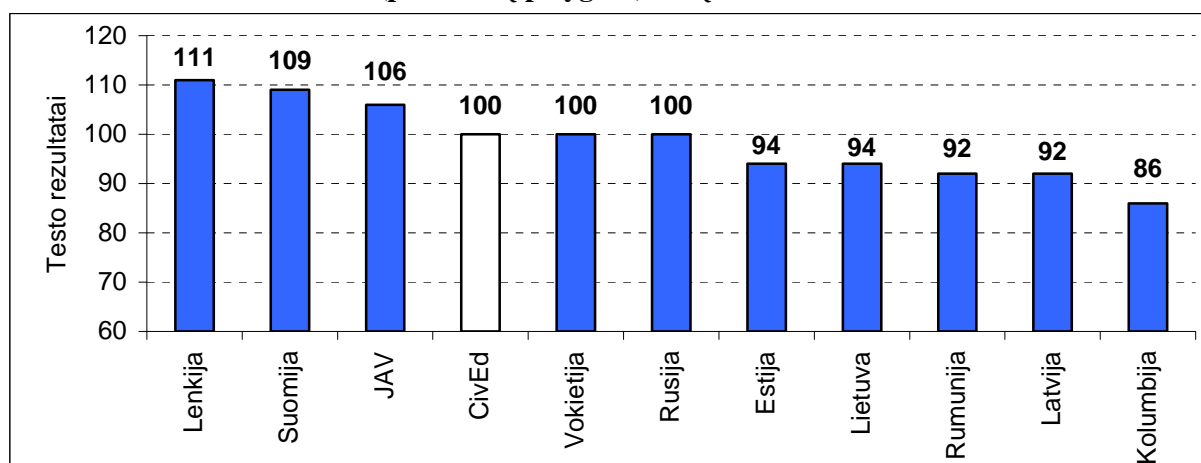
Panašiai Lietuvos moksleiviai pasirodė ir atlikdami gamtos mokslų užduotis. 32 diagramoje matome, kad geriausiai gamtos mokslų testą atliko Taivano moksleiviai, blogiausiai – PAR, o Lietuvos moksleivių pasiektas rezultatas prilygo visų tyrime dalyvavusių moksleivių rezultatų vidurkiui. Lietuva kiek nusileido JAV ir Latvijai, tačiau truputį pranoko Rumuniją ir Izraelį.

32 diagrama. TIMSS–R tyrimo gamtos mokslų testo dešimtys šalių (pasirinktų palyginti) rezultatai

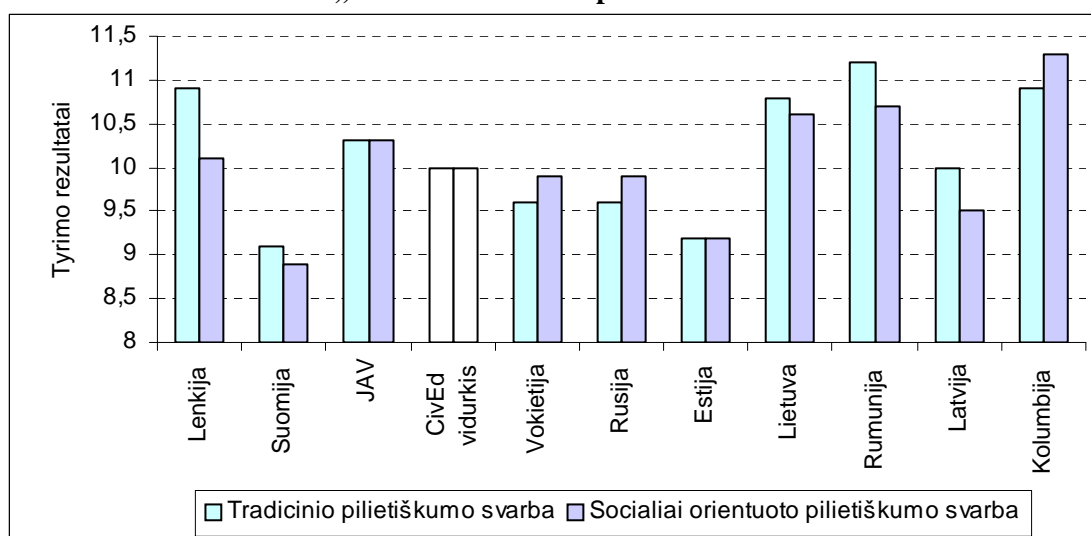
Tarptautiniame pilietinio ugdymo tyrime CivEd dalyvavo 28 šalys. Buvo tiriama keturiolikmečių pilietinė branda (žinios, gebėjimai, suvokimas, nuostatos, ketinimai dalyvauti visuomeniniame gyvenime). Lietuvoje tyrimui buvo atrinkta 3494 moksleiviai iš 169 bendrojo lavinimo mokyklų: 144 lietuviškų, 19 rusiškų ir 6 lenkiškų mokyklų. Lietuvos moksleivių pilietinė kognityvinė kompetencija (žinios, bendras supratimas, gebėjimas analizuoti ir apibendrinti) pasirodė besanti gana neaukšta. Pagal pilietinės kognityvinės kompetencijos testo rezultatus Lietuva buvo 24 vietoje (iš 28 šalių). Konkretūs Lietuvos ir dar devynių pasirinktų palyginti šalių testo rezultatai pateikti 33 diagramoje. Lenkijos moksleivių pilietinės kognityvinės kompetencijos testo rezultatai buvo geriausi iš visų tirtų šalių, o Kolumbijos – blogiausi. Artimiausios Lietuvos kaimynės pagal šio testo rezultatus buvo Estija, Rumunija ir Latvija.

33 diagrama. Tarptautinio pilietinio ugdymo tyrimo CivEd pilietinės kognityvinės kompetencijos testo dešimties (pasirinktų palyginti) šalių rezultatai

Įdomūs CivEd tyrimo metu atlikto moksleivių nuostatų palyginimo „tradicinio pilietiškumo svarbos“ ir „socialiai orientuoto pilietiškumo svarbos“ skalėse rezultatai. Lietuvos moksleiviai iš daugumos kitų tyrime dalyvavusių šalių moksleivių išsiskyrė palyginti aukštu tradicinio pilietiškumo bei socialiai orientuoto pilietiškumo vertinimu (žr. 34 diagramą). Tradiciniam pilietiškumui tyrime buvo priskiriamas paklusnumas įstatymams, savo šalies istorijos žinojimas ir pan. Socialiai orientuotam pilietiškumui tyrime buvo priskiriamas dalyvavimas labdaros akcijose, dalyvavimas organizacijose, ginančiose žmogaus teises bei gamtą, ir pan.

34 diagrama. CivEd tyrimo metu atlikto moksleivių nuostatų palyginimo „tradicinio pilietiškumo svarbos“ ir „socialiai orientuoto pilietiškumo svarbos“ skalėse rezultatai

APIBENDRINTA SITUACIJOS ANALIZĖ

Išorės veiksniai:

- Lietuvos Respublikos Seimas 2000-11-09 nutarimu Nr. IX-20 pritarė Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000-2004 m. programai, sudarančiai pagrindą Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos strategijai.
- 2000-12-04 posėdyje Vyriausybė patvirtino prioritetinius tikslus 2001-2003 m., kurie kelia papildomus uždavinius švietimui ir tokiu būdu aktualizuoja lėšų problemą (ypač informacinės sistemos plėtojimo ir narystės Europos Sąjungoje siekiai).
- Iki 1998 m. aušęs nacionalinis švietimo biudžetas 2000 m. sumažėjo ir kaip dalis švietimo biudžete (nuo 14,9 iki 12,7 proc.), ir kaip dalis nuo BVP (nuo 6,5 iki 6 proc.). Sumažėjo ir mokytojų atlyginimai, be to, jie dažnai išmokami vėluojant. Vienu iš prioritetinių tikslų Vyriausybė patvirtino užtikrinti tolesnį švietimo ir mokslo sąlygų gerinimą (sudaryti švietimui materialines sąlygas ir gerinti švietimo paslaugas; iki 2004 metų pasiekti 1,5 procento BVP skiriamų lėšų mokslui ir studijoms dydį). Seimas savo ruožtu 2000-12-07 patvirtino Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymą.
- Aiškiai mažėja gimstamumas ir bendras moksleivių skaičius pradinėse klasėse.
- Didelė problema – mokyklos nelankymas iki 16 m. Tuo tarpu UNESCO kelia iniciatyvas teikti švietimo paslaugas jau nuo 3 m. ir užtikrinti pagrindinį išsilavinimą visoms gyventojų grupėms.
- Mokyklose trūksta vadovėlių, kitų mokymo priemonių, pastatams būtinas remontas. Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose vienas kompiuteris tenka 57 moksleiviams. Tai keletą kartų daugiau nei kitose šalyse.
- Visuomenė priešaringai vertina vykdomas reformas, yra daug palankių, tačiau nemažai ir problemiškų atsiliepimų. Įsigilinus į reformų esmę, priešinimasis mažėja, netgi sukelia tolesnio darbų vystymo poreikį: išaugo mokyklinių autobusų poreikis, net ir stokodami informacijos tėvai ieško geresnių mokyklų savo vaikams ir taip natūraliau tvarkosi mokyklų tinklas.
- Auga narkotikus vartojančių jaunuolių skaičius.
- Didėja bedarbystė, nuo kurios ypač nukenčia nekvalifikuoti asmenys, mažiau – turintys aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą.

Strateginė išvada: aktualu būtų vykdyti Vyriausybės numatytas priemones, siekti jos iškeltų tikslų, **užtikrinti informacinėje visuomenėje būtinas sąlygas mokytis visą gyvenimą**, ypač siekiant suteikti visiems pagrindinį išsilavinimą ir pirmąją specialybę, plėtojant ikimokyklinį ugdymą, orientuojant išsilavinimą į įsidarbinimo galimybes, **ženkliai modernizuoti mokyklas**, renovuojant jų pastatus, aprūpinant mokymo priemonėmis, naujomis technologijomis bei keliant mokytojų kvalifikaciją, **peržiūrėti mokyklų tinklą, lygiagrečiai organizuojant moksleivių pavėžėjimą**, sudaryti daugiau galimybių **bendradarbiauti Europoje, vykdyti narkomanijos prevencijos ir socializacijos priemones**, plačiau **informuoti visuomenę** apie vykdomas reformas ir mokymosi galimybes bei kokybę.

Vidaus veiksniai:

- Ministerija nuo 1999 m. yra iškėlusি aiškius reformos prioritetus (prieinamumas, kokybė, harmonizavimas) ir nuosekliai juos įgyvendina. Pedagogams jie jau gerai žinomi, suprantami ir telkia juos tolesniems aktyviems veiksams.
- Įvedus ministerijoje strateginį planavimą ir gausėjant reformoms ypač išaugo permainų pasekmių matavimo reikšmė, tačiau švietimo monitoringo srityje stokojama specialistų, švietimo būklės analizės sistema tik pradeda plėtoti.
- Tarptautiniai tyrimai, į kuriuos Lietuva pamažu įsitraukia, atskleidė, kad ugdymo rezultatų kokybė nėra patenkinama.

- Kadangi lėšos yra skiriamos klasės mokymui, bet ne visos klasės pilnai sukomplektuotos, todėl šalies mastu finansuojama virš 200 tūkst. tuščių vietų klasėse.
- Bandymai paskatinti savivaldybes racionalizuoti finansų tvarkymą (1998-2000 m. likviduota 50 mažakomplekčių mokyklų, 146 mokyklose 2000 m. neleista komplektuoti 11 klasių) kelia visuomenėje nepasitenkinimą (ypač mokytojų, prarandančių darbo vietas) ir aktualizuoja pavėžėjimą iki mokyklos (važiuojančių iki mokyklos moksleivių skaičius išaugo maždaug 1 proc.). Tačiau moksleivių skaičius klasėse jau šiek tiek auga, išskyrus pradinės klases, išlaidos vienam besimokančiajam bendrojo lavinimo mokyklose padidintos nuo 2295 Lt 1999 m. iki 2404 Lt 2000 m.
- Dar sparčiau augo išlaidos vienam besimokančiajam profesinėse, tačiau sumažėjo aukštesniosiose mokyklose.
- Pradėjo mažėti bendras mokytojų skaičius, tačiau per pastaruosius trejus mokslo metus kaime vis dar mažėjo vienam mokytojui tenkančių moksleivių (nuo 10,3 iki 10,1). Miestuose šis santykis pradėjo augti (nuo 13,8 iki 14,1).
- Trūksta anglų, lotynų kalbos, informatikos, gamtos, civilinės saugos ir saugaus eismo, tikybos, etikos, pilietinės visuomenės pagrindų, pasirenkamųjų dalykų mokytojų specialistų (20 ir daugiau procentų šiuos dalykus dėstančių žmonių nėra specialistai). Apie 17 proc. visų mokytojų yra pensijinio amžiaus.
- Vyksta parengiamieji darbai Pasaulio banko paskolai, skirtai mokyklų modernizavimui, gauti.

Strateginė išvada: svarbu būtų ir toliau **darbus orientuoti į visuomenei žinomus prioritetus**, sutelkti pastangas **švietimo kokybei matuoti** ir tokiu būdu atskleidžiamoms problemoms spręsti, toliau **tobulinti mokyklų tinklą, racionalizuoti finansavimo tvarką**, sukaupiant lėšų mokyklų modernizavimui, ypatingą dėmesį skiriant pedagogų kvalifikacijos problemoms.

